

MAARİF TEŞKİLATI HAKKINDA BİR LAYİHA (1926)

Sadrettin Celal [Antel]

Yeni Harflere Aktaran ve Yayına Hazırlayan:
Dr. Niyazi Altunya

(Maarif Vekâleti Mecmuası: Sayı 7, 1 Mayıs 1926, s. 135-246)

Ankara-2019

SADRETTİN CELAL ANEL
(1890-12 Şubat 1954)

İÇİNDEKİLER

SADRETTİN CELAL ANTEL VE BU KİTABI HAKKINDA.....	11
Sadrettin Celal Antel Hakkında.....	11
Bu Kitap Hakkında	12
I. MAARİFİMİZ İÇİN ON SENELİK BİR İNKİŞAF PROGRAMI	21
Maarif Meselesi Sırf Pedagoji Meselesi Değildir.....	21
On Senelik Bir İnkışaf Programına İhtiyaç Vardır	22
Her Tahsilde Harsî ve Meslekî Olmak Üzere İki Kısım Vardır	25
Terbiye Birleştirici Bir Kuvvettir	26
Vekâletin Yapacağı Müsbet Terbiye Faaliyetleri.....	30
II. MEKTEP VE TERBİYE HAKKINDAKİ TELAKKİMİZİ CEZRİ [KÖKLÜ] BİR SURETTE DEĞİŞTİRMEK	32
Yeknesak [Türdeş] Bir Mektep Tayini	32
Mekteple Hayat Arasındaki Sedd-i Çin [Çin Seddi] Kalkmalıdır	35
İktisadi İnkışafımızı Mektepten Bekliyoruz.....	38
Mektep Sistemimizde Cezri [Köklü] Bir İnkılap Lazımdır.....	42
İçtimai [Toplumsal] Noksanlar.....	43
Pedagojik Kusurlar	48
Tek Mektep Sistemi	53
Çocukların Tahsil Karşısında Müsavatını Temin İçin Alınması Zaruri Olan Tedbirler.....	58
Bu Sisteme Göre Maarif Teşkilatı Nasıl Olmalıdır?.....	60
III. MEKTEP SİSTEMİ	61
İlk Tahsil.....	61
Pratik Sanat Mektepleri.....	67
Üçüncü Derece Tahsil: Orta Meslek Mektepleri	71
Üçüncü Derece Tahsilden Liseler	73
Dördüncü Derece Tahsil: Darülfünun ve Yüksek Meslek Mektepleri..	79

IV. MEKTEPLERDE YAPILACAK PEDAGOJİK ISLAHAT	89
Pedagojik Islahattan Maksat	89
Tedrisatı Kitabîlikten Kurtarmak Lazımdır	89
Çocuğun Zati [Bireysel] Faaliyeti Tedrisatta Nokta-i Hareket [Çıkış Noktası] Olacaktır	90
Programları Hafifletmek ve Malûmatın Nev'ini [Türünü] ve Derecesini Çocukların Seviyesine Göre Tayin Etmek	91
Muhtelif Mevzular Arasındaki Tabîi Vahdet ve Tesanüdü [Doğal Birlik ve Bütünlük] Tayin Etmek	91
Tedrisatı Ferdileştirme Zarureti [Öğretimi Bireyselleştirme Zorunluluğu]	96
Liselerde Laboratuvar Mesai Usulünün Tatbiki	97
Tahsilin Her Derecesinde Fikrî İş, El İşiyile Beraber Gidecektir	100
İmtihan Sistemimizin Esasından Değişmesi Zaruridir	102
V. İÇTİMAÎ TERBİYE.....	105
Kızların ve Erkeklerin Müşterek Tahsil ve Terbiyeleri Meselesi	105
Bir Cemiyetin Siyasi ve İçtimai Nizamı ile Terbiye Sistemi Arasında Sıkı Bir Tâbiyet Münasebeti [Bağlılık İlişkisi] Vardır	109
Mekteplerde Geniş Bir Cumhuriyet Havası Estirmek Lazımdır	111
Müstebit İnzibatın [Baskıcı Disiplinin] Yerine Self Guvernement'i [Kendi Kendini Yönetmeyi] Hakim Kılmak.....	113
İlmi ve Edebi Bayramlar	115
Mektep Kooperatifleri, İçtimai ve İktisadi Terbiye.....	117
Talebeyi Mektep Haricinde Menafi-i Umumiye İşleriyle [Topluma Yararlı İşlerle] Alakadar Etmek	121
VI. MUALLİMLERİN YETİŞTİRİLMESİ MESELESİ.....	122
İptidai Muallimliği [İlkokul Öğretmenliği] Basit Bir Meslek Değildir	122
Muhtelif Vasıtalarla Mevcut Muallimlerin Seviyelerini Yükseltmelidir	129
Bir Orta Muallim Mektebine İhtiyaç Vardır	133

VII. MAARİF VEKÂLETİ MERKEZ VE MUHİT [TAŞRA] TEŞKİLATI...135	
Maarif Vekâleti Memleketin Fikrî Hayatının Rehberi ve Nâzımıdır [Düzenleyicisidir].....	135
Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı	136
Bir İlmi Heyetin Teşkili Lüzumu.....	137
Teftiş İşlerini İlmi Esaslara Rapdetmek [Bağlamak] Lazımdır	138
Memurun ve İhsaiyat [Personel ve İstatistik] Bürosu	139
Terbiyevi Neşriyat [Eğitsel Yayın] Bürosu.....	140
Mektep Kitapları Meselesini Kat'î Bir Surette Halletmelidir	142
Çocuk ve Genç Edebiyatı Vücuda Getirmek Zaruridir.....	143
Çocuklar ve Gençler İçin Bir Mecmuaya da İhtiyaç Vardır.....	144
Maarif Vekâleti'nde İnşaat, Vesait-i Tedrisiye [Öğretim Araçları], Terbiye-i Bedeniye [Beden Eğitimi] Meseleleriyle Meşgul Olacak Bir Daireye İhtiyaç Vardır.....	145
Bütün Halkın Seviyesini Yükseltmek Vasıtaları Temin Etmek Vazifesini Üzerine Alan Ayrı Bir Müdüriyet Lazımdır.....	147
Maarif Vekâleti Muhit [Taşra] Teşkilatı	149
VIII. GARP İLİM VE İRFANINDAN İSTİFADE MESELESİ153	
Avrupa'ya Talebe Göndermek Meselesinde Riayet Edilecek Esaslar... 153	
Tetkik Seyahatlerinden Âzâmi İstifade Temini İçin Riayet Edilmesi Lazımgelen Esaslar	155
Muhtelif İhtisaslar İçin Gönderilecek Gençler.....	157
IX. TERBİYE MÜZESİ.....160	
Müzenin Kütüphanesi.....	160
Müzenin Sergi Dairesi.....	160
Müzenin Atölyesi.....	162
Müzenin Kulübü.....	162
Müzenin Tevzi ve Muamelat [Dağıtım ve İşlemler] Dairesi	163

X.	YÜKSEK TERBİYE ENSTİTÜSÜ	164
	İlk Hamlede Yapılacak İşlerden Biri de Bir Yüksek Terbiye Enstitüsü Açmaktır	164
	Muallim Mektepleri için Terbiye ve Ruhیات Muallimleri, Maarif Müfettişleri Mesleki Terbiyelerini Bu Müessesede Alacaklardır ...	165
	Terbiye Enstitüsü Asri Terbiye Cereyanlarının Tamimi ve Terbiyecilerin Mütalaa ve Münakaşaları için Bir "Terbiye Mahfili" [Buluşma Yeri] Olacaktır.....	166
	Enstitüde Bir Mesleki İstikamet [Yönlendirme] Şubesi Bulunacaktır.....	166

SADRETTİN CELAL ANTEL VE BU KİTABI HAKKINDA

Sadrettin Celal Antel Hakkında¹

Sadrettin Celal Antel [1890-12 Şubat 1954], ülkemizin yetiştirdiği ilk kuşak eğitim düşünürlerinden biridir.

1909 yılında Fransa'ya öğrenim için gönderilen Antel orada Orta Öğretmen Okulu ve Sorbon Üniversitesi'nde öğrenim görmüştür. 1913'te yurda dönünce Adana Erkek Öğretmen Okulu [Darülmualimin] müdürlüğü ile başlayan meslek yaşamının çoğu öğretmen yetiştiren kurumlarda geçmiştir.

1919'da Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Partisi'ne üye olan Antel, 1925'te düşüncelerinden ötürü yedi buçuk yıl hapse mahkûm edilmiş, ancak 18 ay sonra çıkan bir yasa ile affedilmiştir. Bundan sonra Talim ve Terbiye Kurulu mütercim müşavirliği yapan Antel, 1927 yılında İstanbul Kız Öğretmen Okulu ve Yüksek Öğretmen Okulu'ndaki eski görevlerine dönmüştür.

Antel, 1932, 1935 ve 1937 yıllarında toplanan Uluslararası Eğitim kongrelerine Türkiye temsilcisi olarak katılmış, bu toplantılarda önemli bildiriler sunmuştur. Ayrıca Türkiye'de gerçekleşen eğitimle ilgili birçok toplantı ve şûralara katılıp özgün görüşler öne sürmüştür.

¹ Bu bölüm için şu kaynaklardan yararlanıldı: Hasan-Âli Yücel. *Dâvâm*. Ankara, Ulus Basımevi, 1947, s. 22-23/Fuat Gündüzalp. *Öğretmen Meslek Kitapları Kılavuzu*. C. IV, Ankara, MEB, 1961, s. 143-145/Refia Şemin Uğurel. "Eğitim Bilimlerinin Üniversiteye Girişi: Pedagoji Enstitüsü'nün Kuruluşu ve Gelişimi". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi: Cumhuriyetin 50. Yılına Armağan*. İstanbul, 1973, s. 305-374/Refia Şemin. "Sadrettin Celal Antel". *Cumhuriyet Dönemi Eğitimcileri*. Ankara, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 1987, s. 25-36.

1936 sonlarında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde açılan *Pedagoji Enstitüsü*'ne profesör olarak atanan Antel, burada ölünceye kadar Pedagoji, Eğitim Tarihi, Öğretim Yöntemleri, Ölçme Teknikleri dersleri vermiştir. Özellikle test geliştirme, tanınmış yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan zekâ testlerinin Türkçeye uyarlanması, daha 1950'lerde İstanbul Üniversitesine giriş sınavlarının testle yapılması, ilkökul matematik testlerinin hazırlanması gibi birçok öncü çalışma yapmıştır.

Yakın çalışma arkadaşı *Profesör Refia Şemin Uğurel*'in verdiği bilgiye göre Antel, pedagoji ve öğretim yöntemleri konusunda 6, ilkökul öğrencileri için 16, test tekniği ile ilgili 13 kitap yazmış, *Pedagoji Enstitüsü*'nün çıkardığı *Pedagoji Bülteni*'nde 5 inceleme yayımlamış, uluslararası kongrelere 3 bildiri sunmuş, eğitimle ilgili 3 çeviri yapmış, 3 dergi çıkarmış, belli başlı meslek dergilerinde pek çok önemli yazılar yazmış, öldüğünde de yayına hazır 7 kitap bırakmıştır.

Bu Kitap Hakkında

Sadrettin Celal Antel'in, *Maarif Vekâleti Mecmuası*'nda (Sayı 7, Mayıs 1926) yayımlanan 112 sayfalık bir makalesinden oluşan bu kitap "Maarif Teşkilatı Hakkında Bir Layiha" adıyla, hapishane koşullarında, belki de hiçbir kaynağa başvurulmadan kaleme alınmıştır. Layihanın (raporun), isimsiz de olsa Bakanlığın dergisinde yayımlanması ilginçtir.² Mecmua editörünün bu raporun yayımlandığı *Maarif Vekâleti Mecmuası*'na düştüğü notu şöyle:

² Antel isimsiz yayımlanan bu raporun kendisine ait olduğunu, 1939'da yayımladığı *Maarifimiz ve Meseleleri* adlı kitabında (s. 7, dipnot 1) açıklıyor. Ayrıca yakın çalışma arkadaşı *Refia Şemin Uğurel*, 1987'de yayımlanan yazısında bu durumu 1 numaralı dipnot olarak belirtmektedir.

“Vekâlete gönderilmiş olan raporlar arasında Maarif Teşkilatı Hakkındaki Bir Layiha dikkate şayan görüldüğü için mecmuaya decredilmiştir [konulmuştur].” Bu rapor nedense eğitimcilerimizin dikkatini pek çekmemiştir. Sadece iki eğitimcimiz hazırladıkları bir kitapta bu rapor için “Bu tasarı eğitimcilerden ve düşünürlerden istenen projelerden biridir” diye söz etmektedirler.³ Hapiste olduğu o günlerde Antel’den Bakanlığın resmen böyle bir rapor istemesi olasılığı çok zayıftır. Belki Bakanlıktaki yakın arkadaşları onu bu konuda özendirmiştir.

Antel’in bu raporundan yaklaşık bir buçuk yıl önce, bazı benzer konuları içeren bir rapor daha yayımlanmıştı. Bu, 1924 yazında çağrılıp iki ay kadar Türkiye’de kalarak eğitimimizin genel durumu ile ilgili incelemeler yapan ABD’li ünlü düşünür *John Dewey*’nin “Türkiye Maarifi Hakkında Rapor”udur. Bu rapor, *Maarif Vekâleti Mecmuası* (Sayı 1 ve 2, 1341/1925)’nda Antel’in kinden önce yayımlanmıştır. Antel, büyük olasılıkla Dewey’nin bu raporunu görmemiştir. Bunu şundan anlıyoruz ki, Antel raporunda başka nedenlerle Dewey’ye defalarca atıf yaptığı halde onun bu raporuna hiç değinmemiştir. Antel, eserlerini önemseydiği, üstelik Türkiye’de eğitim hakkında rapor veren dünya çapındaki Dewey’nin bu raporunu görmeze gelmiş olamaz.

Dewey’nin raporu, adı geçen mecmuada 33 sayfa tutar. Antel’in raporu ise Dewey’ninkinin yaklaşık üç buçuk katı uzunluktadır. Kuşkusuz bir yazının değeri uzunluğunda değildir. Ancak, 35-36 yaşlarındaki Antel’in raporu, 65 yaşında dünya çapındaki bir filozof ve profesör olan Dewey’ninkinden daha değersiz değildir.

³ Reşat Özalp, Aydoğan Ataüinal, *Türk Milli Eğitimi Sisteminde Düzenleme Teşkilatı*. Ankara, MEB, 1977, s. 40

Üstelik Dewey, Türkiye'ye yaz tatilinde gelip iki ay kaldığı için okullarımızın canlı yaşamını görememiş, önerilerini kendisine yapılan çevirilere göre oluşturmuştur. Buna karşın iyi Fransızca ve İngilizce bilen Antel, Türkiye'de en önemli öğretmen okullarında, ilkokulu da bulunan kolej tipi okullarda öğretmenlik ve yöneticilik yapmış, eğitimle ilgili birçok yazı yazmıştı. Dolayısıyla Osmanlı ve Cumhuriyet eğitim sistemlerini yapı ve işleyişiyle iyi bilmekteydi.

Her iki eğitimcinin de raporlarında değindiği ortak konular şunlar:

- Uzun erimli bir eğitim planının yapılması, bu planın uzman kişi ve kurullarca tartışılıp olgunlaştırıldıktan sonra yasal nitelik kazandırılarak uygulanması,
- Hem uzman yetiştirmek, hem bilgi görgü artırmak için yurtdışına öğrenci ve öğretim elemanı gönderilmesi,
- Milli Eğitim örgütünün kırtasiye yükünden kurtarılması,
- Başka ülkelerin eğitim sistemlerinin ve kurumlarının incelenmesi,
- Öğretmen ve yöneticilerin işine yarayacak başka dillerde yazılmış önemli eserlerin Türkçe'ye çevrilmesi,
- Eğitimde, toplumsal yaşamın ve çevre koşullarının dikkate alınması ve eğitim hedeflerinin buna göre belirlenmesi,
- Okulun, çevrenin bilgi ve kültür merkezi yapılması,
- Öğretmen ve diğer eğitim personelinin niteliğinin artırılması için acil önlemler alınması,
- Okul binası yapmanın özel plana ve programa bağlanması, bunun için eleman yetiştirilmesi, yabancı okul örneklerinin incelenmesi,
- Mesleki eğitimin Milli Eğitim Bakanlığı'nın güdümüne alınması,
- Okulda ve çevrede sağlığın korunması, öğretmen ve öğrencilere bulaşıcı hastalıklarla savaş yollarının öğretilmesi,

- İlk ve ortaokulda toplu öğretim ilkesinin benimsenmesi,
- Üniversite ve yükseköğretime daha nitelikli öğretim elemanı yetiştirilmesi, gerektiğinde başka ülkelerden öğretim elemanı çağırılması,
- Öğretmenlerin statü ve özlük durumlarının düzeltilmesi, onlara meslek güvencesi sağlanması,
- Öğretmen okullarında deneme ve uygulama okullarının açılması,
- Öğrencilerin okul yönetimine katılarak kendilerini yönetmeye alıştırılması,
- Eğitimin yaşamsal olması.

Raporlarda farklı öneriler de var: Örneğin *Dewey*, var olan öğretmen okullarının bünyelerinde değişiklikler ve bunlara ekler yapılması, bazı öğretmen okullarında yönetici ve müfettiş, resim-elişleri, beden eğitimi, mesleki eğitim öğretmeni, kütüphaneci yetiştiren bölümler açılması, halk için seyyar sergiler açılması, okullara gelir getirecek arazi verilmesi, öğretmenlerin kamu taşitlarından ücretsiz yararlandırılması, gibi.

Antel'in farklı olarak; Bakanlık örgütünün yeniden yapılandırılması ve buna yeni birimler, örneğin sürekli bir "İlmi Heyet" [Şûra, Talim ve Terbiye Kurulu] eklenmesi, halka da açık Eğitim [Mektep] Müzesi kurulması, ortaokul ve lise dışındaki ortaöğretime branş öğretmeni, ilköğretim müfettişi ve yönetici yetiştirecek Fransa'daki gibi bir "Orta Öğretmen Okulu" açılması, ilköğretimi hızla yaygınlaştırmak amacıyla öğretmen açığını kapatacak geçici ve ivedi önlemler alınması, eğitimle ilgili araştırmalar yapacak ayrı bir *Eğitimbilim Enstitüsü* [Yüksek Terbiye Enstitüsü] açılması ve buna bir mesleki yönlendirme birimi [Mesleki İstikamet Şubesi] eklenmesi, gibi ciddi önerileri de vardır. Yine *Antel*, ilköğretimden ortaöğretime, liseden yükseköğretime geçişte eleyerek yönlendir-

meden yanadır. Çünkü, akademik öğrenime yeteneği olmayanların para gücü ile üniversiteye sokulmasına karşıdır. Yine Antel, öğretmen okullarının Fransa'da olduğu gibi kız, erkek ayrı değil, *karma* olmasını ister, kadınların eğitimine büyük önem verir. Ayrıca o, mesleki ve genel ortaöğretimde politeknik (çok becerili) eğitimden, yüksekokullarda ara eleman yetiştirmeden yanadır.

Antel, eğitimde kuram-uygulama bütünlüğü, program ve ders kitaplarının baştan sona yenilenmesi, Cumhuriyet yurttaşının laik ve demokratik nitelikte yetiştirilmesi, öğretimde o yıllarda dünyaca ün yapmış olan Dekrolü Sistemi ile Dewey, Kuzine, Kerchensteiner'in bulgularından yararlanılması, okul kooperatifçiliğine önem verilmesi, öğretmenler, öğrenciler, halk için özel yayınlar yapılması gibi konulara defalarca vurgu yapmıştır.

1925 sonlarında Milli Eğitim Bakanlığı görevini üstlenen *MUSTAFA NECATİ*'nin, Antel raporunda yer alan birçok öneriyi gerçekleştirdiğini görüyoruz. Örneğin *Necati*; Bakanlık örgütünü yeniden kurup Talim ve Terbiye Kurulu (İlmi Heyet)'nu oluşturmuş, Mesleki ve Teknik Öğretimi Bakanlık örgütü içine almış, Güzel Sanatlar için Bakanlıkta hem bir birim, hem bir kurul (Sanayi-i Nefise Encümeni) oluşturmuş, Mektep Müzesi'nin kurulmasını sağlamış, önce 11 sonra 13 Maarif Eminliği (Bölge Eğitim Yönetimleri) oluşturmuş, öğretim programlarının baştan sona yenilenmesini sağlamış, öğretmen okullarını yeniden kurmuş, öğretmenlerin statü ve özlük haklarını düzeltmiş ve öğretmen aylıklarını dört beş katına çıkartmış, onlara ayrıca mesken bedeli, yolluk, donatım bedeli ve çalışma güçlüğü zammı ödenmesini sağlamış, ilköğretmen okullarını 15 yerde toplamış ve onlar için modern binalar yaptırıp bunları çağdaş teknolojiyle donattırmıştır.

Necati ayrıca yurtdışına çok sayıda öğrenci göndermiş, başka ülke eğitim sistemlerini inceletmiş, gerekli alanlar için yabancı

uzmanlar çağırılmış, yabancı dillerde yazılmış birçok meslek kitabını Türkçeye çevirtmiş, sağlık eğitimine büyük önem vermiş, öğretmenlere, öğrencilere, yetişkin halka hitabeden kitap ve dergi yayınına başlamıştır. Yine Necati, şehir yatılı (kimsesiz çocuklar için), okulu bulunmayan köylerin çocukları için yatılı köy bölge okullarını açmış ve ortaöğretim harçlarını kaldırma yoluyla eğitim hakkını güçsüzlere de iletmeyi başarmıştır. O, çok istemesine karşın bütüncül, uzun erimli bir eğitim planı yapmaya zaman bulamamışsa da eğitimle ilgili kalıcı parasal kaynaklar bulmada oldukça başarılı olmuştur.

Necati, üç yıllık kısa görev süresinde köylerde, o günkü koşullarda ilköğretimi yüzde yüz gerçekleştiremedi ama, köklü bir öğretmen yetiştirme hamlesi yaptı. Ayrı bir "Eğitimbilim Enstitüsü" [Yüksek Terbiye Enstitüsü] açamamışsa da Gazi Eğitim Enstitüsü içinde açtığı "Pedagoji Bölümü" müfettiş ve öğretmen yetiştirmede çok etkili olmuş, çağdaş pedagojik düşüncenin yayılmasına azımsanmayacak ölçüde katkıda bulunmuştur. Antel'in önerdiği "Yüksek Terbiye Enstitü", Necati'nin ölümünden sekiz yıl sonra, 1936'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi içinde "Pedagoji Enstitüsü" adıyla açılmış, Antel de buraya profesör olarak atanmıştır. Ancak, önemli hizmetler veren bu Enstitü de onun önerdiği bağımsız bir bilim kuruluşu olamamıştır.

Mustafa Necati'nin uygulamalarına kuşkusuz Dewey'nin raporu ve başka ülke inceleme raporları ile diğer Türk eğitimcilerinin önerileri de etkili olmuştur ama, Antel'in raporunun başlı başına büyük bir esin kaynağı olduğu kanısındayız.

Antel'in bu raporunun aslının çok daha kapsamlı olduğunu, dergiye kısaltılarak konulduğunu kuvvetle tahmin ediyoruz. Bunun en önemli belirtisi, bazı paragrafların başındaki sıra sayı-

larının atlanmış olması, bölümler arasında bağlantı kopuklukları ve düzenlemede bazı tutarsızlıklar olmasıdır. Bunu okur da fark edecektir. Ayrıca rapor yayımlanırken titiz bir düzenleme ve düzeltme de yapılmamıştır. Örneğin fihrist [içindekiler]le metin arasında kopukluklar, başlıklar vardır. Ara ve kenar başlıklar ayırt edilememektedir. Bazı kenar başlıkların altı boş kalmıştır. Özellikle ilk bölümdeki önemli bir arabaşlığın, “On Senelik Bir İnkışaf Programı”nın altı tam doldurulmamış ve bu bölüm eğitim ilkeleriyle karışmış gözüküyor. Bu karışıklıkların bir kısmı yazarın yaşamak zorunda kaldığı elverişsiz hapisane koşullarına bağlanabilir. Ancak tüm bunlar raporun önemini azaltmıyor. Yeni kitabı hazırlarken arabaşlıklarda, yeni harf karakterlerinin verdiği olanaklarla, aslına bağlı kalarak bazı yeni düzenlemeler yaptım. Arada atlanarak verilip bağlantısız kalmış, okuru sıkıntıya sokacak sıra sayılarını kaldırdım.

O zaman genç bir eğitim düşünürü olan Antel’in hapisane ortamında hazırladığı bu değerli layihayı (raporu) eğitim tarihini seven gençlere sunarken, ona böyle bir sunuş yazıp bazı anımsatmalar yapmayı gerekli gördüm. Ayrıca, yeni kuşağın bu raporu okumasına yardımcı olacağı kanısıyla asıllarına hiç dokunmadan bazı eski sözcüklerin önüne köşeli ayrıç içinde Türkçe karşılıklarını da koydum.

Dileğim, eski yazı döneminde kalmış benzer değerli metinlerin de yeni harflerle yayımlanmasıdır. II. Meşrutiyetin seçkin eğitimcilerinden *Mustafa Sâti Bey*’in, “Layihalarım” (1910) adlı raporlarından oluşan kitabı yeni harflerle yayımlandı.⁴ Aynı dö-

⁴ Uğur Ünal ve Togay Seçkin Birbudak. *Mustafa Sâti Bey ve Eğitime Dair Layihaları: (Osmanlıca-Türkçe)*. Ankara: Murat Kitabevi, 2010

nem eğitimcilerinden *Ethem Nejat*'ın "Tedrisat-ı İptidaiye İslahatı" (1915) yeni harflerle yayımlanmadı. *İsmail Hakkı Baltacıoğlu*'nun "Maarifte Bir Siyaset" (1916), Bakanlığın derlediği "Maarif Hakkında Layihalar" (1923) ve o dönemlerde hazırlanmış diğer önemli raporlar, yeni harflerle yayımlanmamayı beklemektedir. Ayrıca, Antel için hazırlanacak bir armağan kitapta, dergilerde dağınık duran öteki yazıları da derlenmelidir.

Bazı eski yazı sözcüklerin okunmasında işbirliği yaptığım *Dr. Ümüt Akagündüz*'e, kötü elyazımı ve ağdalı sözcükleri okuyarak raporu hatasız dizen öğrencim *Şaziye Aydoğan*'a, düzeltmeleri ve sayfa düzenini yapan *Şerife Eren*'e teşekkürler.

Ayrıca, bu layihayı yeniden yayımlayan Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerine de çok teşekkürler.

Dr. Niyazi Altunya

I. MAARİFİMİZ İÇİN ON SENELİK BİR İNKİŞAF PROGRAMI

Terbiye ve tedrisatta tatbik edilecek usul; malûmatı [bilgiyi] insan için fazla bir süs, bir vasıta-i tahakküm [baskı aracı], yahut medeni bir zekekten ziyade, maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden ameli ve kabil-i istimal [uygulanabilir ve kullanılabilir] bir cihaz [araç] haline getirmektir.

Gazi [Mustafa Kemal Atatürk]

Maarif Meselesi Sırf Pedagoji Meselesi Değildir

Layık Cumhuriyet inkılabımızın maarif sahasındaki hayırlı ve feyizli tecellisini görmemek ve takdir etmemek büyük bir küfran-ı nimet [nankörlük] olur. Mekteplerin çoğalması, yeni mektep binalarının inşası, programların ve tedris usullerinin ve vasıtalarının yeni pedagoji esaslarına göre ıslah ve tadili, Avrupa'ya talebe gönderilmesi ve Avrupa'dan muallim getirilmesi gibi teknik icraat, tevhid-i tedrisat ve layiklik gibi pek büyük ehemmiyet ve kıymeti olan siyasi icraatla tamamlanmıştır. Diğer cihetten, son senelere gelinceye kadar pek ziyade ihmal edilmiş olan muallimliğin kıymet ve ehemmiyetiyle mütenasip [orantılı] bir meslek haline gelmesi için muallimlerin terfihi, asri ve ilmi zihniyetle teşhizi [donatılması], mekteplerimizin, İnkılap ve Cumhuriyet Türkiye'si'ne layık bir hal-i mükemmeliyete [mükemmel duruma] konulması için çok samimi ve ciddi bir ceht ve gayret sarfedilmektedir. Ancak, yapılan bütün hayırlı teşebbüslere, mütemadi icraata [sürekli

çabalara] ve hüsn-ü [iyi] niyetlere rağmen elde edilen neticeler, sarfedilen himmet ve gayretlerle mütenasip değildir.

Bunun hakiki sebebi; maarif meselesini terbiye ve tedris usullerini değiştirmek ve yenileştirmek, beş-on lise ve muallim mektebi açmak veya kapamak, Avrupa'dan en mükemmel tedris usulleri getirmek, programlara bazı dersler ilave etmek.. ilh [vb..] gibi sırf pedagojik bir mesele olarak tedkik ve halletmek istememizde aranmalıdır. Bunun içindir ki, ne vakit maarif ıslahı için ilmi heyetler toplansa, [onlar] meseleyi hep bu noktadan tedkik ve halletmek istemişlerdir. Memleketin içtimaî ve iktisadî hazır ve müstakbel ihtiyaçları, menabi-i serveti [zenginlik kaynakları] hiç bir zaman nazar-ı itibare [dikkate] alınmamış, sekiz on seneyi göze alan umumi bir inkişaf programı çizilmemiş, şahısların değişmesiyle yeni yapılan teşebbüslerden vazgeçilmiş, yeni açılan müesseseler kapatılmış, yahut gayelerinden inhiraf etmişlerdir [sapmışlardır]. Esasa, programa ait bu kusurlara, tatbikat ve icraattaki sistemsizlik ve metotsuzluğu da ilave edecek olursak, muvaffakiyetsizliğimizin sırrını buluruz.

Türkiye, kavuştuğu büsbütün ve feyizli hayatın esaslarını kurmak ve sağlamlaştırmak için tam asri ve inkılapçı bir zihniyetle hareket eden teşkilatçı vatandaşlarını yetiştirmeye mecburdur. Medeniyet dünyasından bizi ayıran mesafeyi sürat ve muvaffakiyetle atlamak için, sadece yaşatıcı değil, kurtarıcı ve yaratıcı tedbirler almak zarureti vardır.

On Senelik Bir İnkişaf Programına İhtiyaç Vardır

Binaenaleyh, bir esasa raptedilmeyen kısmi ve münferit ıslahata nihayet vererek, Türkiye Cumhuriyeti maarifinin kat'i hedef ve istikametini tayin, hiç olmazsa on seneyi kavrayan bir zaman

zarfında yapılacak terbiyevi faaliyetleri tesbit eden bir inkişaf programına ihtiyaç vardır.

Büyük Millet Meclisi tarafından kabul ve tasdik edilecek olan bu program, maarifimizin esas hatlarında ve istikametinde, şahısların tebeddülünden [değişmesinden] kat'iyen müteessir olmayacak bir "Kanuni Esasi"si [Anayasası] mahiyetini kazanmalıdır. İstikbaldeki bütün faaliyetlerimizin esasını teşkil edecek olan böyle bir programın ne kadar dikkat ve ihtimamla hazırlanması lazım geleceği kendiliğinden anlaşılır. Aynı suretle bedihidir [açıktır] ki, bu bu program meydana gelmezden evvel hususi ıslahat yapmak doğru olmadığı gibi, program meydana geldikten sonra da açılması kararlaştırılan yeni müesseseleri layikiyle idare edecek mütehasıslar yetişmeden bunları açmak doğru olmaz. Böyle muazzam bir işi başarabilmek için, bir senelik metodik ve sistematik faaliyet az değildir.

Bu Program Nasıl Tanzim Edilecektir?

Şüphesiz selahiyattar bir heyet tarafından. Ancak bu ilmi heyetin, suret-i teşkili ve tarz-ı mesaisi [oluşum biçimi ve çalışma tarzı] itibariyle şimdiye kadar toplanan ilmi heyetlerden farklı olması icabediyor. Şimdiye kadar maarifte ıslahat yaparken, daima münhasıran [öncelikle] meslek adamlarına, yani muallimlere ve müderrislere, kısmen de pedagoğlara danışmışızdır, yalnız onların rey ve mütalaalarını almışızdır. Her maarif meselesi bu zevat tarafından sırf bir teknik, pedagojik mesele olarak düşünülmüş, halledilmiştir. Muallimler, sırf kendi ihtiraslarına ait derslerin haklarını müdafaa etmişler, programlarda bu dersler için mümkün olduğu kadar fazla yer ayırtmaya çalışmışlar; pedagoğlar ise, asrın müterakki terbiye cereyanlarından az çok müteessir olarak terbiye ve tedris usullerimizde bazı tadilat ve ıslahat istemişlerdir.

Terbiye meselesi içtimai bir meseledir

Halbuki asıl düşünülmemiş yahut bu düşünüş tarzı hakim olmamıştır ki terbiye meselesi bütün mânâsiyle bir içtimai meseledir. O kadar geniş ve memleketin gittikçe mudilleşen [zorlaşan] iktisadî ve idari teşkilatına o kadar sıkı bir surette merbuttur ki -muallimlik de dahil olduğu halde- hiç bir mesleğin yalnız başına, münhasıran kendi ihtiyaçlarını düşünerek bir terbiye planı çizmeye hak ve selahiyeti yoktur. Şüphesiz kararlaştırılacak ıslahatın, çizilen programların teferruatını tesbit için, bunları tatbik edeceklerin vukuf ve selahiyetlerine müracaat zaruridir. Bazı teferruat vardır ki, ancak meslek adamları tesbit edebilir. Fakat, maarifimize vereceğimiz istikamet, en geniş ve şümüllü mânâsiyle, maarif siyasetimizi tayin mevzuubahis olunca, ekseriya memleketin umumi ihtiyaçlarından ve iktisadî vaziyetinden, cihan rekabetinin zaruretlerinden ve memleketin bu hususta oynayacağı rolden bihaber [habersiz] olanlardan başkalarına da müracaat mecburiyeti hasıl olur.

İlmi Heyet Kimlerden Teşekkül Edecektir?

Binaenaleyh, Türkiye Cumhuriyeti'nin maarif inkişaf programını tanzim, maarif siyasetini tesbit edecek olan ilmi heyetin -milli heyetin tam bir temsili olabilmesi için- muhtelif tahsil derecelerine mensup muallimler, pedagoglar, muallim cemiyetleri murahhaslarından [temsilcilerinden], çocuk doktorlarından başka, memleketin ziraat, ticaret ve sanayi heyetlerinin mümessilleri, iktisadî teşkilatların, ticaret odalarının, kooperatiflerin sahib-i selahiyet murahhaslarıyla [yetkili temsilcileriyle] tamamlanması zaruridir. Bu murahhaslar, heyet-i ilmiyede, bugünkü kadar maalesef ihmal edilen, hiç nazar-ı dikkate alınmayan mesleğin ihtiyaç ve zaruretlerini bildirecekler, bunların tatbik edilmesi için birtakım müsbet tekliflerde bulunacaklardır. Şüphesiz her meslek

şubesi mümessilinin bütün arzularını tatbik etme, terbiye planını yalnız şu veya bu mesleğin icabat ve zaruretlerini nazar-ı itibare [gereklilik ve zorunluluklarını dikkate] alarak tanzim etme imkânı yoktur. Ancak, bu arzu ve taleplerin müşterek kısımlarını meydana çıkararak bunu terbiye programımıza esas yapacağız. Memleketin umumi ihtiyaçlarını ve müstakbel inkişafını göz önünde tutarak programımızı çizeceğiz.

Her meslek kendisi için ayrı teşkilat, ayrı müessese, ayrıca program isteyebilir. Mesela askerler, Harbiye mektebine namzet yetiştirmek üzere ayrıca bir orta, hatta ilk tahsil istiyorlar. Biz bu mübalağalı talebi kabul etmemekte mazuruz [kabul edemeyiz]. Eğer bu nokta-i nazar [bakış açısı] kabul edilecek olursa, her meslek için iptidaiyeden âliyeye [ilköğretimden yükseköğretime] kadar on cins, belki daha ziyade tahsil sistemi organize etmek icabedecektir. Milletın harsî [kültürel] birliğı bu suretle temin edilemeyeceğı gibi, çocukların mukadderatını [geleceğini] hakiki istidatları inkişaf etmeden tayin etmek memleketin zararına bir hareket olur.

Her Tahsilde Harsî ve Meslekî Olmak Üzere İki Kısım Vardır

Her tahsilde, biri umumi ve harsi [genel ve kültürel], diğeri hususi ve mesleki olmak üzere ve tahsil ilerledikçe bu sonuncunun mevkii ve ehemmiyeti ziyadeleşmek suretiyle iki kısım vardır.

Bir tahsil ne kadar müsbet ve mesleki olursa olsun, umumi ve harsi terbiyenin ihmaline müsade edilemez. Maarif programımızı çizerken, iki taraftan gelecek tehlikelere karşı koymak, tedbirler almak icabeder. Bir taraftan muhtelif mesleklerin zaruretlerini, memleketin iktisadî ihtiyaçlarını nazar-ı itibare [göz önüne] almayarak meseleyi yalnız terbiyevi cihetten düşünenler, diğeri

taraftan münhasıran temsil ettikleri mesleklerin icabatını, istihsal gayesini düşünerek programların merkez-i sikletini [ağırlık merkezini] mesleki tedrisat yapmak isteyenler. Halbuki bu iki görüş de hatalıdır.

Eğer terbiyenin gayesi, bir taraftan milletin harsi [kültürel] seviyesini, medeniyet derecesini yükseltecek, diğer cihetten memleketin istihsalatını [üretimini] tanzim ve tezyid edecek [artıracak] unsurlar yetiştirmeye, bu muzaaf [katmerli] gayenin tahakkuku için iki nevi terbiyeye de aynı derecede ihtiyaç vardır. Bedihidir [açıktır] ki, fikrî ve harsi seviyeyi yükselten her terbiye; muayyen bir ihtisas şubesi için ufuk-u tefekkürü [görüş ufkunu] mahdut [sınırlı] makina- insanlar yetiştiren mesleki tahsil kadar, milli istihsalin inkişafına hizmet eder.

Diğer cihetten, memleketin muhtelif faaliyet sahalarında idare ve teşkilat başına geçmeye namzet olan gençleri müstahsil [üretici] işten uzak ve ondan nefret edecek surette terbiye etmekle, yeni hayat ve yeni asır şeraitinden bihaber [koşullarından habersiz], doğru muhakemeden âciz, nazariyatçı ve kelimeci [kuram ve laf ezberleyen] insanlar yetiştirmiş oluruz. Hülâsa bu iki hedeften yalnız birinin, kısmi ve umumi bir terbiye planının esas olarak alınması eksik, cılız ve melez mahsuller verir. Bizim bugünkü muhtelif gayeli ayrı mektepler telakkimiz [anlayışımız] o kadar büyük bir hatadır ki, bu sistemin külli [bütün olarak] ve tam değişikliğini icabettirir.

Terbiye Birleştirici Bir Kuvvettir

Terbiye kuvvetli bir çimentodur, birleştirici bir kuvvettir. Milleti teşkil eden o kadar mütenevvi [değişik] unsurlardan, mütecanis [türdeş], şuurlu bir blok yapmaya muktedirdir ve mecburdur. Bü-

tün terbiye sistemimiz bu gayeye müteveccih [yönelik] olmalıdır. Binaenaleyh memleketin iktisadî, içtimaî ve idari müesseselerini kavrayacak ve yeni hayatın ihtiyaçlarını tatmin edecek olan bir maarif programı vücuda getirmek için; milli hayatın muhtelif faaliyet ve ihtiyaç şubelerinin selahiyattar mümessillerine danışmak kat'î bir zaruret olmakla beraber, her halde terbiye planının umumi hatlarının tesbiti vazifesi, bu iktisadî zaruretlerin müşterek kısımlarını meydana çıkaran, bu muhtelif taleplerin vasatiyesini [ortalamasını] alarak bunlardan bir terkip yapacak olan içtimaiyatçı terbiyecilerindir.

Hangi unsurlardan teşekkül etmesi lazım geldiğini arzettiğim "ilmi heyet" in çalışma tarzını da tesbit etmek zaruridir. Evvela bu heyet içtimaî davet edilmezden evvel Maarif Vekâleti, heyete iştirak edecekleri, hiç olmazsa içtima [toplantı] zamanından bir kaç ay evvel, hangi müesseseleri tetkik ve halle davet edildiklerinden haberdar eylemelidir. Bu surette kendilerine hazırlanmak, şahsi tetkikat ve tetebbuatta [incelemelerde] bulunmak ve mevzubahs [söz konusu] ve münakaşa edilecek meseleler hakkında teklifler tesbit etmek imkânı verilmiş olur. Bu heyet ilk toplandığı zaman derhal maarif inkişaf programı çizecek değildir. İlk yapacağı iş, bu programın tanzimi için lazım gelen unsurları hazırlamak, malûmat ve vesaik [belge] toplamak, metot ve plan dairesinde çalışma usulünü tesbit etmek olacaktır. Bu işlerin başlıcalarını şu surette hülâsa ediyorum:

1. Milli terbiye meselesini bütün şümûl ve ehemmiyeti ile kavrayan en hayati bir devlet meselesi olarak vazetmek milli maarifin umumi gaye ve hedefleri üzerinde anlaşmak.

2. Memleketin doğru maarif istatistiğini hazırlamak veya tamamlamak. Türkiye'nin muhtelif muntıklarında, milli ihtiyaç

ve şeraiti [koşulları], iktisadî faaliyetleri, sanayi ve zirai imkân ve ihtiyaçları, sistemli ve ilmi bir tarzda tetkik etmek. Memleketimizde inkişafa [gelişmeye] en çok müsait olan sanayi ve ziraat şubelerini ve muntıkalarını ve bu muntıklarda açılması zaruri olan mekteplerin cins ve miktarlarını tesbit etmek.

3. Garp memleketlerinin müterakki [gelişkin] terbiye ve tedris usullerini, maarif teşkilatlarını, terbiyeye müteferri [eğitim dallarına ait] başlıca meselelerini tetkik etmek üzere Avrupa ve Amerika'ya mütehasıslar göndermek (Bu mütehasısların kimlerden intihap edileceğini ve müsbet olarak hangi meseleleri tetkik edeceklerini "Garp ilim ve irfanından istifade" faslında tafsilen arzedeceğim).

Bir taraftan memleket dahilinde, diğer cihetten Garp memleketlerinde yapılacak bu tetkik ve tettebbu [inceleme] seyahatlerinin asgari yedi sekiz ay devam etmesi zaruridir. Bu tetkikata memur olan zevat, ihtisaslarına, tetkik edecekleri meselelerin cins ve nevine göre, muhtelif heyetlere, tâli [alt] komisyonlara ayrılarak, kendi sahalarına ait olan müşahade [gözlem] ve tetkiklerinin neticelerini mufassal [ayrıntılı] raporlarda tesbit edeceklerdir. Bu seyahatler esnasında, Maarif Vekâleti [Milli Eğitim Bakanlığı], daha doğrusu Vekâlette bu mesaiyi tanzim ve tensik [düzenleme] ve merkezleştirmekle muvazzaf [görevli] olan ilmi makam, bu muhtelif komisyonlarla daimi muhabere ve temas halinde bulunacaktır. Bu hazırlık işi bittikten sonra ilmi heyet, heyet-i umumiye [genel kurul] halinde içtima edecek [toplanacak], maarif programının esaslarını tesbit etmek üzere kat'î müzakerata başlayacaktır. Bu müzakeratın aylarca devam edeceği şüphesizdir. Müzakereler bütün gazete ve mecmualarda ilan edilecek, bu bütün mânâsiyle devlet meselesi yapılacak, heyet bütün alakadarların müsbet tekliflerini tetkike amade olduğunu bildirecektir.

Bu içtimalara John Dewey, Dekroli, Gousinet [Kuzine], Kerchensteiner, Ferriyer gibi Garp âlimlerinin en meşhur ve selahiyatlar terbiyecilerinin iştiraklerini temin etmek, alınacak kararların isabeti noktasından çok faydalı olacaktır, kanaatindeyim.

Bu sahada en büyük temennim, bu ilmi heyetin içtimalarının [toplantılarının]- hiç olmazsa en mühimlerinin- *Gazi'*nin yalnız fahri değil, aynı zamanda fiili nezareti altında yapılmasıdır. Memleketin ihtiyaçlarını herkesten daha etraflı bir surette kavrayan, yapılması lazım gelen işlerin esas hatlarını büyük bir nüfuz-u nazar [kavrayış] ve katiyetle çizen *Gazi'*nin; askerlik, siyasi ve içtimaî inkılap sahalarında olduğu gibi terbiye işlerinde de bizim yüksek rehberimiz ve irşatçımız [yol göstericimiz] olması, bizim için en büyük bir mazhariyyet [onur], bir amil-i muvaffakiyet [başarı etkeni] olacaktır.

Böyle muazzam bir programın, yalnız [ca] meydana gelebilmesi için [bile] bir senelik zaman çok değildir. Tesbit edilen esasların büyük miyasta tahakkuku için ise, her halde sekiz on seneyi, Garp ilim irfanından istifade edecek gençlerin avdetini [dönüşünü] göze almak zaruridir. Yukarda arzettiğim gibi yeni açılacak müesseseleri layikiyle idare edebilecek mütehassıslar yetişmeden programın tatbikine başlamak büyük bir hata olur. Çünkü, bu surette hazırlanmamış ihtisas sahibi olmayan unsurlarla işe başlayınca tabiatıyla alacağımız neticeler eksik ve fena olacaktır. Ve efkâr-ı umumiyede [kamuoyunda], bu müesseselerin ihtiyaca tekabül etmedikleri [uygun düşmedikleri] ve lüzumsuzluğu kanaati hasıl olacaktır.

Bu esas kabul edildikten sonra, Maarif Vekâleti'nin, programın tamamıyla tatbik edilebileceği zamana kadar boş durması şüphesiz doğru olamaz. Bu intizar [bekleyiş] devresi esnasında Maarif

Vekâleti'nin yapacağı müsbet ve terbiyevi faaliyetlerini, yine ilmi heyet, ilk içtimalarında tesbit edecektir.

Vekâletin Yapacağı Müsbet Terbiye Faaliyetleri

Fikrimce bu faaliyetlerin başlıcaları şunlardır:

1. Daha mükemmelleri meydana gelinceye kadar, köy ve şehir muallimleri için terbiye ve tedrisat rehberleri vücuda getirmek.

2. Mektep kitaplarının telif ve tab'ı meselesini mümkün olduğu kadar sağlam bir esasa raptetmek ve Matba-i Âmire'den [Devlet Matbaası'ndan] bu husus için âzami istifadeyi temin etmek.

3. Çocuklar ve gençler için iki mecmua çıkarmak; çocuk edebiyatı serisi vücuda getirmek.

4. İntişar etmekte [yayımlanmakta] olan *Maarif* [Vekâleti] *Mecmuası*'nın muhteviyatını da zenginleştirerek iki ayda bir muntazaman neşretmek.

5. Muallimlerin, müterakki [çağdaş] terbiye usulleriyle tedrisatta bulunabilmelerini temin için ameli [pratik] mahiyette bir *Mektep Mecmuası* çıkarmak.

6. Bu iş için Avrupa ve Amerika mekteplerine gönderilecek mütehassısların avdetinde [dönüşünde], yani sekiz dokuz ay sonra, biri zirai, diğeri sanayi ve ticari muhitlerde üç tecrübe mektebi vücuda getirmek ve şimdiden, resmi ve hususi mekteplerde, müterakki [çağdaş] terbiye cereyanlarını tatbik etmek isteyenlere manen ve maddeten yardım etmek.

7. Avrupa ve Amerika'nın bütün terbiye müzelerinin ve enstitülerinin planlarını getirtmek ve Vekâlet için celbedilecek mütehassıs mektep mimarı ile beraber bunları tetkik ettikten sonra, bu iki müessesenin planlarını çizdirmek ve derhal inşaata başlatmak.

8. Mekteplerin, bilhassa muallim mekteplerinin ve liselerin, heyet-i talimiye [öğretmen] ve bina itibarıyla asgari terbiye şe-

raitine [koşullarına] muvafık olmayanları derhal kapamak ve bu mektepleri mahdut maarif muntıklarında teksif etmek [toplamak].

9. Sinema, tiyatro gibi, gençlerin ve halkın terbiyesi ile doğrudan alakadar meseleleri ciddi bir murakabe [denetim] altında bulundurmak.

10. Mekteplerimizde laik cumhuriyet ruh ve zihniyetini hakim kılmak için bilhassa “self guvernement” [kendi kendini yönetme] sisteminin tatbikini teşvik etmek.

11. Tedrisatı kitabî ve sathî [yüzeysel] şekilden kurtararak hayati ve ameli bir mahiyet almasını temin için yeni tedbirler almak.

12. Muallimlerin maişet endişesinden azade olarak [geçim derdinden kurtularak], hayatlarını tamamiyle vazifelerine vakfedebilmeleri için terfilerini temin edecek tedbirleri almak.

13. Vekâletin merkez teşkilatını şimdiden tanzim ve ıslaha başlamak ve mütehassıslar geldikçe tamamlamak.

II. MEKTEP VE TERBİYE HAKKINDAKİ TELAKKİMİZİ CEZRİ [KÖKLÜ] BİR SURETTE DEĞİŞTİRMEK

Yeknesak [Türdeş] Bir Mektep Tayini

Her şeyden evvel, Kurun-u Vastai [Ortaçağ] terbiye telakkimizi [anlayışımızı], mektep mevhumumuzu değiştirmek ve maarif teşkilatımızı memleketin ihtiyaçlarının ve asrın zaruretlerinin istediği zihniyet ve esaslara göre yeni baştan tanzim etmek lazımdır. Biz bugün mektebi, içinde yaşadığı içtimaî ve iktisadî hayattan müstağni [kopuk] ve ona tamamen yabancı, kendi kendine kâfi gelen bir müessese; tahsil ve terbiyeyi, çocukları az çok münevver bir insan haline koyan medeni bir süs olarak telaki etmekteyiz. Evvelen mer'î [öncelikle yürürlükte] olan *Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati* [Geçici İlköğretim Yasası], bu sakim [hastalıklı] zihniyeti şu suretle ifade etmektedir:

“Mektebi iptidaiye; çocukların bir sureti mütevezinede küşayış ezhanını temin eyleyecek esaslar va'zeden ve herkese lazım olan malûmata mekseb olan mekteplerdir.”

[İlköğretim; çocukların zihinlerini dengeli biçimde geliştiren ve herkese gerekli olan bilgileri kazandıran okullarda yapılır].

Bu yanlış telakki neticesi hakim faaliyet-i iktisadiyesi [ağırlıklı iktisadî etkinlik], ziraat, ormancılık, madencilik, tütüncülük ve ticaret muntıklarında, köy ve şehir muhitlerinde aynı program ve aynı sistemde, umumi ve yeknesak [tek tip] bir mektep tipi vücuda gelmiştir. Muhitin iktisadî ihtiyaç ve zaruretlerini nazar-ı itibare almayan ve çocukların şahsi istidat ve kabiliyetlerini ihmal eden bu mektepler; içtimaî ve iktisadî hayatta muayyen mevkileri ve

rolleri olmayan nîm münevver [yarım aydın] bir takım insanlar yetiştirmektedirler. Ekseriyet itibariyle hayatlarını kendi sa'yleriyle [çalışmalarıyla] kazanamayan bu gençler, bu cins mektepler çoğaldıkça -adetleri ziyadeleşecek olan- müstehlikler [tüketiciler], gayri memnunlar, muhitlerinin içtimaî ve iktisadî faaliyetlerine müsmir [etkin] bir surette iştirak edemeyen, her şeyden bir parça bahsedip hiçbir şeyi hakkiyle yapmaya kabiliyeti olmayan acizler ve tufeyliler [asalaklar] zümresini teşkil etmektedir.

Gazi'nin Terbiyevî Bir Vecizesi

Şimdiye kadar yapılan bütün kongreler, toplanan ilmi heyetlerin, terbiyecilerin, tevakkuf etmedikleri [üzerinde durmadıkları] bu çok mühim hayati meselenin ruhunu *Gazi Paşa* [Mustafa Kemal Atatürk], o kendine has olan dehasiyle kavramış ve

Terbiye ve tedrisatta tatbik edilecek usul; malûmatı [bilgiyi] insan için fazla bir süs, bir vasıta-i tahakküm [baskı aracı] yahut medeni bir zevkten ziyade, maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden ameli [uygulanabilir] ve kabil-i istimal [kullanılabilir] bir cihaz [araç] haline getirmektir.

buyurmuşlardır. Cihan terbiye aleminin en son ve müterakki temayülünü [çağdaş eğilimini], şayan-ı hayret bir isabet ve katiyetle ifade eden şu bir kaç satır; Türkiye Cumhuriyeti Maarifine verilmesi zaruri olan en salim istikameti pek veciz bir surette işaret eylemektedir.

Terbiyenin gayelerinden biri, vatandaşların içtimai faaliyetindeki hedef ve istikametlerini tayin edebilecek bir seviyeye yükseltmektir. Filhakika [gerçekten de] terbiyenin gayesi, mektebin vazifesi, bütün vatandaşları tabiatta ve içtimaî muhitteki mevki ve vazifelerini; iç-

timaî faaliyetteki hedef ve istikametlerini tayin edebilecek seviyeye çıkartmak ve onları, kabiliyet ve istidatlarıyla mütenasip [orantılı] bir mesleğe, bir istihsal şubesine [üretim alanına] hazırlamaktır.

Memlekette süratle inkişafını istediğimiz iktisadî faaliyetin muhtaç olduğu mütehasıs işçileri, sanayi, ziraat ve ticaret hayatının teşkilatçılarını yetiştirmek, mektebin en esaslı vazifesidir. Bu vazifesini nazar-ı dikkate almayan ve ihmal eden bir mektebin hayatta yeri yoktur. “Sanat, sanat için” olmadığı gibi, “mektep de mektep için değildir.” Mektep, cemiyeti içindir; içtimaî ve iktisadî muhitin gittikçe dilleşen mütenevvi [zorlaşan çeşitli] ihtiyaçlarını mükemmel bir surette tatmin etmek içindir.

Terbiyenin diğer bir gayesi, vatandaşları muayyen bir ihtihsal şubesine hazırlamaktır. Yetiştireceğimiz çocuklar, yalnız muayyen bir devletin vatandaşları değildir. Onun kadar, belki daha fazla, memleketin müstakbel müstahsilleridir [geleceğin üreticisidir]. Burada müstahsil kelimesi en umumi ve geniş mânâsında alınmıştır. Bir fabrika ameleşi, bir balıkçı, bir çiftçi kadar, bir maden mühendisi, bir muallim, bir muharrir de müstahsildir. Çünkü faydalı içtimaî kıymetler yaratıyorlar.

Bu gençler, şerait ve vesaiti aynı olan ve yalnız müstehlik münevverlerden müteşekkil bulunan mücerret cemiyette [tüketici aydınlardan oluşan sanal toplumda] değil, belki menabi-i serveti [zenginlik kaynakları], iktisadî şartları ve ihtiyaçları başka olan muhtelif muhitlerde yaşayacaklardır. Bunun içindir ki mektebin en mühim vazifesi, yeni nesilde Laik Türk Cumhuriyeti'nin şuurlu vatandaşları olmak için icabeden bilgileri, fikirleri, ahlakı, siyasi telakki ve itiyatları kazandırmakla beraber, onları- en ziyade müstait [yetenekli] oldukları iktisadî liyakat ve kabiliyetleri âzâ-

mi inkişaf ettirmek suretiyle-muhitlerinde, müstahsil sa'yileriyle [üretici çalışmalarıyla] en çok faydalı olacak bir hale getirmektir. Kısaca söylemek istersek, genç nesli; yeni içtimaî nizamın [toplumsal düzenin], halk devletinin kurucuları ve yapıcıları olarak yetiştirmektedir.

Mekteple Hayat Arasındaki Sedd-i Çin [Çin Seddi] Kalkmalıdır

Bu gayenin temini için, memleketin hayatı ile cemiyetin hayatı arasında bütün mevcut olan *Sedd-i Çin* [Çin Seddi] kalkmalıdır. Mektep, kapılarını hayata geniş açmalıdır. Mektebin şiarı "hayata doğru, hayatla, hayat için" olmalıdır. Mekteple hakiki hayat arasında daimi ve sıkı temas temin ve idame edilmeli [sürdürülmeli], bilhassa müstahsil [üretici] ve yaratıcı sa'ye [çalışmaya] layık olduğu ehemmiyet verilmelidir. Mekteplerin teşkilat ve programlarının, mektebin bulunduğu mahallin hususi şeraitine [yörenin özgül koşullarına], bilhassa bizim gibi ziraat ve sanayi-i ziraiye [tarıma dayalı sanayi], iktisadî hayatın temelini teşkil eden bir memlekette tedrisat usul ve mevzularının köy muhitinin şerait ve ihtiyaçlarına sıkı ve organik bir surette raptedilmesi [bağlanması], zirai mıntıklalarda bir nevi... [metinde cümle eksik]

Zirai muhitlerde çiftlik mektepleri. "Çiftlik mektepler" tarzında mektepler açılması hayati bir zarurettir. Mektep teşkilat ve tedrisatı; sahil, dağlık, ormanlık, şehir veya köy mıntıklarında bulunduğu ve bu yerlerde ziraat, sebzeçilik, meyvecilik, iplikçilik, halıcılık, balıkçılık, madencilik gibi.. iktisadî faaliyetlerin hakim bulunduğuna göre bu mihverler etrafında toplanmak mecburiyetindedir.

Dersler mevzularını muhitlerinden almalıdır. Dersler mevzularını muhitten, muhitin mahsullerinden ve iktisadî faaliyetlerinden

alacaklardır. Binaenaleyh, sıtmalı muhitlerde sivrisinekler tetkik edilecek, Adana'da pamuk veya pamuk mahsulünü tahrip eden kurtlar; İzmir'de incir, üzüm ve tütün, diğer muhitlerde muhtelif meyveler ve onlara arız [zararlı] olan böcekler ve hastalıklar üzerine müşahade ve tetkikler yapılacak ve bunlara karşı alınması icabeden tedbirler ameli [uygulamalı] bir surette öğretilenektir. Bu faaliyetler sarf ve nahiv [dilbilgisi] kaidelerini, namütenahi [bitmez tükenmez] muharebe, muahede, padişah isimlerini kitap-tan ezberlemekten bin kere daha faydalıdır, terbiyevîdir, seme-redardır [verimlidir]. Bu suretle mektep hayatını umumi cemaat hayatının mütenevvi [çeşitli] mesai ve ihtiyaçlarına sıkı bir surette iştirak ettirecek surette tanzim eylemiş oluruz. Bilnetice [sonuçta] gençler; muhitlerinin menabi-i servet [zenginlik kaynaklarını] ve mahsullerini tetkik etmiş, ihtiyaçlarını anlamış ve bunları tatmin edecek bir surette hazırlanmış olacaklardır.

Mektebi hayata raptetmelidir. Böyle hakiki hayat mekteplerinde talebenin, ailelerinin ve cemaatin her günkü hayatlarıyla sıkı ve daimi temas ve rabıta halinde olmaları neticesi, mektebin ameli [pratik] faydası, herkesin nazarında taayyün edecektir [ortaya çıkaracaktır]. Mektepten alınan malûmatın ameli hayata tatbiki mümkün olduğu görülerek memleketin ve muallimin aileler nezdinde ve muhitteki mevkii ve itibarı yükselecektir. Ve bu yükselme nisbetinde onlar üzerindeki nüfuz ve tesiri de ziyadeleşecektir. Çocuklar evlerine döndükleri zaman aileleri göreceklerdir ki, evlatları kendi işleri için faydalı olacak bir çok şeyleri mektepte öğrenmişlerdir.

Bu suretle yetişmiş gençler, muhitlerinin zirai ve sanayi faaliyetleriyle, daha mektep hayatından itibaren bilfiil alakadar ve meşgul olacaklar, müstahsil [üretici] meslekleri sevecekler ve ameli hayata

mükemmel olarak hazırlanmış olacaklardır. Mektebi terk ettikleri zaman, muhitlerinden uzaklaşmak, ona yabancı kalmak arzu ve temayülünü göstermeyeceklerdir. Bilakis umumiyetle görenek ve hurafelerin esiri olan muhitlerinin iktisadî ve harsi seviyesini yükseltmek, orada en mütekâmil [gelişkin] ziraat ve sanat usullerini hakim kılmak ihtiyaç ve iktidarını kazanacaklardır.

Bütün halkın harsî ve iktisadî seviyesini yükseltmek lazımdır. Tabiatın topraklarımıza verdiği müstesna feyze [verimliliğe], müstahsil [üretici] halkımızın sarfettiği azim sa'y ve gayrete rağmen, pek cüzi semereler [verim] elde edilmesinin sebebini, muhtelif zirai ve sınai faaliyetlerin tabiata, talihe ve sakim itiyatlara [hastalıklı alışkanlıklara] terk edilmiş olmasında aramalıdır. Altı yedi ay kadar evvel Adana'da toplanan pamuk kongresi münasebetiyle mütehassıslar, fenni bir surette pamuk ziraatı yapıldığı takdirde, bugün elde edilen 30 milyon yerine 600 milyon kıymetinde istih-salat [ürün] temin etmek kabil olacağını söylemişlerdir. Pamuk istih-salatımız için böyle olduğu gibi diğer servet menbaalarımız [zenginlik kaynaklarımız] için de vaziyet az çok bunun gibidir. Tütün ziraatı mütehassısları, sırf vukufsuzlukları [bilgisizlikleri] ve fenni usullerin kullanılmaması yüzünden, mütehassıs işçilerin azlığından dolayı, mahsulün dörtte birinin kaybolduğunu iddia ediyorlar.

Bütün bu sakat terbiye telakkisinin, Kurun-u Vustai [Ortaçağa özgü] mektep sistemimizin, milli iktisadiyatımıza vurduğu ağır darbeler meydanda iken, yeni ve mesut bir hayata kavuştuğumuz, harsî [kültürel] ve iktisadî inkişaf imkânlarına nail olduğumuz bir zamanda mekteplerimizi hâlâ eski halinde bırakmak affedilmez bir cinayet olur. Bu elim vaziyete nihayet vermek zamanı çoktan gelmiştir. Artık katiyetle anlaşılmalıdır ki, memleketin ziraat, sa-

nayi, ticaret ve vesait-i nakliye [taşıt aracı] imkân ve ihtiyaçlarını nazar-ı itibare [göz önüne] almayan, mektebin tedrisat ve teşkilatını mahalli şerait ve ihtiyaçlara rapdetmeyen bir maarif sistemi asla muvaffakiyetli neticeler veremez. Pek pahalıya kazandığımız siyasi hakimiyet ve istikbalimizi, büyük himmet ve fedakârlıklarla başardığımız medeni inkılabımızı zirai, sanayi, ticari inkılabımızla tamamlamak suretiyle iktisadî istiklalimizi [bağımsızlığımızı] temin etmek mecburiyetindeyiz.

İktisadi İnkişafımızı Mektepten Bekliyoruz

Bu iktisadi inkişaf ve istiklalimizi, büyük mikyasta mektepten beklemekte hakkımız vardır. Şu şartla ki, mekteplerimiz hakikaten bir hayat, iş mektepleri olsun. Bilhassa ziraat ve sanayi-i ziraiye [tarıma yönelik sanayi] sahasında pek mühim ve seri inkişafalara namzet olan Türkiye'mizin en mesut ve mamur bir memleket olmasında, mektepler büyük bir rol oynayacaklardır.

İktisadi sahadaki bu inkişafı, Avrupa'da yetiştireceğimiz, tabiatıyla miktarı mahdut güzide ziraat ve sanayi mühendisleri, mimarlar vesair mütehassıslarla temin etmek mümkün değildir. Bu ancak bütün halk kütlelerinin umumi seviyesini yükseltmek, bütün müstahsil [üretici] vatandaşları, istihsal vazifelerini hakkiyle ifa edebilecek fikrî, içtimaî ve iktisadî bir kıymet haline getirmekle kabildir.

Bize Lazım Olan Hakiki Bir Hayat ve İş Mektebidir

Cemaat [topluluk] işlerine ve müstahsil sa'ye [üretici çalışmaya] karşı bu alaka ve liyakatin, bir kelime ile bu içtimaî ve iktisadî teşekkülün, muhit-i mahallinin [yakın çevrenin] hayatından ayrı, suni bir alem yaratmak, mücerret [soyut] düstur ve kaidelerle müstebit bir inzibatı [baskıcı bir disiplini] hakim kılan ve bütün

yaşatıcı ve öğretici hayat cereyanlarına sımsıkı kapılarını kapayan, çocuklarda her türlü tecessüs [merak] ve yaratıcı faaliyet zevkini söndüren mekteplerde kazanılamayacağı bedihidir [açıktır]. Bunun içindir ki maarif sahasında teferruata ait kısmi tadilattan vazgeçerek sırf pedagojik ıslahat ile iktifa etmeyerek, siyaset sahasında yaptığımız gibi cezri [kökten] bir inkılabı ihtiyacı vardır.

Mektebin İki Vazifesi

Türkiye gibi geri kalmış memleketlerde mektebin iki vazifesi ve hedefi vardır. Bunlardan biri, yukarıda arzettiğim gibi, gençleri kendi sa'yleri [çalışmaları] ve ihtisaslarıyla hayatlarını kazanabilecek ve memlekete âzâmi faydalı olabilecek bir hale getirmektir. Diğeri ise, bilhassa köy ve kasaba gibi içtimaî hayatın faal cereyanlarından uzak kalmış muhitlerde, fikrî ve sınai intibahın [uyanışın] merkezi olmaktır. Harsi ve iktisadî inkişafımızı temin için, yeni neslin yetişeceği zamanı beklemeye vaktimiz yoktur. Bu intizar [bekleyiş] devresinde de Saltanat ve Meşrutiyet devrelerinden müdevver olan [devredilen] eski nesli de elimizdeki bütün vasıtalarla yükseltmek mecburiyetindeyiz. Bu vasıtaların en mühimi ve müessiri ise bizzat yine mekteptir. Bizde mektepler, yalnızca talebesine muayyen bilgileri ve liyakatları kazandırmakla iktifa edemezler.

Köy ve kasaba muallimi her sahada halkın rehberi olmak mecburiyetindedir. Aynı zamanda bunların geniş mikyasta köy ve kasaba halkına tamimi için, sıhhiye ve ziraat fenni memurlarıyla, baytarlarla, mühendislerle... teşrik-i mesai [işbirliği] edeceklerdir. Mekteplerin faal iştirakleri olmadan muvaffakiyetli bir sıtma mücadelesi yapmak, ziraatın mütekâmil usullerinin büyük mikyasta tatbikini temin etmek, halkın ruhunda Cumhuriyet aşkı parlatmak mümkün

değildir. Mesela sıtmanın hakim olduğu mıntıkalarda muallim ve talebe, sıhhiye memurlarıyla beraber sivrisineklerin ürediği yerleri arayıp bulacaklar, oraları kurutmak veya petrollemek için lazım gelen işleri yapacaklar ve böylece bütün köy halkına her sene namütenahi [sürekli] kurbanlar veren bu imansız hastalığa karşı koymanın nasıl mümkün olduğunu bilfiil göstereceklerdir. Aynı surette, fenni usullerle nasıl toprak sürmek, tohum almak, meyve ve sebze bahçesi yetiştirmek, muhitin servet menbaı olan mahsullerine musallat olan muzır böceklere karşı ne surette mücadele etmek mümkün olduğunu bilfiil öğreteceklerdir. Ziraat ve Sıhhiye Vekâletleri bazı malûmat ve nesayihî [öğütleri] halka tamim etmek istediği zaman mektepten âzâmi derecede istifade edeceklerdir. Her talebenin yalnız kendi aile muhitinde âmil [etkili] olması bile başlı başına büyük bir kazançtır. Geri kalmış muhitlerde, büyüklerin küçükler, eski neslin yeni nesil tarafından terbiyesi zaruridir.

Mektepler, memleketin envanterini yapmağa da iştirak edeceklerdir. Mektepler aynı zamanda devlet makinasının muhtelif şubelerinin istedikleri istatistikleri vesair malûmatı (coğrafi, sıhhi, etnoğrafi, içtimaî sahalarda) toplamak faaliyetine iştirak edeceklerdir. Bu surette her köy ve kasaba muallimleri talebesiyle beraber kendi mıntıklarının nüfusu, doğum ve ölüm miktarları, hayat şartları, zirai işletme tarzları, başlıca servet menbaları [zenginlik kaynaklarını]... ilh gibi çok hayati meseleleri tetkik edecekler, bu tetkiklerinin neticelerini alakadar vekâletlere bildireceklerdir. Esasen bu tetkikler, kendileri için fazla bir çalışma olmayacaktır. Çünkü tasavvur ettiğimiz hayat ve iş mektebinde derslerin mevzuları daima muhitin ihtiyaçlarından, hadise ve hareketlerinden alınacaktır.

Muallimler Halkın Harsi [Kültürel] Seviyesini Yükselteceklerdir

Mektep aynı zamanda halkın harsi [kültürel] seviyesini yükseltmeye gayret edecektir. Mıntıkanın ihtiyaç ve şartlarına göre muhtelif şekillerde tertip edeceği gece ve gündüz dersleriyle, konferanslarla, müsamerelerle, tiyatro ve sinemalarla, Cumhuriyet Hükümetimizin büyük bir ihtimamla başarmaya mecbur olduğu cehaletin tasfiyesi ve halkın harsi seviyesinin yükseltilmesi faaliyetlerine âzâmi derecede iştirak edeceklerdir. Mektebin bu suretle muhiyetiyle meşgul olması, bizzat talebesi üzerinde de çok terbiyekâr [eğitici] bir tesir icra edecektir. Çünkü mektebi; cemaatin zirai, sinai, sıhhi, içtimaî hayatına sıkı bir surette raptetmek ve talebeyi mektep hayatı haricinde, istihsal [üretim] faaliyetlerine menafi-i umumiyeye hadim [toplum hizmetine hazır] işlere ciddi bir surette iştirak ettirmek, onlarda her cumhuriyet vatandaşında bulunması zaruri ahlakı ve içtimaî itiyatları tesis edecek, içtimaî vicdanı inkişaf ettirecektir.

Muallim halkı mektebe ısındıracak, onunla alakadar ettirecektir. Diğer cihetten mektebin bu yeni telakkisi neticesi, halkın şimdiye kadar az çok haklı olan mektebe karşı gösterdiği alakasızlık ve itimatsızlık kökünden zail olacaktır. Köy ve kasaba muallimi sözden değil işten anlayan köylünün hayata karışması en müşkül zamanlarda onun maddi ve mânevi yardımına koşması, hülasa köy hayatı ve köylü ile ciddi bir surette alakadar ve meşgul olması neticesi, halk kütlelerini kendine ısındıracaktır. Ve ancak o zamandır ki muallimler, hakikaten halk muallimi olacaklar, köy muhitlerinde şimdiye kadar cahil ve mürteci softaların- bugün zaten azalan- muzır nüfuz ve tesirlerini sifıra indireceklerdir.

Mektep cemaat [toplum] hayatının nur ve ilham merkezi olacaktır. İşte böylece, köy ve kasaba hayatında mektep, cemaat hayatının

muhtelif ve mütenevvi [çeşitli] faaliyetlerine iştirakiyle herkese açık olan kütüphanesi, oyun meydanı, kulüp, nümune tarlası ve bahçesi, müzesi, sergisi, konferansları, müsamereleri, temsilleri, telsiz konserleriyle, hakikaten cemaat hayatının nur ve ilham merkezi ve menbaı [kaynağı] olacaktır. Mektep, bu surette tanzim edildiği halde, Türkiye’de teceddüt ve terakki [yenilenme ve ilerleme] sahasında yapılacak bütün hayırlı teşebbüslerde rehber olacaktır.

Maarif programının muvaffakiyetle tatbiki için köylerin rasyonel bir surette tesisi lazımdır. Doğrudan doğruya Maarif Vekâleti’ne ait olmadığı halde hayati bir ehemmiyeti haiz olan bir noktayı arz etmek istiyorum ki oda şudur: Vesait-i nakliyesi mefkud [taşıt araçları yok] denecek derecede az ve kesafet-i nufusu [nüfus yoğunluğu] pek dûn [az] olan memleketimizde, maarif programımız için olduğu kadar sıhhat ve iktisat programımızın da muvaffakiyetle tatbik edilebilmesi için- köylerin hiç olmazsa yeni tesis edilecek olanların- bugünkü dağınıklıktan kurtularak mütekâsif ve müctemi [yoğun ve toplu] bir surette, inkişaf şartlarına haiz muayyen merkezlerde toplanmaları hayati bir zarurettir.

Maarif inkılabımızın ilk işi; kabul ettiğimiz terbiye telakisine göre mekteplerimizin cins ve nevilerini, yekdiğeriyle [birbirleriyle] rabıta ve münasebetlerini [bağlantı ve ilişkilerini], dahili teşkilat ve programlarını, bir kelime ile mektep sistemimizi tesbit etmek, esas maarif planımızı çizmek olacaktır.

Mektep Sistemimizde Cezri [Köklü] Bir İnkılap Lazımdır

Bugünkü mektep sistemimizin asri ihtiyaçlara tekabül etmediği herkes tarafından tasdik ediliyor ve bu sahada esaslı ıslahat isteniyor. Yalnız biz değil, teşkilatını örnek olarak aldığımız Fransa bile

aynı ihtiyaç içerisinde kıvranıyor. Çünkü, yüzlerce senelik maziye malik olan ve haliyle idamesinde bir çok unsur ve zümrelerin alakadar olduğu maarif teşkilatında, asrın icabettirdiği cezri [köklü] inkılabı yapamıyor. Halbuki bizim için, ancak otuz kırk senelik bir hayata malik olan devlet maarif sistemimizi büsbütün yeni esaslar üzerine kurmak, çok kabil ve kolay olan bir iştir. Ancak yapılacak işin, orta tahsilin sınaileştirilmesi, liselerin ilk sınıflarının lağvı [ortaokul sınıflarının kaldırılması], programlarda filan derse daha ziyade bir ehemmiyet ve mevki verilmesi, tedrisatın daha müsbet ve tecrübi bir surette yapılması, ameli hayat mektepleri açılması.. gibi kısmi ve münferit ıslahat olmadığı anlaşılmalıdır. Yapılacak iş, filan ya da falan mektebin ıslahatından ziyade, bütün mektep sistemimizin, heyet-i umumiyesiyle bir kül halinde [bütünüyle] devletin siyasi bünyesinin ve memleketin iktisadî ihtiyaç ve zaruretlerinin icabettirdiği diğer esaslara göre yeniden tanzimidir. Yapılacak iş, bütün mektep sisteminin değişmesidir.

Bunu yapabilmek için her şeyden evvel, mevcut mektep sistemimizin kusurlarını ve eksiklerini bilmemiz lazımdır. Bunlar, bir kısmı içtimâî, diğeri terbiyevi olmak üzere iki nevidir.

İçtimai [Toplumsal] Noksanlar

İki Ayrı Tahsil Sistemi

Saltanat ve Meşrutiyet idarelerinden devraldığımız mektep teşkilatımızda, evvela bariz bir surette göze çarpan hususiyet şudur: İki ayrı tahsil sistemi vardır. Bunlardan biri, halk çocuklarına mahsus olan ve kendi kendine kâfi gelen ilk tahsil ki, buradan çıkanların büyük bir ekseriyeti doğrudan doğruya hayata atılmaktadırlar. Ancak küçük bir zümre ilk meslek mekteplerine (ilk muallim mektebi, sanayi mektepleri), bundan daha mahdut

bir kısmı orta mekteplere ve liselere girebiliyorlar; oradan ilerisine pek güç geçiyorlar, terakki ve inkişafı zaruri bir surette nihayet buluyor. Diğer, lise iptidaisinden başlayarak, orta mektep ve liseden geçerek darülfünuna kadar giden ve zengin, vakt-i hali yerinde olan ailelerin çocuklarına mahsus, tam bir mektep sistemi. Şüphesiz bu iki sistem bizde, mesela Fransa'da olduğu gibi yekdiğerinden azim bir Sedd-i Çin [Çin Seddi] ile ayrılmış değildir. Birincisinden ikincisine geçen de orada olduğu kadar müşekkel [biçimlendirilmiş] değildir. Ancak bu iki teşkilat da aynı esas ve zihniyetten mülhem olmuşlardır.

Bu vaziyet neticesi, ilk tahsili bitiren bir fakir çocuğu- tabii, nadir müstesnalardan sarf-ı nazar [ayrı olarak]- ne kadar büyük bir istidada, derin bir zekâya, müstesna bir sa'y [çalışma] kabiliyetine malik olursa olsun- diğer çocukların maişet endişesinden âzade- tahsillerine devam ettikleri bir zamanda kendi imkânlarıyla ekmeğini kazanmak için hayat kavgasına atılmak mecburiyetindedir. Ne kadar şayan-ı teesüftür [üzücüdür] ki, insanın fikrî inkişafa en müstaid [uygun] ve ruhi tehlikelere en çok maruz kaldığı ilk gençlik devresinde, çocukların yüzde seksenin üzerinde mektebin tesiri, zekâ ve seciye [karakter] kabiliyetlerinin inkişaf ve tenmiyesi [geliştirilmesi] cihetinden en hayırlı neticeler verebileceği bir zamanda nihayet buluyor. Diğer cihetten zengin çocuğu, istidatsız, kabiliyetsiz, budala ve tenbel dahi olsa, darülfünun [üniversite] tahsiline kadar yükselmek imkân-ı maddiyesine maliktir [parasal olanağa sahiptir]; bütün tahsil ve terbiye kapıları onun için açıktır.

Çocukların tahsil haklarının, zekâ ve kabiliyetlerine göre değil, ailelerinin derece-i servetlerine [kazançlarına] göre taayyün etmesi [ortaya çıkması] yüzünden, orijinal zekâ ve istidatlar, inkişaf im-

kânı bulamadan sönüp mahvoluyorlar. Aynı zamanda mütalaa [araştırma] ve tahsil arzu ve istidadına malik olmayan ne kadar hiçler, darülfünun tahsilini bitirip katiyen layık ve müstahak olmadıkları mevkilere geliyorlar. Bugün muhtelif mekteplerimizin talebesini, tecrübi pedagojinin zekâ ve kabiliyetleri ölçmek için meydana getirdiği "test"lerle tetkik ve muayene edecek olursak, lise talebesi içinden pek çoklarının hakiki mevkileri pratik sanayi mektepleri olduğu, buna mukabil ne kadar sanayi mektebi talebesinin, lise ve darülfünun tahsilini muaffakiyetle takip edecek istidata malik buldukları anlaşılacaktır.

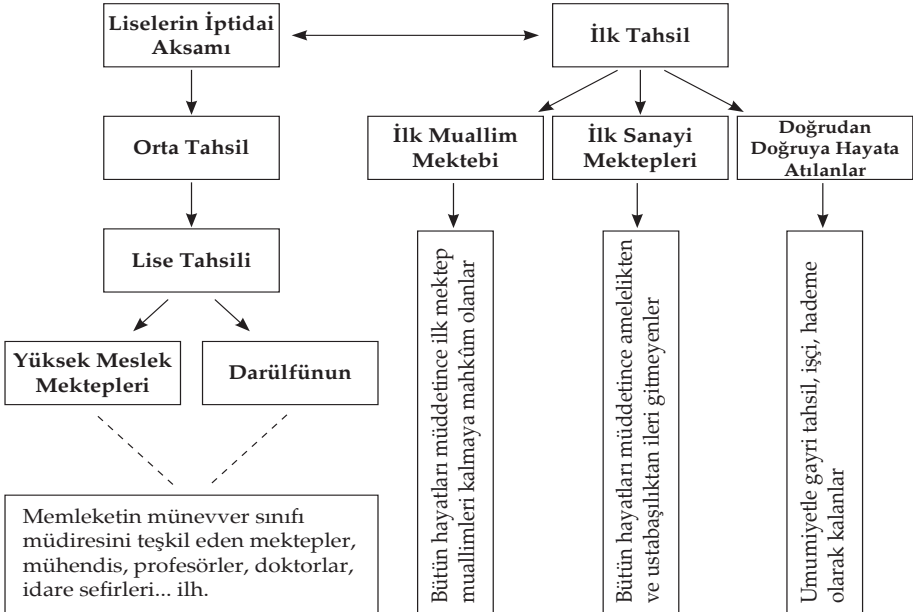
Bu İkiliğin Memleket İçin Zararları

Akıl ve mantığa uygun olmadığı kadar, en tabii adalet hislerimizi de tatmin etmeyen bu tasnif neticesidir ki, pratik sahalarda ihtimal kabiliyetli işçiler olarak yetişmeye müstaid [elverişli] olan, fakat yüksek bir tahsil edebilecek zekâyâ malik olmayan birçok çocuklar, memleket için kıymetli bir unsur olarak yetişebileceklerin zararına olarak orta ve yüksek tedrisat sıralarını fuzuli yere işgal ediyorlar ve sınıfların seviyesini zaruri bir surette alçaltıyorlar. Tahsilin şahsi istidat ve kabiliyetlere göre tevzi edilmemesi [verilmemesi] yüzünden değil midir ki, bütün hayatta -yalnız bizde değil, hatta en medeni memleketlerde bile- fena doktorlara, kabiliyetsiz mühendislere, hûlâsa her sahada yüksek mevki ve memuriyetler işgal eden hiçlere tesadüf ediyoruz ve bu yüzden ne kadar maddi ve mânevi servetlerimiz heba oluyor, idare makinesinin bütün şubeleri bozuk işliyor.

Hûlâsa, Saltanat ve Meşrutiyet idarelerinden tevarüs ettiğimiz [devraldığımız] mektep sistemi, memleketin çocuklarını ilim ve irfanı kabiliyetlerine göre tevzi etmeyen ve neticede en kıymetli

mânevi servetimizin ziyayı [kaybı] ve israfını mucip olan aristokratik bir teşkilattır. Tertip ettiğim şu küçük Şema 1, dünkü ve bugünkü mektep sisteminin tatbik neticelerini vazıh [açık] bir surette gösterir. Yalnız tamamiyle hakbin [haksayar] olmak için şunu arzetmek istiyorum ki, mesela Fransa'daki mektep sistemini tamamı tamamına temsil eden bu şema bizim bugünkü mektep sistemimize tam bir surette tevafuk etmiyor [uymuyor]. Çünkü, evvela Cumhuriyet İnkılabımızın adil ve feyizli icraatından olarak liselerin ilk iptidai [ilkokul] sınıfları kalkmak üzeredir. Sonra, orta tahsili ihtiva eden tam devreli liselerden maada [başka], ayrıca orta mektepler açılmıştır ki, bunlar talebesini ilk mektep mezunlarından almaktadır.

ŞEMA: 1

Mekteplerimiz Mücerret [Hayattan Kopuk] İnsan Yetiştiriyorlar

İkinci noksan mekteplerimizin hakiki hayatla rabitası olmaması, iktisadî zaruretleri, mahalli ihtiyaçları nazar-ı itibare [dikkate] almayan, sırf mücerret [yaşamdan soyutlanmış] bir insan yetiştirmeleridir. Terbiye telakkimiz faslında etrafiyle izah ettiğim bu nokta üzerinde fazla tevakkuf edecek [duracak] değilim. Yalnız, mekteplerimizin bu taksim-i âmal [işbölümü] ve ihtisas asrında, fertleri istidatlarına göre muayyen bir meslek ve ihtisas sahibi olarak hazırladığını, şerait ve ihtiyacı çok farklı olan köy mekteplerinin de programları, teşkilatı ve kitapları itibariyle tamamiyle şehir mekteplerinin aynı olduğunu hatırlatmakla iktifa ediyorum.

Kızların Tahsillerindeki Eksikler

Nazar-ı dikkati celbetmek [dikkat çekmek] istediğim diğer bir nokta da kız mekteplerinde ve bilhassa liselerde annelik ve ev kadınlığı terbiyesinin büsbütün ihmal edilmesidir. Yemek pişirme, ev iktisadı, ferdi hıfzıssıhha [kişisel sağlık], çocuk bakımı, çocuk ruhiyatı, musiki... gibi bilgiler, yalnız muayyen ihtisas sahibi kadınlara mahsus zannedilerek ve yüksek tahsile hazırlanan hanımların bunlara ihtiyaçları olmadıkları düşünülerek programlardan büsbütün çıkarılmasıdır.

Gençlerin İçtimai ve Ahlaki Teşkilleri İhmal Ediliyor

Mekteplerimizin büyük kusurlarından biri de gençlerin içtimai teşkil [sosyalleşme] ve ahlaki terbiyelerini ihmal etmeleridir. Filhakika [gerçekten de] mekteplerimiz bir taraftan inzibat [disiplin] sistemi, diğer cihetten tedrisat usulleriyle hodbinlik [bencillik], haset, infiratçılık [tekleşme] gibi iptidai ve gayri içtimaî [ilkel ve toplumsal yaşamdan uzak] hisleri müfrit [tek] bir surette inkişaf ettirmekte, teavün, tesanüt, menfaat-ı umumiye [yardımlaşma,

dayanışma, toplumsal yarar] için içtimaî ve ahlaki hisleri tenmiye etmemektedir [geliştirmemektedir]. Bu suretle yetişen gençlerde, cemaatin [topluluğun] işlerine karşı derin bir lakaydı [umursamazlık], ferdi hodbinliklerinin [bencilliklerinin] hududunu aşan işleri benimsememek hususunda feci bir temayül [eğilim] vardır. Aynı zamanda bu gençler orijinal eserler yaratmak, kendi kudret ve iktidarlarına güvenerek bir işe teşebbüs etmek ve onu başarmak... gibi şahsi teşebbüs ve teşkilat kabiliyetlerinden [girişim ve örgütlenme yeteneğinden] mahrumdurlar.

Rekabet ve Tasnif [Ayrırma] Sisteminin Zaruri Neticesi

Sınıflarımız aynı malûmatı aynı zamanda kazanmak ve yekdiğerinin zararına yükselmek ve sivrilmek için birbirleriyle rekabet eden muhtelif zekâ ve kabiliyette çocuklarla doludur. Bu, mekteplerimizde hakim olan suni tasnif ve rekabet sisteminin tabîi ve zaruri bir neticesidir. Herkes kendini düşünür ve yalnız kendi çalışmasından, kendi işinden mesuldür. Diğer arkadaşlarının mesai ve hareketini yalnız onları geçmek veya ezmek noktasından muhakeme eder. Mektebin umumi terakki ve tekâmülü [yükselme ve gelişmesi] kendini katiyen alakadar etmez. Çocuklar ve gençler kendi şahsi hodbinliklerinin [bencilliklerinin] dar hududunu aşan ve bütün cemaati [topluluğu] alakadar eden bir iş için, ferdi sa'yini diğçerlerinin sa'yileriyle birleştirerek müşterek bir gaye ve hedef için çalışmaya alışmamışlardır. Böyle bir terbiye sisteminin verdiği mahsuller ise meydandadır.

Pedagojik Kusurlar

Yirminci Asır İlmîni Yeni Nesle Vermek İddiası

Mekteplerimizin en büyük kusuru; yirminci asırda beşeriyetin bütün ilmîni bir nesilden diğçerine geçirmek iddiasıdır. İlmîni her-

kesin öğrenebileceği kadar mahdud bir takım malûmattan ibaret olduğu zamanda mümkün olan bu arzu bugün, malûmat-ı beşeriyenin namütenahi [insanlığın bilgi birikiminin sınırsız] denecek kadar çoğalması, neşriyatın mebzuliyeti [bolluğu], mütalaa ve tetkik [araştırma ve inceleme] mevzularının harikulade tenevvüü [çeşitlenmesi] karşısında pek mânâsız bir iddiadır. İşte bu iddia neticesidir ki programlar mütemadiyen şişiyor, mekteplerimiz bilzarure [zorunlu olarak] çok kitabî, sathi, ansiklopedik bir tahsil veriyor. Çocukların kafalarına, bilahare tamamen unutulmaya mahkûm bir yığın malûmat sokuyor, onlarda tecessüs [merak], müşahade [gözlem] ve tenkit kabiliyetlerini mahvediyor.

Tabiatla Çocuk Arasına Kara Kitap

Tahsilde esas nokta-i hareket [çıkış noktası] , çocuğun şahsi müşahade ve tedkiki değil, kitaptır. Fikrî terbiyenin unsurlarını teşkil eden tabiî ve içtimaî hadiselerle çocuğun arasına *kara kitap* ve ondan çok farklı olmayan muallimin *şifahi takriri* konulmuştur. Çocuk malûmatın hakiki menşei [kaynağı] olan eşya ve hadisatla [olaylarla] bizzat temasa gelemiyor; malûmatı eşya ve hadisatı kendi müşahade, tetkik ve mukayese ve mesaha ederek [ölçerek], kendi kuvvetini kullanarak, kendi faaliyet ve tecrübeleri ile öğrenemiyor. Belki başkaları tarafından yapılmış olan bu faaliyet ve tecrübelerin neticeleri kendisine sadece naklediliyor. O da bunları bir fonograf [gramofon] plağı gibi - hassasiyete göre çabuk veya geç- almakla iktifa ediyor. Bu suretle öğrendiği eşya ve hadisatın kendisi değil, onların gölgeleri, ekseriya yanlış ve eksik ifade edilmiş suretleridir.

Memleketimizde, malûmat suni bir surette yek diğerinden ayrılmış dersler şeklinde öğretiliyor. Halbuki tabiat ve cemiyette

birbirinden ayrı birer mevcudiyet göstermeyen ve ekseriya yekdiğerine merbut [bağlı] olarak karşımıza çıkan bu nevelerle ilk hakiki temasta çocuklar şaşılıyorlar. Onlar ecsamın [cisimlerin] şekil, renk, cesamet [büyüklük] ve sikleti [ağırlığı], mesafe ve zaman mefhumları hakkında en basit malûmata malik değildirler. Alelade bir barometre ve termometreyi kullanmakta, herhangi bir cismin sikletini ve ebadını, mesafeleri takdir ve tahmin etmekte, hadisatın en basit tezahürlerini [ortaya çıkışını] anlamakta izhar-ı acz ediyorlar [acizlik gösteriyorlar]. Bütün malûmat şubelerinde [bilgi dallarında] böyledir.

Senelerce tarih ve coğrafya okuyan gençlerin, lise mezunlarının, Yunan ve Roma medeniyetlerinin simaları, Kurun'ın Vusta'yı [Ortaçağı], Rönesans'tan ayıran esas farkları, derebeylik rejiminin hususiyetleri, sanayinin ve vasait-i nakliyenin tekâmülü [taşıt araçlarının evrimi], muhtelif medeniyet devrelerindeki hayat şartları, istihsal tarzları [üretim biçimleri] hakkında doğru ve vazih [açık] fikirleri kat'iyen yoktur. Tarihi vak'alar, harpler, kumandanlar, padişahlar, krallar, muahedeler [anlaşmalar] beyinlerinde çorba gibi karışmıştır. Herhengi bir devre-i tarihiyeyi [tarihsel dönemi] gözlerinin önünde canlandırmaktan tamamen acizdirler. Onlar hatta kendi muhitlerinin, içinde yaşadıkları şehir ya da kasabanın iktisadî faaliyetlerinden tamamiyle bihaberdirler [habersizdirler]. Lise mezunlarının, darülfünun [üniversite] talebesinin büyük bir ekseriyeti maalesef memleketin coğrafyasına bigânedirler [yabancıdır]. Mesela Musul vilayetinin coğrafi, etnografi, iktisadî ve askeri vaziyet ve ehemmiyetini, petrolün cihan iktisadiyat ve siyasetindeki hakim mevkiini -eğer hadisat münasebetiyle alakadar olup gazete ve mecmualarda bu meselelere dair makaleler okumamışlarsa -tayin ve idrakte tamamen acizdirler.

Çocukların Zati Faaliyetleri, Alakaları [Bireysel İlgileri], Ferdi Tenevvüleri [Bireysel Farkları] Nazar-ı Dikkate Alınmıyor

Programlarımız ve tedris usullerimiz, çocukların zati faaliyetlerinin tekâmülünü, onların her yaştaki kabiliyet ve ihtiyaçlarını nazar-ı itibare olmadığı içindir ki onları tedrisata alakadar ettiremiyorlar. Malûmatı hazm ve temessül ettiremiyor [sindirip özümleyemiyorlar]. Aynı zamanda muhtelif tipteki ferdi ruhi tenevvüleri [bireysel ruhsal farkları] hesaba katılmadan, herkese aynı malûmatı, aynı zamanda vermek istenildiği içindir ki feci bir tesviye-i fikriye ameliyesi [sakat bir düşünsel eşitleme işlemi] yapmış oluyor, inkişafa müstait [elverişli] ne kadar şahsi istidatlar ve yaratıcı kabiliyetler [varsa] boğuluyor. Zeki ve müstait çocuklar tenbelliğe sevk edildiği gibi, zekâ ve kabiliyetçe aşağı derecede olanlar bilzarure [zorunlu olarak] evvelkilerine yetişemediklerinden, cesaretleri kırılıyor. Bütün bu vaziyet neticesi dersler muallim için ne kadar sıkıcı, yorucu ise, talebe için de o derece ruhsuz ve uyutucu bir hale geliyor.

Liselerde Muallimler Çocukların Terbiyeleriyle Meşgul Olamıyorlar

Diğer cihetten, tedrisat mevzularının mübalağalı bir surette yekdiğerinden ayrılması neticesi, orta mekteplerde ve liselerde her dersi okutan mütehassıs muallim, bir mektepte kendisi için kâfi derecede ders saati bulamadığı için, muhtelif mekteplere devam etmek mecburiyetindedir. Bu suretle muhtelif mevzuların tedrisatı arasında bulunması zaruri olan ahenk ve tesanüt [etkileşim] hasıl olmamakla beraber, muallimler yalnız sınıflarda derslerini vermekle vazifelerini yapmış farzediyorlar ve mürebbilik [eğitici-lik] vazifelerini ihmal ediyorlar. Talebe ile ders saatleri haricinde

meşgul olmadıkları, onlara şahsi mesailerinde rehberlik edemedikleri gibi, memleketin ahlaki ve içtimaî hayatı, umumi terakki ve tekâmülüyle alakadar olamıyorlar ve bundan kendilerini mesul tutmuyorlar.

Mektep Müdürleri de Vazifelerini Yapmıyorlar

Mektep müdürlerinin bugünkü vazifeleri de mekteplerde istediğimiz terbiyevi muhitin tesisine mani olan en mühim bir amildir. Müdürlerin, mektebin vaziyetini tam kavrayacağı, talebesini tanıyıp onların üzerinde nafiz [ağırlıklı] ve müessir olacağı bir zamanda damataşı gibi oradan değiştirilmeleri çok yanlış bir usuldür. Diğer cihetten, tâbi oldukları kuyut ve şurut [bağlı buldukları kayıt ve şartlar] -esasen büyük bir ekseriyeti itibariyle terbiyevi kıymetleri mahdut olan- bu zevatın bütün enerjisini gayrı müsmir [verimsiz] bir surette sarfettirmekte, terbiye ve tedrisat işleriyle, mektebin ahlaki ve içtimaî hayatı ile ciddi bir surette meşgul olmalarına mani olmakta, onları alelade bir kırtasiyeci, bir vekilharç [alışveriş elemanı] mevkiine düşürmektedir.

İmtihanların Bedenî ve Ruhî Sıhhat Üzerine Muzır Tesirleri

Mekteplerimizin diğer mühim bir pedagojik kusuru da imtihanlar meselesidir. Ekseriya çocukların ve gençlerin nema [gelişim] buhranları devrelerine tesadüf eden imtihanlar, müsabakalar onların sıhhatleri için ne büyük bir afettir. Bilhassa hayatlarının en muntazam, asude [huzurlu], heyecansız geçmesi icabeden bir devrede, maddi ve mânevi yorgunluklar, üzüntüler ve endişeler, onların bedeni ve ruhi inkişafı üzerinde ne kadar muzır ve muhrip [tahrip edici] bir tesir yapmaktadır. Talebe umumiyetle derslerini öğrenmek, daha doğrusu ezberlemek için hususi ve bilhassa

umumi imtihanların gelmesini bekler ve her ders için bir iki gün zarfında o derse ait -bütün sene zarfında öğrendiği- bütün malûmatı bittabi [doğal olarak] imtihandan çıktıktan sonra unutmak üzere ezberlerler. Bir çocuğun sevmediği veya kabiliyeti olmadığı bir iki dersten döndüğü için, aynı sınıfın bütün derslerini bir defa daha devretmesi kadar mânâsız, zevk ve cesaret kırıcı bir şey olur mu?

İmtihanlar bugünkü şekliyle bize çocukların fikrî istidat ve kabiliyetleri hakkında doğru bir fikir veremez. Bilhassa hususi meslek mekteplerine dühûl [giriş] imtihanları veya müsabakaları mevzubahis olduğu takdirde, bu imtihanların kifayetsizliği ve çocukların girecekleri mekteplerin ihtisaslarıyla münasebettar hususi istidat ve kabiliyetlere malik olup olmadıklarını ilmi bir surette tetkik lüzumu meydana çıkar. Hülâsa, imtihanlar bugünkü şekil ve tarzlarıyla, çocukların bedeni ve ruhi sıhhatleri üzerine gayet muzır [zararlı] bir tesir icra ettiğinden başka, onların zekâ ve kabiliyetleri ve derece-i sa'ileri [çalışma dereceleri] hakkında da bize kati derecede doğru ve sarih bir fikir veremez. Onların müstakbel tahsillerinin, yahut dahil olacakları mesleklerin tayinine medar [yardımcı] olmak üzere, istidat ve kabiliyetleri hakkında tenvir edemez [aydınlatamaz].

Arzettiğim izahattan, bugünkü mektep sistemimizin, bizim istediğimiz adamları yetiştiremeyeceği anlaşılıyor. Binaenaleyh, mektep sistemimizi, "Halk Cumhuriyeti" esaslarına ve memleketin iktisadî ihtiyaçlarına göre yeniden tanzim etmek gibi muazzam ve hayati bir mesele ile karşılaşılıyor.

Tek Mektep Sistemi

Halk hakimiyetinin bilfiil tesis edildiği ya da etmek üzere bulunduğu memleketlerde -bilhassa Cihan Harbi tecrübesinden

sonra- milli menafie [ulusal çıkarı] yabancı ve mugayyir [aykırı], hodbin [bencil] ve dar bir sınıf endişesi hakim olan eski mektep sistemi yerine, halkın arzu ve ihtiyaçlarını tatmin için, milletin umumi ve yüksek menfaatlerini koruyan bir mektep sistemi koymak için çalışılmaktadır. Efkâr-ı umumiye [kamu oyunu], muallim cemiyetlerini, meslek gruplarını, ilim cemiyetlerini, sanayi sandıklarını, son derece şiddetle alakadar eden bu hayati mesele ile hükümetler ve meclis-i mebusanlar da ciddi bir surette meşgul olmak mecburiyetini hissetmişlerdir.

Mektep Sistemimizin İstinat Edeceği İki Büyük Esas

Bunu bütün şümul ve ehemmiyetiyle kavradıktan sonra, marif inkılabımızda biri içtimaî, diğeri terbiyevi olan şu iki mühim esastan mülhem olmak mecburiyeti kendiliğinden ortaya çıkar:

1. Hiçbir istidat ve kabiliyetin kaybolmasına meydan vermemek; ailelerin içtimaî ve iktisadî vaziyetleri ne olursa olsun bütün vatan çocuklarının, kendi zekâ ve kabiliyetlerinin müsaade ettiği derecede tahsillerine devam imkânını temin etmek.

2. Mekteplerimizin dahili teşkilatında, terbiye ve tedrisat usullerinde, çocuk ruhiyatının ve tecrübi pedagojinin son keşiflerinden mülhem olarak [ilham alarak], Avrupa ve Amerika'nın yeni mekteplerinde tatbik edilen en müterakki [çağdaş] terbiye usullerini hakim kılmak.

Şimdi bu iki gayenin tahakkuku için yapılmasını zaruri bulduğum icraatı bildireceğim.

Mekteplerin, cemaat hayatının içtimaî ve iktisadî faaliyetlerine iştiraki lüzumunu evvelce tafsilen arzettiğim için, burada bundan ayrıca bahsetmeyeceğim.

Fransa'da Tek Mektep Komisyonu

Bu cümleden olmak üzere, Fransa Hükümeti Heryo Kabinesi zamanında bu meseleyi esaslı bir surette tetkik etmek için bir "Tek Mektep Komisyonu" teşkil etmişti. Fakat Fransa gibi, geldikleri imparatorluk devirlerine, Kurun-u Vusta [Ortaçağa]'ya kadar uzanan -devletin veya ruhbanın idaresinde- terbiye ve tahsil müesseselerine ve muhafazakâr zihniyetli kuvvetli bir burjuva ve küçük burjuva sınıfına malik olan bir memlekette, mektep sistemini, bir hamlede baştan aşağı değiştirmek son derece müşkül bir iştir. Bu azim [büyük] teşebbüse girişecek olanların, eski devirlerin yadigârları aristokrat ve yeni devrin hakimleri burjuva ailelerden, dini ve içtimâî hurafelerden kurtulmamış ilim ve mektep adamlarından, menfaatleri muhtel olacak [bozulacak] her cinsten mürteci ve muhafazakâr unsur ve zümrelerden ve siyasi partilerden müteşekkil kuvvetli ve kesif [yoğun] bir muhalefet cephesi karşısında kalacakları bedihidir [açıktır].

An'aneci Fransa'da cezri inkılap [köklü dönüşüm] yapmak müşküldür. Bunun içindir ki "Tek Mektep Komisyonu" uzun zamandır faaliyetlerine rağmen henüz tam ve müsbet bir eser meydana getirememiş, ancak bazı münferit icraat esasları tesbit etmiştir. Daha doğrusu Maarif Nezareti [Eğitim Bakanlığı], bu ıslahatın birdenbire bir kül [bütün] halinde değil, ceste ceste [parça parça], tedricen [aşamalı olarak] tatbik edilebileceği fikrindedir. Şimdilik yapılması arzu edilen ıslahat, lise ve kolejlerin iptidai sınıflarında tedrisatın bundan sonra, ilk muallim mektepleri mezunları tarafından verilmesi, ilk mekteplerin güzide talebesinin liselere girebilmelerinin temini, mektep sonu tedrisatının tevsî ve teşmîli, mecburiyet-i tahsilîyenin [zorunlu eğitimin] on altı yaşına çıkarıl-

ması... gibi şüphesiz çok hayırlı, fakat kısmi ve münferit işlerdir. Fakat bunlar kâfi değildir.

İnkılapçı kafalar ve demir ellerle idare edilen Türkiye Cumhuriyeti'nde cezri [köklü] bir maarif inkılabı yapmak mümkündür. Yüzlerce senelik mazisi ve kuvvetli müdafileri olan ilim ve tahsil müesseselerine, ilmi ve içtimaî köklü an'anelere malik olmayan, en asri ve halkçı bir zihniyette hareket eden inkılapçılar tarafından idare edilen Türkiye Cumhuriyeti, bugün Fransa'nın yapamayacağı bu işi yapabilecek bir vaziyettedir. Bunu yapmaya mecburdur ve yapacaktır. Bu hususta karşısına çıkacak mürteci [gerici] ve muhafazakâr [tutucu] hiç bir kuvvet bulunmadığı gibi, esaret ve felaketine mahkûm bir milletten müstakil ve asri bir devlet yaratan, gayri mütecanis [türdeş olmayan] bir Osmanlı halitasından [karışımından] benliğini müdrük [kavramış] ve mukadderatına bizzat hakim bir millet yapan şahsiyetlerin başaramayacakları hiç bir şey mevcut değildir. Bütün hadisat [tüm olaylar] ispat ediyor ki, bu muazzam maarif inkılabını biz şayan-ı hayret [şaşılacak] bir sürat ve suhuletle [kolaylıkla] yapacağız. Fransa'da zengin çocuklarına mahsus olan liselerin ilk sınıflarından da halk çocuklarının devam ettikleri ilk mekteplerde olduğu gibi, tedrisatın ilk muallim mektebi mezunları tarafından yapılması daha henüz bir proje halinde iken, bizde liselerin iptidai sınıflarının lağvı [kaldırılması] iki seneden beri bir emrivakidir.

Tek Mektep Sisteminin Mânâsı ve Mahiyeti

Sui tefehhüme mahal kalmaması [yanlış anlaşılması] için arzetmek istiyorum ki, tek mektep; bir milletin bütün çocuklarına alel seviye [seviye farkı gözetmeksizin] aynı tahsili vermek ister.

Bu, fertlerin olduğu kadar bütün milletin de zararını mucip olan bir tesviye-i fikriye ameliyesi [fikir düzleme işlemi] yapmak iddiasında olan bir sistem değildir. Tek mektep; ailelerin içtimaî ve iktisadî vaziyetleri ne olursa olsun, milletin bütün çocuklarının, zekâ ve kabiliyetleri nisbetinde yükselmek ve şahsi istidatlarını inkişaf ettirmek imkânını temin eden bir sistemdir. Bu suretle, daha ilk mektep sıralarında büyük bir zekâ ve istidat gösteren çocuklar, sırf fakir bir ailenin evladı olmak dolayısıyla, ailelerine yardım etmek ve kendi hayatlarını kazanmak için tahsillerini yarı yolda bırakmak mecburiyetinde kalmayacaklardır. Bir çocuğun, filan veya falan babanın oğlu olarak dünyaya gelmesi gibi sırf keyfiyet-i tevellüdüne [ailevi durumuna] ait bir meseleden dolayı muhtaç, layık ve müstehak olduğu bir tahsil ve terbiyeden mahrum edilmesi, yalnız o çocuğun şahsi için değil, aynı zamanda ve bilhassa memleket ve belki de beşeriyet için, telafisi kabil olmayan bir ziyayı [kayı], bir içtimaî adaletsizliğidir. Bu cidden elim, gayri kabili müdafaa [savunulamaz] vaziyet neticesi memleket, yetişmeye namzet olan ne kadar büyük mütefekkirlerin [düşünürlerin] ve alimlerin yüksek hizmetlerinden mahrum kalmıştır.

Tek Mektep Sistemi Azim İçtimai [Büyük Toplumsal] Haksızlığı Tamir Edecektir

İşte bu tek mektep sistemi, bu azim [büyük] içtimaî haksızlığa nihayet verecektir. Anlaşılacaktır ki, halk hükümetinde ilim ve irfan para ile satın alınamaz. Cemiyet, maddi ve mânevi bütün servet menbalarından [zenginlik kaynaklarından] âzâmi istifade etmek, bütün unsurlarının şahsi istidatlarının âzâmi inkişafını temin eylemek mecburiyetindedir. Halk hükümetinin; milletin azim bir ekseriyetini [büyük çoğunluğunu] cehalete yakın bir

halde bırakmakta, yükselmeye namzet olan zekâları ve istidatları köreltilmekte, ilim ve irfanı yalnız bir kısım kalil zadedgâna inhisar ettirmekte [aristokrat azınlığın tekeline vermekte] hiç bir menfaati yoktur ve olamaz. Çünkü iktisadî ve içtimaî hayatın temelini teşkil eden müstahsil [üretici] halk kitlelerinin yükselmesi nisbetindedir ki, memleket terakki edecek [yükselecek], halk hükümeti kuvvetlenecektir. Bu suretle, devlet işlerinde evvelkine kıyas kabul etmeyecek derecede büyük bir salâh [iyileşme] hasıl olacaktır. Çünkü hükümet memurlarında olduğu kadar bütün cemiyet işlerinde de her mevkie yalnız ehil olanlar gelecektir.

Çocukların Tahsil Karşısında Müsavatını Temin İçin Alınması Zaruri Olan Tedbirler

Diğer mühim bir nokta, bu halkın, yani milletin bütün çocuklarının tahsil karşısında müsavatı [eşitliği], hakkın sırf kuru sözden ibaret olmamasını temin etmektir. Bunun için yalnız ilk tahsilin değil, bütün tahsil derecelerinin fakir çocuklar için meccani [yatılı] olması, aynı zamanda orta ve yüksek tahsillerin, yalnız bu tahsilleri takip edebilecek zekâ ve istidatta olan çocuklara, gençlere açık bulunması lazımdır. Zekâsız ve kabiliyetsizler, tahsil masrafını vermeye muktedir dahi olsalar, yüksek mekteplere kabul edilmeyeceklerdir. İşte bu nokta-i nazara göre meccanilik [bu görüşe göre parasızlık] sistemi esaslı bir surette ıslah ve tevsi edilecektir [genişletilecektir]. Meccanilikte yalnız fakirliğin esas olarak kabulü doğru değildir. Nasıl ki bir çocuk sırf zengin olduğu için yüksek tahsile kadar yükselmek hakkına malik değilse, bir fakir çocuğu da sırf fakir, yetim, hatta şehit çocuğu olması dolayısıyla, müstait [elverişli] ve kabiliyetli olmadığı bir tahsili takip etmek hakkını kazanamaz. Meccanilikten istifade edecek olanlar; her derece-i tah-

sil [her öğrenim kademesi] mezunlarının tâbi oldukları muayene-i ıstıfa [seçip yönlendirme] neticesinde, zekâ ve istidatları taayün edip [ortaya çıkıp] de tahsillerinde maddeten devam imkânına malik olmayanlar ve yalnız onlardır.

Fakat tahsilin yalnız meccani olması da kâfi değildir. Aynı zamanda çocukların bütün ders levazımını, giyeceklerini ve yiyeceklerini, cep harçlıklarını, hatta ailelerin evlatlarına muhtaç olmadan yaşayabilmelerini temin için lazımdır. Büyük şehirlerde öyle yoksul ve zavallı aileler vardır ki- hem de bunların miktarı az değildir ve gittikçe çoğalmaktadır- yegâne istinatgâhları ve ümitleri olan bir tanecik çocuklarının bir an evvel büyüyüp kazanç hayatına karışacakları ve kendilerine yardım edecekleri zamanı sabırsızlıkla beklerler. Köy ve kasabalarda, bilhassa Cihan ve İstiklal harbinden sonra, o kadar erkek yoksunluğu vardır ki, on yaşında bir çocuk, bir çiftçi ailesi için büyük bir iş kuvvetidir. O çocuğun sa'yinden [çalışmasından] mahrumiyet, işlerin mühim bir kısmının yapılmamasını mucip olacaktır [gerektirecektir]. Bu vaziyet dahilinde mekteplerin istidat sahiplerine sadece meccanen [parasız] açık olması kâfi değildir. Aynı zamanda çocuğun sa'yinden [çalışmasından] mahrum edeceğimiz vatandaşa, bunu telafi edebilecek surette bilfiil yardım etmek mecburiyeti vardır. Aksi takdirde köy veya kasaba muhitlerinde veya fakir mahallelerin kuytu köşelerinde parlayan zekâların sönmesine, millet için kaybolmasına, mesela sanayi-i nefise [güzel sanatlar] veya mühendislik için kuvvetli bir istidat gösteren bir çocuğun sığırtaç veya rençber olarak kalmasına razı olacağız demektir.

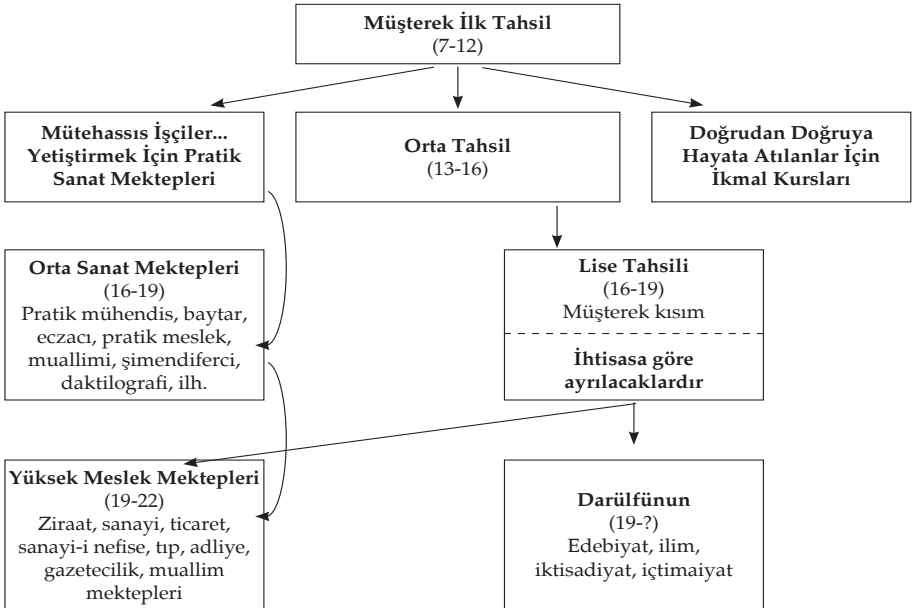
Görülüyor ki maarif ıslahatı sadece bir pedagoji meselesi değildir. Devletin içtimaî ve iktisadî siyasetine merbut olan ve ondan

ayrı halledilemeyen bütün vesait [araç] ve şümulüyle [kapsamıyla] bir içtimaî [toplumsal] meseledir.

Bu Sisteme Göre Maarif Teşkilatı Nasıl Olmalıdır?

Anahatlarını çizdiğim maarif siyasetimizin, kabul ve tatbikini zaruri bulduğum tek mektep sistemine tekabül edecek mektep teşkilatını, muhtelif cins ve derecelerdeki mekteplerin yekdiğerleri ile olan münasebetlerini göstermek üzere tertip ettiğim şu [2 numaralı] şemayı arz ediyorum.

ŞEMA: 2

III. MEKTEP SİSTEMİ

İlk Tahsil

Teklif ettiğim mektep sistemine göre Türkiye Cumhuriyeti içinde yaşayan her çocuk için sekizden on üç yaşına kadar devam edecek olan ilk tahsil, mecburi ve meccanidir [zorunlu ve parasızdır]. Bu devrede onların anlayamayacakları ve öğrenmek için ihtiyaç hissetmeyecekleri cansız ve mücerret kavait [soyut kurallar], tarih, ahlak... dersleri verilmeyecektir. Onlar muhitlerinde müşahade ettikleri eşya ve hadiseleri, mahlûkları [canlıları] tetkike sevk edilecekler ve bu tetkiklerin neticelerini, şahsi his ve arzularını, ana lisanı, resim, el işleri, rakam ve basit krokiler vasıtasile ifade ve tesbit etmeye alıştıırılacaklardır. Tedrisatta mevzu intihabında [konu seçiminde], mektebin bulunduğu yeri, köy ve şehir olmasına ve bu muhitte şu veya bu iktisadî faaliyet şubelerinin [iş kollarının] hakim bulunmasına göre bazı farklar olacaktır. Aynı zamanda çocukların tebellür etmeye [belirginleşmeye] başlayan şahsiyet ve kabiliyetleri de nazar-ı itibare [göz önüne] alınacaktır. Ancak bu farklar, fikrî ve içtimaî terbiyeye ait değildir. Çünkü bu terbiye; insanın tabii ve içtimaî muhitindeki mevki ve vaziyetini, içtimaî faaliyetteki hedef ve istikametini tayin edebilmesini temin ile yeni bir terbiye olması itibariyle bütün vatandaşlar için aynıdır. Bilhassa fikrî terbiye, orta ve yüksek tahsilin üzerine istinat edeceği müşterek esastır ki, bütün tahsil kapılarını kendilerine açacağımız köy ve şehir çocukları için aynı derecede lazımdır.

7-10 yaşlarındaki çocuklar, maddi ve mânevi birçok ihtimamlara, şefkat ve muhabbete, kelimenin en geniş ve terbiyevi mânâsiyle oyuna muhtaç olduklarından, ilk sınıfların erkeklerden ziyade kadın mürebbiyelere verilmesi muvafık olur. 10-13 yaşlarındaki

çocukları, daha ziyade erkek, yahut aynı zamanda erkek ve kadın mürebbilere tevdi etmek müreccaktır [eğitimcilere bırakmak tercih olunur].

İlk Mektep Bir İhtisas Mektebi Değildir

Sui tefehhüme [yanlış anlamaya] meydan vermemesi için mühim bir noktayı tasrih etmek [açıklamak] lüzumunu hissediyorum. Şimdiye kadar mekteplerimizin tedrisatının çok nazari ve akademik olması neticesi bir aksülamel [tepki] hasil olduğunu görüyoruz. İlk tahsil mektebini [ilkokulu], adeta bir meslek ve sanat mektebi haline getirmeye doğru kuvvetli bir temayül seziyoruz. İlk tahsil mektebi, bir meslek ve ihtisas mektebi değildir ve katiyen olamaz. Bu, zahiren [dıştan] görüldüğü gibi pratik, müsbet bir düşünüş değildir. Bilakis çok sakat ve vereceği menfi neticeler itibariyle çok zararlı bir görüş tarzıdır. Mesleki tahsil, ihtisas malûmatı, ancak çocukların şahsi kabiliyet ve istidatları inkişaf ettikten sonra, yani hiç olmazsa 13 yaşından sonra verilebilir. Bu yaştan evvel çocukları muayyen bir meslek ve sanat intihabına [seçmeye] sevk etmek ve umumi harsi [genel kültürü], fikrî terbiyeyi, çocuğun en çok istifade edebileceği, her şeyi daha iyi anlayacağı, mütalaa ve tahsil zevkinin uyanacağı bir devrede terk etmek çok fena ve zararlı olur.

Müstahsil [Üretici] İşe Ehemmiyet Vermek Lazımdır

El işlerinden, muayyen ve sarih gayeleri olmayan, mesela bir takım mukavvalar kestirmek, tel büktürmek veya tahta rendelemek, hatta aleltayin [belli bir örneğe göre] bir kutu veya sepet imal ettirmek gibi faaliyetleri kasetmediğimi arz etmiştim. Mektep için lazım olan, çocuklar tarafından yapılması mümkün olan eşyanın, tedrisat cihazlarının, muhitte kullanılan başlıca istihsal

vasıtalarının imali veya tamiri, el işlerinin en tabii mevzularıdır. Mektepte kızlar sınıfları için perde, yemek sofraları için masa örtüsü yaptıkları, kardeşleri ya da muhtaç arkadaşları için çorap ve fanile ördükleri, söküklere diktikleri, yemek pişirdikleri zaman; erkeklerin tavukları için kümes, sınıfları için iskemle, masa, dolap yaptıkları, mekteplerini tezyin ettikleri zaman, hep- tabii büyükler gibi- mânâlı bir şey hasıl etmiş, içtimaî bir kıymet yaratmış, yani el işleri yapmış oluyorlar. Fikrî iş ile el işi, insanın bu iki tabii ve zaruri faaliyeti, bugünkü mekteplerde olduğu gibi, hususi bir usul ile sunni bir surette birleştirilme lüzum olmaksızın, tabii olarak yek diğeriyle birleşmiş olur.

Fikrî iş, el işinden ayrılamaz. Esasen mektepte, fikir işini el işinden ayırmak katıyen doğru ve terbiyevi değildir. Bunun için, ilk mektepten itibaren bütün tahsil derecelerinde el işlerine- bugün olduğu gibi sırf hatır için, yenilik olsun diye programlara konmuş herhangi bir ders gibi değil, hem terbiyevi hem içtimaî tesirini düşünerek, mühim bir mevki vermek lazımdır. El işleri; çocukları ruhi melekelerini tenbih [uyarma] ve terbiye ve şahsiyetlerini ifade etmeleri ve onların yaratıcı kabiliyetlerini inkişaf ettirmeleri dolayısıyla ne kadar mühim bir terbiye vasıtası ise, çocukların ilerde intisap edecekleri [girecekleri] sanat ve mesleklerin tayini hususunda gayet kıymetli bir delalet [rehberlik] vasıtasıdır. Aynı zamanda, müstahsil [üretici] el işleri, en müessir bir içtimaî ve ahlaki terbiye amilidir.

Politeknik [Çoklu Beceri Kazandıran] Bir Tahsilin Lüzumu

İlk tahsil mektebi, bir ihtisas mektebi, çıraklığa hazırlanacak bir atölye olmamakla beraber, şüphesiz büyük bir ekseriyeti doğrudan doğruya hayat mücadelesine atılacak olanların mesleki

tahsillerine hiç olmazsa başlamak mecburiyetindedir. Bunun için mektep, bilhassa son sınıflarda, çocuklara politeknik bir tahsil-ansiklopedik bir tahsil ile karıştırılmamalıdır- verecektir. Yani çocuğu muayyen bir sınıf şubesine hazırlamayacak, belki bütün meslek ve sınıflarda müstamel olan [kullanılan] muhtelif basit alet ve edevatı maharetle kullanmağa alıştıracak, ona başlıca umumi iş tarzlarını öğretecektir. Bütün talebe, umumi ve müşterek olan tedrisatı mecburi bir surette takip etmekle beraber, tahsil nihayeti yaklaştıkça ziyadeleşen bir zamanı, kendi arzu ve intihap ettiği [seçtiği] hususa, mesleğe ve bir meşguliyete hasredecektir. Bu serbest mesai saatlerinde çocuk, marangozhanede, sebze veya meyve bahçesinde, müzede kütüphanede... fikir ve el işlerine dair istediği mevzu ile serbestçe meşgul olacaktır. Bu sürede hakiki istidadı meydana çıktığı gibi, müstakbel mesleğine de daha ilk tahsilden itibaren hazırlanmış olacaktır.

Mektebin Hayatını Muhitin İktisadi Şeraitine [Koşullarına] Göre Tanzim Etmek

Mektebin teşkilatını, programlarını, muhitin şeraitine ve iktisadî ihtiyaçlarına tatbik edecek bir surette tanzim etmek mecburiyeti vardır. Hatta pek ücra köy muhitlerinde, memlekette iktisadî ve içtimaî hayat inkişaf edinceye kadar, ilk mekteplerin son sınıflarını-muvakkat bir zaruret olmak üzere- tamamıyla pratik zirai tedrisata hasretmek doğru ve muvafık olur. Bu suretle her mektebin başlı başına, kendi kendine kâfi gelen bir kül [bütün] teşkil etmesi ve o tahsili bitiren gencin, daha yüksek bir tahsile devam etsin etmesin, az çok muayyen bir meslek ve ihtisas sahibi olması ihtiyacı tatmin edilmiş olur. Diğer cihetten, bilhassa köy muntıkalarında, mekteplerin tedrisat zamanlarını, çocuğun

mektepe haricinde aile yanında meşgul olmadıkları mevsimlere tesadüf ettirmek, hatta bazı yerlerde yarım köy mektepleri tesis etmek zarureti vardır.

Çocuklarımız, beş senelik böyle bir tahsil ve terbiyeden sonra, zekâ ve istidatları inkişaf etmiş, ihtimal mahdut [sınırlı] fakat her halde sathi [yüzeysel] ve lüzumsuz olmayan hayati bilgileri kazanmış, muhtelif sınıflarda- bilhassa kendi muhitlerinde hakim olan iktisadî faaliyet şubelerinde- müşterek olan iş tarzlarıyla ünsiyet etmiş [haşır neşir olmuş], teavün ve tesanüt [yardım ve dayanışma], inzibat [disiplin] ve teşkilat kabiliyet ve istidatlarını almış oldukları halde, bir kelimeyle politeknik bir tahsil ve en geniş ve en tam mânâsiyle milli ve insani bir terbiye ile ilk mektebi terk edeceklerdir.

İlk İstıfa [Seçme] İlk Ayrılış

İşte müşterek ve mecburi olan bir tahsil devresinden sonradır ki ilk hakiki ayrılış başlayacaktır. O zaman çocuklar bugünkü imtihanlara benzemeyen bir takım yoklamalara tabi tutulacaklardır. Esasen muallimleri beş sene zarfında, çocukların şahsiyet, kabiliyet, zekâ derece-i sa'yeleri [çalışkanlık dereceleri] hakkında yapacakları müşahade ve tetkikleri neticesi bize çok kuvvetli malûmat verecektir. Çocukların yalnız malûmatını, yalnız hıfz [bellek] kuvvetini değil, aynı zamanda ve bilhassa zekâlarını, şahsi istidat ve kabiliyetlerini hakiki bir surette bize bildirecek olan bu son tetkik ve muayene- hiç olmazsa kısmi bir surette- çocukların mukadderatını tayin edecektir. Yani ilk ıstıfa [seçme] yapılacaktır. Bu ıstıfa neticesi, zekâ ve istidat cihetinden en az kabiliyet gösterenler, doğrudan doğruya ameli hayata atılacaklar, yani istihsal şubelerinden [mesleklerden] birine intisap ederek [bağlanarak]

çıracıklıkla, amelelikle hayatlarını kazanacaklardır. Ancak devlet bu kısım çocukları da tahsili terk ettikten sonra, hayatın ve talihin cilvesine, sınai ve ticaret adamlarının ihtikârlarına [sömürülerine] terk etmemelidir. Evvela çocukların gidecekleri müesseselerde âzâmî altı saatten fazla ve gece işlerinde çalıştırılmamalarını temin etmelidir. Aynı zamanda, eksik kalan fikrî, içtimaî ve mesleki terbiyelerini, mümkün olduğu kadar tamamlayabilmeleri için hiç olmazsa on beş yaşına kadar, günde iki saat ikmal [tamamlama] kurslarına devamı mecburi kılmalıdır. Bu suretle büyük bir haksızlığın önüne geçilmiş olacaktır. Çünkü bazı çocuklar vardır ki, zekâları geç inkişaf eder, istidat ve kabiliyetleri sonradan meydana çıkar. Bu sayede bu vaziyette olanların daha yüksek tahsile devamları imkânı temin edilmiş olur. Filhakika bu kurlar esnasında zekâ ve kabiliyetleriyle temayüz eden, muallimlerin nazarı dikkatlerini celbedenler, muvakkaten sanat hayatından ayrılarak devlet hesabına daha yüksek bir müessesede orta mektepte, yahut ilk sanayi mektebinde tahsillerine devam edeceklerdir.

Istıfaya [seçmeye] tâbi tutulan çocuklar içinden bir ikinci kısım çıkacaktır ki, zekâlarının vüsatsızlığı [yetersizliği], fikrî ve nazari faaliyetlere karşı hususi alaka ve kabiliyetsizliklerine mukabil, ameli zekâları, monoton sanat işlerine karşı hususi alaka ve kabiliyetleriyle temayüz edenlerdir. Bu vaziyette olanlar, en çok müstait [yetenekli] oldukları sanat ve meslek şubesinde ihtisas sahibi olmak üzere pratik ziraat, sanayi, ticaret, ormancılık.. ilh mekteplerine gireceklerdir.

Bir üçüncü kısım kalıyor ki, bunlar zekâlarının inceliği ve genişliği ve şahsi yüksek kabiliyetleriyle temayüz edenlerdir [sivri lenlerdir]. İşte yalnız bunlardır ki, yüksek tahsile namzet olmak üzere, orta tahsile geçeceklerdir.

Birinci derece tahsilden ikinci derece tahsile geçenler için iki nevi mektep vardır: 1) Pratik sanat mektepleri, 2) Orta mektep. Bu iki cins mektebin hususiyetlerini tespit etmek icabedecektir.

Pratik Sanat Mektepleri

Pratik Sanat Mektepleri Memleketin Şiddetle Muhtaç Olduğu Mütihassıs [Uzman] İşçileri Yetiştirecektir

Tahsil müddeti iki veya üç sene olan bu mektepler, Türkiye'nin iktisadî inkişafında en ziyade muhtaç olduğu "mütihassıs işçiler"i yetiştirecektir. İtiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, bizde hemen bütün faaliyet sahasında bütün sınaî ustabaşılar, kalfalar, bir kelime ile mütihassıs işçiler ya Hristiyan yahut ecnebi unsurlardır. Eskişehir'de, Uşak'ta, Adana'da, Ankara'da, Bursa'da, Sivas'ta; pamuk ve ipek mensucatı, halı, dibagat [dericilik], tütün, üzüm, incir... işlerinde en temiz ve ince işleri meydana getiren ve en çok muavaffak olanlar, Türk unsurlarına nisbetle daha iyi tahsil görmüş, gözü ve fikri açılmış, asri terekkiyata [çağdaş gelişmelere] göre aletlerini ve istihsal tarzlarını değiştirmeye alışmış olan Türk'ten gayri unsurlardır. Mübadeleye tâbi tutulan Rumların memleketi terk etmeleri üzerine bu mütihassıs işçi ihtiyacı bütün şiddetiyle kendini göstermiştir. Bilhassa vesait-i nakliye [taşıma araçları], tütüncülük, pamukçuluk, ipekçilik, halıcılık.. gibi sanayi şubelerinde inkişaf ve terakki etmekte [gelişip yükselmekte] ve etmek zaruretinde olan memleketimizde âzâmi suretle ve büyük mikyasta bu mütihassıs işçileri yetiştirmek mecburiyeti vardır. İşte pratik sanat mektepleri memleketimizin bu acil ihtiyacını en mükemmel bir surette tatmin edecek müesseselerdir.

*Her Mıntıkada Hâkim Faaliyet-i İktisadiyeye [İktisadi Faaliyetlere]
Göre Sanat Mektepleri Açmak*

Meslek ve sanat şubeleri namütenahi [sınırsız] denecek derecede çoktur. Her yerde her sanat için ayrı sanat mektebi açmak maddeten mümkün değildir. Hem buna lüzum da yoktur. Yapılacak iş, her mıntıkada hâkim olan iktisadî faaliyet şubesine veya şubelerine göre mektepler açmaktır. Mesela, Adana'da pamukçuluk ve şekercilik, Bursa'da ipekçilik ve tütüncülük, konservencilik; Uşak'ta halıcılık, Kütahya'da çinicilik; Ankara'da ziraat ve hayvancılık; İstanbul'da otelcilik, demircilik, tesviyecilik, elektrikçilik, matbaacılık, müretteplik, marangozluk; Kastamonu'da ve Bolu'da ziraat ve ormancılık ilh... mektepleri açılacaktır. Bir mektep binası içinde muhtelif şubelerin bulunması mümkündür. Bu mekteplerin tahsil müddetleri her yerde ve her sanat için aynı olmayacaktır.

Sanat Mekteplerinde Fikrî ve İçtimaî Terbiye İhmal Edilmemelidir

Diğer cihetten mektep, bir pratik sanat mektebi olmak iddiasıyla talebesinin fikrî ve içtimaî terbiyesini kat'iyen ihmal edemez. Bu kısım mektep programlarında tahsilin nihayetine kadar teknik tahsil kısmına hemen hemen müsavi [eşit] bir yer işgal edecektir. Sanayi mekteplerini alelade bir fabrika ve atölye, talebesini sadece bir amele [işçi] haline koymaktan çekinmeyiz. Şüphesiz mektebin kapılarını hayata, bilhassa iktisadî hayata karşı geniş açacağız: Talebe muhitin iktisadî faaliyetlerine mümkün olduğu kadar fazla iştirak edecektir. Ameli derslerin büyük bir kısmını atölyelerde, mektep haricindeki darülsınailerde [sanayi merkezlerinde], fabrikalarda, ormanlarda veya çiftliklerde göreceklerdir. Tahsilin muvaffakiyeti ve talebenin istifadesi namına, birçok atölyelerin mektebe raptedilmesi icabedecektir. Bu atölyeler darülsanayiler,

mektepe tahsilini cansız ve nazari olmaktan kurtaracağı, ihtisas malûmatını gençlere tabî ve iktisadî muhitlerde öğrenecekleri gibi, aynı zamanda mektepler de onların üzerinde canlandırıcı, yenileştirici, an'ane ve göreneklerden kurtarıcı bir tesiri olacaktır.

Politeknik Bir Tahsil Zarureti

Sanayinin mütemadiyen keşfiyat ve ihtiraları [buluş ve araştırmaları] neticesi seri ve umulmaz tahavvüllere [değişmelere], istihsal vasıtalarının mütemadi tebeddüllere [değişmelere] maruz kaldığı bir asırda, öyle mütehassıs işçiler yetiştirmek mecburiyeti vardır ki, hin-i hacette [gereklikçe], kendilerinin ihtisaslarına yakın diğer bir ihtisas şubesine kolaylıkla geçebilsinler, yeni vaziyet ve şeraite az zamanda tevafuk edebilsinler [uyabilsinler], yeni alet ve vasıtaları kullanmayı asgari zahmetle öğrenebilsinler. Bu ise onların geniş ve yüksek bir fikrî terbiye, sağlam bir politeknik tahsil almaları ile hülasa şuurlu ve münevver mütehassıs işçi olmalarıyla kabildir.

Orta tahsil, bugün olduğu gibi, her genci mutlaka liseye ve darülfünuna hazırlayan bir tahsil değildir. Bu tahsili takip edeceklerin büyük bir ekseriyeti yine sanayi, ticaret, ziraat mesleklerine intisap edeceklerdir. Ancak şu farkla ki, bunlar pratik sanat mektepleri talebesi gibi sadece mütehassıs bir işçi olarak değil, belki mühendis, muallim.. sıfatıyla iktisadî ve içtimaî hayata iştirak edecek kabiliyette olan gençlerdir. Üç sene devam edecek olan bu orta tahsilin ilk iki senesi müşterek tahsile tahsis edilecektir. Bu esnada gençler zekâlarını inkişaf ettirecekler, fikrî seviyelerini yükseltecekler, hülasa maddi ve mânevi şahsiyetlerinin inkişafına müsait bir terbiye muhiti içinde yaşayacaklardır.

Fikrî Faaliyetlere, Şahsi Mesaiye Ehemmiyet Verilecektir

Orta mektepte de politeknik bir tahsil verilecektir. Burada fikrî iş el işinden ayrılmayacaktır. Ancak fikrî ve nazari faaliyete, bilhassa serbest şahsi mesaiye daha büyük mevki bırakılacaktır. Gençler, umumi ve mecburi olan ders saatlerinin haricindeki serbest mesai zamanlarında, kendilerini en çok alakadar eden, şahsi istidatlarına en muvafık gelen işlerle meşgûl olabileceklerdir. Bu saatlerde talebenin bir kısmı hikmet [fizik], kimya, hayatiyet [biyoloji] laboratuvarlarında, diğerleri demir ve mekânîk atölyelerinde, bazıları da kütüphanede, resim ve el işleri salonlarında çalışacaklardır. Bu devir zarfında, ilk tahsil esnasında kendini göstermeyen hususi istidatların tezahür ve tebellür etmesi [ortaya çıkması ve belirmesi] pek mümkündür. Bu suretle gencin tahsiline, bu yeni meydana çıkan istidadına göre bir istikamet vermek mümkün olacaktır.

Son senede talebenin tezahür eden istidatlarına göre muhtelif şubeler bulunacaktır. Orta tahsilin üçüncü senesinde tedrisat tenevvü edecektir [çeşitlenecektir]. Lise tahsiline namzet [aday] olanlarla orta sanat mektebine geçmek arzu ve kabiliyetinde olanlar için muhtelif şubeler, kurlar bulunacaktır. Liseye gidecek olanlar umumi tahsillerine aynı surette devam edeceklerdir. Yalnız kendilerini en fazla alakadar eden mevzular için ayrı derslere tâbi tutulacaklar, o sahada diğer arkadaşlarından fazla çalışacaklardır. Orta sanat mekteplerine gidecekler ise, yine müşterek umumi tahsile devam etmekle beraber, ihtisaslarının nev'ine [türüne] göre ilmi bir hazırlık yapacaklardır.

İkinci İstıfa [Seçme], İkinci Ayrılış

Bu üç senelik orta tahsilin nihayetinde gençler yine bir zekâ ve kabiliyet muayenesine tâbi tutulacaklardır. Bu ikinci ıstıfa neti-

cesinde, zekâlarını daha ziyade beşeri ve fikrî meselelere tatbik müstait [elverişli] ve kabiliyetli olanlar liseye; zekâlarını bilhassa maddi ve müşahhas mevzulara tatbik kabiliyetini gösterenler meslek mekteplerine gideceklerdir. Orta tahsil nihayetindeki bu tetkik ve muayene, daha ziyade bir kontrol mahiyetini haizdir. Çünkü, gençlerin tipleri, istidatları, üç senelik faaliyetler esnasında esasen meydana çıkmıştır ve muallimlerin malûmudur.

Üçüncü Derece Tahsil: Orta Meslek Mektepleri

Orta Meslek Mektepleri Amelî [Uygulayıcı] Mühendis Yetiştirecektir

Tahsil müddeti umumiyetle üç seneden ibaret olan bu meslek mektepleri; iktisadî inkişafımızın, ziraat ve sanayi-i ziraiye istihsalatımızın [tarıma dayalı sanayi üretimi], şose ve demiryol inşaatımızın, orman istismarımızın [ormandan yararlanmamızın], mensucat, mihânik [mekânik] ve elektrik sanayimizin şiddetle muhtaç olduğu fen adamlarını yetiştirecektir. Aynı zamanda devlet makinasının bütün faaliyet sahalarında iş gören mütehassis memurları da hazırlayacaktır. Şimdiye kadar hüda-i nabit [kendi kendine] yetişmiş ve böyle olduğu için vazifelerini hakkiyle yapamayan telgrafçılar, telefoncular, orman ve ziraat, gümrük ve maliye memurları.. ilh beraber baytarlar, boyacılar, eczacılar, ilk mektep muallimleri, tayyareciler, ticaret memurları, muhasipler, banka kâtipleri, daktilograflar, polisler, belediye memurları, sıhhiye memurları, köy doktorları, hasta bakıcılar.. hep bu meslek mekteplerinde yetişeceklerdir. Gayet tabidir ki, bu müesseseler mesleklerin nev'ine, hususiyetlerinin icap ettirdiği teşkilata malik olacaklardır. Tahsil müddeti de buna göre az veya çok olacaktır. Bu mekteplerin programları, gençleri dahil olacakları ihtisas şu-

belerine mükemmel bir surette hazırlamak için bilhassa mesleki derslere ve faaliyetlere büyük mevki verecek surette tanzim edilmiş olmakla beraber, herhalde gençlerin fikrî ve içtimaî terbiyeleri de ihmal edilmeyecektir.

Türkiye’de Bu Cins Mektepler Yoktur

Türkiye’imizde bu cins mektepler yok gibidir. Çünkü, tasavvur ettiğim bu müesseseler; ne mühendis mektebi talebesi gibi çok yüksek ve nazari malûmat verecekler, ne de İstanbul Sanayi Mektebi gibi sadece mütehasıs işçiler yetiştireceklerdir. Bu mekteplerde gençler zamanlarının mühim bir kısmını mektep atölyelerinde ve laboratuvarlarında, tarla veya ormanlarda geçireceklerdir. Ticaret evlerinde, şehrin muhtelif sanayi müesseselerinde yapacakları tatbikat ve stajlar, mesleki bilgi ve ehliyeti mümkün olduğu kadar zirai, ticari ve sanayi hayatının tabii şeraiti için kazanmalarını temin edecektir. Bu mekteplerde ihtisas muallimlerinin, sanatların mütemadi inkişaf ve tekâmülünü [sürekli gelişip evrimleşmesini] takip eden ve memleketin iktisadî hayatına bilfiil iştirak eden fen adamlarından olması lazımdır.

Gençleri muayyen bir ihtisas şubesine hazırlayan bu mekteplerde de fikrî ve içtimaî terbiyenin ihmali katiiyen caiz değildir. Bir sanayi ve ziraat mühendisinin, orman fen memurunun, ticaret adamının; kuvvetli bir müşahade ve tetkik, teşkilat ve idare kabiliyetlerine malik olması, muhitin tabii servetlerinden istifade edebilmesi, bir sınai ve ticari meseleyi bütün ehemmiyet ve şümülü ile tahakkuk imkânları, vasıtaları, müşkülâtı ve neticeleriyle kavrayabilmesi lazımdır. Umumi tahsil, fikrî terbiye tedrisatın bilhassa ilk senesinde mühim bir mevki işgal edecektir. Mesleğin tekniği, yani ihtisas bilgileri bilhassa son senede gençlerin hemen bütün zamanlarını alacaktır.

Umumi ve Teknik Tahsil Yekdiğerinden Ayrılamaz

Mamafih umumi ve teknik tahsili yekdiğerinden [ötekilerden] ayırmak katiyen doğru değildir. Herhangi bir atölye işi yapıldığı zaman, mümarese [yatkinlik] ve yorgunluk üzerine psikolojik tecrübeler yapılacaktır. Aynı zamanda, meydana gelen eserin ne kadar zaman ve madde-i iptidadiye [hammadde] sarfiyle kaç malolduğu hesap edilecek, kullanılan iptidai maddelerin tabiat ve mukavemetleri, muhtelif cinsleri, mahreci, topraktan veya madden ocağından suret-i ihracı [gönderilmesi] ve nakli meseleleriyle meşgul olacaktır. Diğer cihetten, herhangi bir ihtira [buluş], keşif mevzuubahis olduğu zaman bunun iktisadî, fikrî ve içtimaî hayat üzerindeki tesirleri gösterilecektir.

İdari, İktisadi, Ruhi Bilgilere de İhtiyaç Vardır

Bu mekteplerin tedrisatında, maddi ve müsbet işlerin (fabrika, büro, mektep, çiftçilik, orman) rasyonel bir tarzda tanzimine insanların (işçiler, muallimler, memurlar, kâtipler) sevk ve idaresine ait idari, iktisadî ve ruhi malûmat ve kabiliyetleri kazandıracak faaliyetlere de yer vermek mecburiyeti vardır. Hiçbir meslek sahibi, ne bir sınai ve ziraat mühendisi, ne bir muallim veya ticaret adamı bu bilgilerden müstağni [yoksun] kalmaz. Bilhassa bizim gibi iktisadî ve sınai inkişafı yeni başlayan ve süratle ilerlemesi icabeden bir memlekette en geniş ve ilmi mânâsiyle idareci -idare-i maslahatçı [günü gün eden] değil- ve teşkilatçı, müteşebbis fen adamlarına büyük bir ihtiyaç vardır.

Üçüncü Derece Tahsilden Liseler

Orta Tahsilin Yalnız En Güzide Unsurları Liselere Gireceklerdir

Orta tahsilin en kabiliyetli ve güzide [seçkin] unsurları ve yalnız onlar, lise tahsiline devam edecekleri için tedrisatın seviyesi

daima yüksek kalacaktır. Lise tahsilinin asıl vazifesi, darülfünuna [üniversiteye] ve yüksek meslek mekteplerine talebe hazırlamaktır. Mamafî, her tahsilin başlı başına bir küll [bütün] teşkil etmesi ve kendi kendine kâfi gelmesi esasını kabul ettiğimiz için, liseye girip de tahsillerini daha fazla devam ettirmek üzere kabiliyetini kendinde göremeyenler için, bazı liselerin son senelerinde, ihtisas sınıfları bulunması çok faydalı olur. Fakat asıl mühim olan iş, liselerin teşkilat ve programlarını, memleketin muhtelif ihtisas şubelerinde idareci ve teşkilatçı mevkilere geçmeye namzet olan güzide münevverleri yetiştirecek surette tanzim ve tertip etmektir.

İlk İki Sınıf Bütün Talebe İçin Müşterektir

Liselerin ilk iki sınıfı bütün talebe için müşterek olacaktır. Evvela müşterek bir hars [genel kültür] esası kabul etmek mecburiyeti vardır. Bu esas aynı zamanda ilmi ve edebi olacaktır. İlmi olacaktır; çünkü cemiyet-i hazıra [günümüz toplumu] ilim üzerine müessesistir [kuruludur]. Edebi olacaktır; yalnız ilim, çok yabıs [kuru] ve ufuk-u tefekkürü mahdut [görüş ufku dar] adamlar yapacaktır. Liselerde, orta tahsilde [ortaokulda] tedris edilen aynı mevzular, aynı süre ile sadece biraz daha derinleştirerek tedris edilmekle iktifa olunmayacaktır [yetinilmeyecektir]. Gençlerin ilk ve orta tahsilde edindikleri malûmatı ve münferit bir surette hallettikleri meseleleri toplamak, terkip etmek, muayyen esas ve kanunlara raptetmek, tabiat ve cemiyet meselelerini içtimaî ve felsefi bir zaviye [açı] dahilinde tetkik ve mütalaa eylemek zamanı gelmiştir. Her devre-i tarihiyeyi [tarihsel dönemleri] bir küll [bütün] olarak alıp teknik ve iktisadî şartları, istihsal şartlarını, fikir cereyanlarını, beşeri temayülleri, içtimaî şekilleri ve müesseseleri aynı zamanda mütalaa etmek, bunlarla o devre-i tarihiyenin [tarihsel dönemin] hususi simasını canlandırır-

mak ve yaşatmak, bütün bu amillerin yek diğeri üzerine yaptıkları mütekebil [karşı] tesirleri kavramak lazımdır.

Maalesef bugün lise ve darülfünun mezunlarının tarihi faaliyet-i beşerin [insanlığın çalışma tarihinin] umumi seyri, inkişaf hatları hakkında esaslı ve ihatalı [kapsamlı] bilgileri yoktur. Mesela, tarihin muayyen bir devrinde; Rönesans'ta başlıca Avrupa memleketlerinde muhtelif ilim şubelerinin derece-i faaliyeti [etkinlik dereceleri], ihtira [buluş] ve keşifler, tekniğin terakkisi, istihsal [üretim] tarzları ve iktisadî âmillerinin fikriyat ve itikadat [ekonomik etmenlerin düşünce ve inanç] sahalarında yaptığı tesirler, başlıca fikir ve felsefe cereyanları, aile, korporasyon, devlet gibi içtimaî müesseselerin şekil ve mahiyetleri ve tekâmülleri hakkında doğru ve sarih malûmat sahibi değildirler.

Malûmatın terkibî bir surette [birleştirilerek] verilmesi lüzumu: İşte liselerde, edebi ve ilmi tedrisatın böyle terkibî bir surette verilmesi lazımdır. Fakat bu demek değildir ki, ilmin ve edebiyatın muhtelif şubelerinde münferit [bireysel] ve kısmi tecrübeler, tetkik ve tetebbular [inceleme ve araştırmalar] yapılmayacaktır. Bilakis. Ancak bunlar, heyeti umumiyede ki mevkileri [genel içindeki yerleri] ve ehemmiyetleri anlaşılacak yapılabilecektir.

Hakikatte yekdiğerinden ayrılmayan ve birbirine sıkı surette merbut olan ilim; mihanik, hikmet, kimya; sınai tedrisatta da yekdiğerinden ayrılmayacaktır. Laboratuvar ve atölye işleri daima bir sınai endişe ile müterafık [bir arada] olacaktır. Mesela, bir madde-i mülevvenin [renk maddesinin] istihsaline, bir boya tecrübesi ilave edilecektir. Ve bu ameliye [işlem], muhtelif cinsten iplik ve mensucatın [dokumanın] ne miktar boya istediğini gösterecektir.

Aynı zamanda piyasadaki mamulatin [işlenmiş maddelerin] maliyet fiyatları da hesap edilecektir. Hülâsa derslerde daima ilmin tekniğe nazaran mevkii gösterilecektir.

Cemiyet-i beşeriyenin mazide ve haldeki hayat-ı sa'yinin tetkiki [toplumun geçmişteki ve bugünkü çalışma yaşamının incelenmesi]: Cemiyet-i beşeriyenin [toplumun] mazide ve haldeki [geçmişte ve bugün] hayat-ı sa'yinin [çalışma yaşamının], içtimaî müesseselerinin [toplumsal kurumlarının], büyük fikir ve heyecanlarının, ideallerinin, nefis [güzel] sanat eserlerinin, büyük ilim ve sanat abidelerinin, istihsal tarzlarının [üretim biçimlerinin], fikir ve ideal kurbanlarının, büyük inkılapların ve inkılapçıların hayatlarının tetkiki, gençlerde derin bir mütalaa zevk ve şevki uyandıracak, onların ufuk-u tefekkürlerini [görüş ufuklarını] genişletecek, harsi seviyelerini yükseltecektir. Aynı zamanda içtimaî ve iktisadî hadiselerle karşı alakalarını ciddi bir surette celbedecek, zamanımızı meşgul eden içtimaî meselelerin en doğru suret-i hallini [çözüm yollarını] bulmaya sevk edecektir.

Liselerde ilmi usul, ilmi zihniyet muhiti yaratmak mecburiyeti: İlmî usul, ilmî zihniyet havası içinde çalışan mektepliler "sırf ilim" sahasında da istidatlarının müsade ettiği en yüksek hars [kültür] seviyesine yükseleceklerdir. Her taraftan ilmin tatbikatı ile muhat [iç içe bulunan] atölyelerde, laboratuvarlarda, dökümhanelerde demir ocağında, çiftlikte, zirai tecrübeler istasyonunda... mektepli, müşahade ettiği hadiselerin esasındaki prensipleri bulmak için kütüphaneyi alet-i evsat [altüst] edecektir. Boş zamanlarının bir kısmında, klasik tecrübeleri bizzat yapmak, yahut şahsi mütalealarının telkin ve ilham ettiği faraziyeleri [varsayımları] tahkik etmek için yeni tecrübeler yapmak mecburiyeti hissedecektir.

İşte, memleketin idari, iktisadî, ilmi hayatına hakim olacak gençler, böyle yüksek ve heyecanlı bir ilim ve faaliyet havası içinde yetişeceklerdir. Yoksa bizim bugünkü liselerimizin uyuşturucu ve şahsiyetleri ve istidatları köreltici muhitinde kitabi ve sathi tedarikat ile değil.

Beşeri ve İktisadi Coğrafyaya Ehemmiyet Verilecektir

Liselerde, beşeri ve iktisadî coğrafyanın mevkiî büyüktür. İktisadi şartların, menfaatlerin fikriyata ve hissiyata [düşünce ve duygulara] varıncaya kadar her şeye, devletlerin umumi siyasetlerinde hakim olduğu bir asırda, beynelmilel [uluslararası] iktisadî meselelerin tetkik ve mütalaasını ihmal etmek, milletin sınıf-ı müdiresini [özünü] teşkil edecek olan gençlerin tahsillerinde, sonradan telafisi çok müşkül bir noksan olacaktır. Bütün bu meseleler üzerinde lise mezunlarının sarih ve kat'î [açık ve kesin] bir fikir sahibi olmaları, memleketin hayat ve istiklalini alakadar eden herhangi bir siyasi meseleyi ve vaziyeti kavrayıp doğru muhakeme edebilmeleri için zaruridir.

Memleket coğrafyası tedrisatta mühim bir mevki işgal edecektir. Aynı zamanda lisede, memleket coğrafyası hakkında gençlerin çok esaslı fikir ve malûmat almaları kat'î bir zarurettir. Memleketin idare mekanizmasına hakim olmak iddiasında bulunan herkesin, memleketi adeta karış karış bilmesi; iktisadî vaziyetini menabi-i servetini [zenginlik kaynaklarını], içtimaî ve iktisadî meselelerini (nüfus meselesi, sıhhati umumiye [genel sağlık] ve maarif meselesini, iktisadî inkişaf ve imar meselelerini) ilmi bir surette tetkik etmiş bulunması, bu meselelerin en doğru bir surette halli ve bu ihtiyaçların en acil ve kestirme vasıtalarla tatmini çarelerini düşünmüş olması lazımdır.

İlk iki senenin tedrisatı, darülfununun ilim ve edebiyat fakültelerine ve yüksek meslek mekteplerine hazırlananlar için aynı ve müşterek olmakla beraber, programlar o surette tanzim edilmiş olacaktır ki, gençler müstakbel ihtisaslarını alakadar eden mevzularla daha lisenin ilk senesinden itibaren, daha ziyade meşgul olacaklardır. Yani, edebiyat fakültesine namzet olanlar, edebi mevzularla diğer arkadaşlarından daha fazla meşgul olacakları gibi, aynı zamanda Arabî, Farisî, hatta Latince, Rumca gibi “ölü lisanlar” ismi verilen ve tarih-i edebiyat [edebiyat tarihi], arkeoloji... için lüzumu muhakkak olan lisanları da öğreneceklerdir. Aynı surette yüksek meslek mekteplerine hazırlananlar, kendi ihtisaslarını alakadar eden ameli [uygulamalı] sanat mevzularıyla, laboratuvar ve atölye işleriyle, riyaziyatla [matematikle], daha çok meşgul olacaklardır.

Liselerin Üçüncü Senesi İhtisas Senesidir

Liselerin üçüncü senesinde gençler, hemen munhasıran [öncelikle] namzet oldukları ihtisasa hazırlayacak mevzular üzerinde çalışacaklardır. Her meslek için evvela zaruri olan umumi malûmata ve buna ilave edilecek teknik bilgilere ihtiyaç vardır. Orta sanat mektepleriyle yüksek meslek mektepleri arasındaki başlıca fark, bilhassa iki mektep talebe ve mezunları arasındaki fikrî ve harsi terbiye, umumi ilmi malûmat itibariyledir. Büyük mühendisler, doktorlar, her sahadaki yüksek mütehasıslar, mesleki vukuf [yetkinlik] ve kabiliyetlerle beraber bilhassa yüksek bir harsa [kültüre] malik olanlardır.

Bir mühendisin olduğu kadar, bir doktorun, kimyagerin, fizik profesörünün, kuvvetli riyaziye malûmatı ile beraber, esaslı hik-

met [fizik], kimya, mihanik, ulum-u tabiiye [doğa bilimleri] bilgileriyle mücehhez olması zaruridir. Aynı surette, edebiyatçıların da kuvvetli tarih, coğrafya, felsefe malûmatına malik olmaları lazım olduğu gibi. Yüksek tahsile namzet olan gençler bu ilmî hazırlığın mühim bir kısmını liselerin son sınıflarında yapacaklardır. Bugün yüksek ihtisas mekteplerine, mesela tıp fakültesine giren gençler, lise tahsilleri kâfi görülmediği için ayrıca P.C.N. [telafi?] sınıfı geçirmeye mecbur tutuluyorlar. Diğer fakültelerde de aynı fikir hakim. Edebiyat fakültesi de liseden gelen gençlerin umumi edebi malûmatını noksan bulduğundan onlara bir veya iki sömestr umumi malûmat dersleri verdiriyor.

Yüksek Tahsile İlmi Hazırlık Sınıfı

Bu yüksek tahsile ilmi hazırlık sınıflarının bizzat darülfünun veya yüksek ihtisas mektepleri içinde bulunmaları mümkün olduğu gibi, liselerin son sınıflarına ilavesi de kabildir. Bu suretle, liselerin üçüncü sınıflariyle buna ilave edilecek olan sınıf-1 mahsuslar [özel sınıflar], yüksek tahsil için ilmi hazırlık yerleri vazifesini göreceklerdir. Bu sınıf-1 mahsusların bütün liselerde bulunmasına ihtiyaç yoktur. İki üç büyük lisede bulunması meseleyi halleder. Şunu da arz edeyim ki, bazı ihtisaslar için ilmi hazırlık devresi daha az devam edebilir.

Dördüncü Derece Tahsil: Darülfünun ve Yüksek Meslek Mektepleri

İhtisas ve tetkikatımın haricinde olan yüksek tahsil hakkında kat'i bir şey söyleyemeyeceğim. Yalnız esas prensipleri arzetmekle iktifa edeceğim.

Bugün yüksek tahsil bizde, darülfununla beraber, Mühendis Mektebi, Halkalı Ziraat Mektebi, Yüksek Ticaret Mektebi... gibi bir kaç ihtisas mektebinde verilmektedir.

Her Yüksek Tahsil Aynı Zamanda Teknik Bir Tahsildir

Her yüksek tahsil, aynı zamanda teknik bir tahsildir. Hiç olmazsa teknik bir tahsili ihtiva etmektedir. Gençler yüksek tahsile umumi hars almağa gelirler. Buna zaten liseden çıkarken maliktirler. Şüphesiz yüksek tahsil esnasında, bütün hayatları devamınca olduğu gibi, bu harsî ve fikrî terbiyelerini mütemadiyen genişletecek ve derinleştireceklerdir. Fakat yüksek tahsilden bekledikleri asıl hedef ve gaye bu değildir. Onlar buraya, istidat ve kabiliyetleriyle mütenasip [uyumlu] muayyen bir meslek öğrenmeğe, daha doğrusu -hakiki meslek en tam mânâsiyle bizzat meslek hayatında öğrenileceğinden- yüksek esas tahsil isteyen bu mesleğin çıraklığına başlamağa geliyorlar. Bunlar doğrudan doğruya liselerden gelenlerdir. Bu kısımlara hukuk, tıp, sırf ilim şubeleri dahildir. Diğer kısım vardır ki bunlar, orta sanat mekteplerinden çıkıp doğrudan doğruya zirai, sınai ve ticari hayata- pratik mühendis sıfatiyle -atıldıkları halde, gerek şahsi tetkik ve tetebbularına ve gerek sonradan inkişaf eden kabiliyetlerine istinat ederek mesleklerinde daha yüksek bir dereceye çıkmak arzusunda olanlardır. Bütün ziraat, sanayi, ticaret meslekleri bu kısımdandır. Bu gençlerin, lise tahsilini yapmamış olmalarını bahane ederek yüksek tahsil kapılarını yüzlerine kapayamayız. Her vatandaşın, hayatının herhangi bir devresinde yükselmek arzu ve kabiliyetini gösterdiği taktirde, bu ihtiyacın tatmin edilmesini -prensip olarak- kabul etmiştik.

*Her Meslekte, Biri İلمي ve Umumi, Diğeri Teknik ve Hususi
Olmak Üzere İki Kısım Vardır*

Bütün mesleklerde, kazanılması lazım gelen bir teknik vardır. Yüksek tahsil bu tekniğı vermek, bunun iktisabını [kazandırılmasını] tanzim etmek mecburiyetindedir. Diğeri cihetten [yönden], bu mesleklerin hepsinde sırf ilmi bir hazırlık kısmı vardır. Bir misal ile meseleyi izah edeyim: Fizik, evvela kemiyetleri [çoklukların] yekdiğeri rapteden bir takım kanunların tetkikini ihtiva eder. Bu kanunların tahkiki, vahid-i kıyasilerin [birimlerin] ve ölçü aletlerinin istimali [kullanılması], mütalaaları ve meslekleri için fizik muinine [yardımına] muhtaç olan herkes (mühendis, doktor, ziraat mütehasısı) için lazımdır. Fizik, bundan başka, aletlerin ve cihazların kurulması ve bizzat inşası, kullanılan maddelerin evsafı ve mukavemetlerinden bahseden diğeri teknik bir kısmı ihtiva eder ki, bir fizik lisansiyesinin [öğrencisinin] bunlar hakkında pek az vukufu [bilgisi] vardır. Bir doktorun bunları bilmeğı ihtiyacı yoktur. Bilakis bu tekniğın, hayatını tıbbî hadiselerin ilmî tetkikine hasretmiş olanlar, makine mühendisleri, mimarlar ve daha az bir derecede fizik tedris edecek olanlar için kazanılması lazımdır.

İلمي tetkikat ve taharriyat [inceleme ve araştırma] yapacak olanlar için bunlara orjinal ilmi muhtıraların [özgün bilimsel notların] tahlili ve müşterek bir surette tenkidi, yüksek ilim adamlarının nezareti altında laboratuvar mesaisi gibi ilmi tetkik, tettebbu ve tefahhus [inceleme araştırma ve derinleşme] usulleleriyle ünsiyet ettiren [tanıştıran] faaliyetleri ilave etmek lazımdır. Bütün diğeri ilim mevzularında (kimya, coğrafya, mihanik) aynı kısımlar mevcuttur.

Her İhtisas İçin Zaruri Olan Umumi ve Teknik Malûmatı Tayin Etmek Lüüzumu Vardır.

Bu tefrik, dahilde yapılmış bir tefriktir. Yani malûmatın her subesinde: biri umumi, diğeri teknik olmak üzere iki kısım ayırıyoruz. Aynı zamanda hariçten de aynı tefriki yapmak, yani muayyen bir meslek ve ihtisas için; 1) Zaruri olan umumi bir malûmatı, 2) Bunlara ilave edilecek teknik malûmatı tayin ve tahdit etmek [sınırlamak] lazımdır.

Mesela bir mühendis için fikrî kabiliyetleri tenmiye eylemek [geliştirmek], fikirlerin ifadesini, inşayı ve kemmi [sayısal] hadiselerin tasvirlerini teshil etmek için en mükemmel bir alet olan riyaziyat [matematik] lazımdır. Aynı zamanda ticari ilimleri de tetkik ve mütalaa etmiş olmalıdır. Çünkü, onun için tabiî hadiseler hakkında tam bir vukuf [yetkinlik], müşahade ve tecarib [deneme] kabiliyetlerine malikiyet bir zarurettir. Bundan sonra, teknik ihtisas malûmatı lazımdır ki, bunun en başında, en mükemmel sinai ifade vasıtası olan resim vardır. Bir projenin ifadesi demek olan resmi mükemmel bir surette yapmak, okumak, tahakkuk imkânları, fabrikaya ait müşkülata, muayyen mevad-ı inşaiyeye [inşaat malzemelerine] tatbiki noktalarından takdir etmek ehliyeti lazımdır. Aynı zamanda bir sinai meseleyi, bütün ehemmiyet ve şümuliyle [kapsamıyla]; unsurları, tekniği, iktisadiyatı, tahakkuk vasıtaları ve neticeleri, gelir fiyatı mahreçleri [çıkış kaynağı]... ile beraber kavranabilmelidir.

Tedrisatta İçtimai [Toplumsal] ve İktisadi Bilgilerin Mevkii

Bugün, yalnız bizim değil, müterakki [gelişmiş] Garp memleketlerinin bile meslek mekteplerinde, umumi harsla [genel kültürle] beraber ihmal edilen diğerk bir kısım vardır ki, [bunlar] içtimai,

iktisadî ve idari bilgilerdir. İster ziraat ve sanayi mühendisi, ister ormancı veya doktor olsun, her yüksek teknik adamın -bilhassa teşkilatçı ve idareci unsurlara şiddetle muhtaç memleketimizde- bu malûmat ve ehliyetlere malikiyeti zaruridir.

Bu kabiliyetler, umumiyetle bir fabrika, büro, hastane, sanatoryum, mektep, hükümet daireleri, banka, maden gibi müesseselerde işlerinin rasyonel bir surette tanzimi; amele, memur ve müstahdemlerin tasnifi, asgari zaman, yorgunluk ve masrafla âzâmî neticeler alabilmek için herkesin kabiliyet ve istidatlarına göre yerli yerine konması bunun için müesseselere alınacak amele ve memurların tâbi olacakları *sımai kabiliyet testlerinin* istimali [kullanılması], ücret, istirahat, tatil meselelerinin; bir taraftan istihsalin icabatı [üretim gereği], diğer cihetten fertlerin ihtiyaçları düşünülerek ilmi bir surette halli, bir müessesenin yahut memleketin muhtelif taraflarına dağılmış birçok müesseselerin faaliyetlerinin bir plan dairesinde bir merkez tarafından idaresi gibi ehliyetlerdir. Yüksek teknik adamlarımızın, memleketin iktisadiyatı hakkında yüksek, umumi görüşlere malik olabilmeleri için, zaman-ı hazırı [bugünü] alakadar eden büyük iktisadî meseleler, istihsal, tevzi, istihlakın [tüketimin], beynelmilel [uluslararası] ticaret ve rekabet, cihan piyasası, bütün dünyanın iktisadiyat ve siyasetine hakim olan kömür ve petrol meseleleri hakkında esaslı vukuf [bilgi] sahibi olmaları zaruridir.

Yüksek ihtisas adamlarının bu ehliyetleri kazanmadan hayata atılmaları doğru olamaz. Bunların şüphesiz mühim bir kısmı, mektepteki muhtelif cinsten faaliyetlerle öğrenilebilir. Ancak bu, yüksek mekteplerimize yeni vazifeler tahmil edecektir [yükleyecektir]. Bunun için hakiki sanayi ve meslek hayatı şeraiti [koşulları] dahilinde çalışmak imkân ve vasıtalarını temin etmek, zamanın

kontrolü, bakiyelerin [artıkların] takdir ve tahmini ile atölye me-saisi, kendileri ve başkaları tarafından hazırlanan ve tevsim edilen projelerin talebe ekipleri tarafından yapılması, hülasa mektebin fabrika veya ticari bir müessesese şeklinde tanzimi mecburiyeti var-dır. Aynı zamanda, mektep haricindeki inşaat ve istihsalat [üretim] müesseselerini ziyaretler ve bu müesseselerde yapılacak stajlarla, bu bilgileri tamamlamak ve genişletmek mecburiyeti vardır.

Yüksek Tahsilde Müteakip [Birbirini İzleyen] Üç Derece Vardır

Binaenaleyh her yüksek tahsilde, yekdiğerini takip eden ve herpsi de aynı derecede zaruri olan üç safha vardır:

1. *İlmi hazırlık devresi:* İlmi hazırlık safhasıdır ki bu derece, genç ihtisasına yani mühendis veya doktor olacağına göre riyaziye [matematik], hikmet [fizik], kimya yahut hikmet, kimya ulum-u tabiiye [doğa bilimleri] tahsil edecektir. Bunun ikisini birden yapmak herhalde daha faydalı olacaktır. Bu tahsili, lisenin son sınıflarına ilave edeceğimiz veyahut fakültelerle yüksek meslek mekteplerine koyacağımız sınıflarda yapacağız. Ne liseye ne de yüksek tahsile ait olan bu kurlar, lise tahsilinin bir nevi istilalesi [uzantısı] mahiyetindedir.

2. *Umumi yüksek tahsil devresi:* Yani bugünkü teşkilata göre li-sansiye olmak için verilen darülfünun tahsili, sırf teknik gayeleri istihdaf etmeyen [hedeflemeyen] ve bütün ihtisas adamları için kazanılması mecburi olan bu yüksek ilmi ehliyet üzerinde biraz evvel ısrar etmiştim.

3. *Teknik tahsil devresi:* Artık gencin, ihtisas tahsilini âzami muvaffakiyetle alacağı zaman gelmiştir. Memleketin iktisadî ha-yatının nazımı [düzenleyicisi] ve teşkilatçısı olmağa namzet olan

gençler, darülfünun şubelerinde [fakülte ve bölümlerinde] ve enstitülerde, yüksek meslek mekteplerinde, kendileri için zaruri olan ve mektepte laboratuvarların sükûneti içinde, mesleğinin yevmî [güncel] zaruret ve endişeleriyle karşı karşıya kaldığı zaman daha kolaylıkla öğrenilmesi mümkün olan malûmat ve ehliyetleri kazanacaklardır. Bu suretle ameli [gerçek] hayata atılacakları zaman, ilk devrelerin çok büyük sürprizlerinden, devamlı araştırmalarından pahalıya mal olan tecrübelerden kurtulmuş olacaklardır.

Şüphesiz, mevcut olan bütün meslekler için teknik tahsil kurları, mektepleri tanzim etmek mümkün değildir. Bunun için umumiyetle müdaviimlere [devam edenlere] serbest bir surette kurlarını intihap [seçme] selahiyetini veren halihazır fakülte rejimini değiştirmeye lüzum yoktur. Fakat hukuk, tıp, ticaret ve ziraat meslekleri için takip edeceği dersler, müdaviimlerin ihtiyaçlarına bırakılamaz. Bu ihtisaslar için müddet-i tahsili [öğrenim süresi] ve kurları tespit ve kontrol edilen mektep rejimi zaruridir.

İlmi terakkiyatı istihdaf eden [hedefleyen] sırf ilim tahsili büyük bir dikkat ve itina ile tanzim edilmelidir. Yalnız iktisadî inkişafı düşünen tabiki [uygulamalı] ilim değil, aynı zamanda ilmi terakkiyatı istihdaf eden [araştırmacılığı hedefleyen] sırf ilim tahsilinin de tanzimi, Cumhuriyet Maarif Vekâleti'nin ciddiyetle meşgul olacağı en mühim meselelerden biridir. Darülfünunumuzun bu yüksek gayeyi temin edecek surette tanzim ve tensiki [düzenlemesi]; kimya, mihanik, biyoloji, fizyoloji ve psikoloji, elektroteknik için zengin teknik ve taharri [araştırma] laboratuvarları, arkeoloji, içtimaiyat [sosyoloji], terbiye [eğitimbilim], umumi ve içtimaî hizmetler... enstitüleri tesisi zaruridir. Tetkikat taharriyat-ı ilmiyede [bilimsel

inceleme ve araştırmalarda] bulunacak olanlar burada, Garp memleketlerinden celbedilecek [getirilecek] yüksek müderris [profesör] ve mütehasısların idaresinde, büyük bir istiklal [bağımsızlık] ve emniyet içerisinde çalışacaklardır.

Darülfünunumuzun memleketimize yapacağı, yapmağa mecbur olduğu en büyük hizmet, şimdiye kadar tamamiyle meçhulümüz [bilgimiz dışında] kalan memleketimizin bir envanterini [dökümünü] yapmak; onu menabi-i serveti [zenginlik kaynakları], ırki, coğrafi, arazi teşkilatı, cümle-i nebatat [tüm bitki] ve hayvanatı, iklimi, nüfusu, tarihi... cihetinden tetkik ve tettebbu etmek [inceleyip araştırmak] olacaktır.

Sanayi Taharriyat [Araştırma] Laboratuvarları

Bu, sırf ilim laboratuvarlarına, aynı arzu ve endişe ile teşkil edilecek büyük *Sınai Taharriyat [Araştırma] Laboratuvarları* ilave ve iştirak ettirilecektir. Bu laboratuvarlarda kendileri için zaruri olan hususi alet, edevat ve levazım bulunacaktır. Yeni şekilde ve yeni esaslarla imal tecrübeleri [üretim denemeleri], makinelerin tetkiki, muhtelif mntıkalardaki toprakların kabiliyetlerinin tetkiki ... gibi faaliyetlerde bulunacaktır. Bu büyük sınai laboratuvarlarının mühim sınai ve zirai merkezlerde teksif edilmesi [toplanması] faydalıdır.

Bütün bu laboratuvarların tesisi için devlet büyük fedakârlıklarda bulunmaktan çekinmemelidir. Bilmukabele [karşılıklı], elde edilecek keşif ve ihtiraların [buluşların] mümkün kıldığı bütün terakkiyattan [gelişmelerden], bütün cemiyeti ve milleti istifade ettirmelidir. Yoksa bugün olduğu gibi, bunları hususi sermayedarların nefine [çıkartına] terk etmemelidir.

Cumhuriyet Maarif Vekâleti'nin yüksek tahsil ile ciddi bir surette meşgul olması lazımdır. Yüksek tahsil meselesi hakkında arzedeceklerim bundan ibarettir. Yalnız esaslarını tesbit ettim. Teferruatın tanzimi mütehasısların vazifesidir. Yalnız şunu ilave etmek istiyorum ki, memlekette şimdiye kadar mefkud olan [bulunmayan] yüksek bir ilim muhiti tesis etmek için olduğu kadar, iktisadî inkişafımızın şiddetle muhtaç olduğu mütehasıslar yetiştirmek için de Maarif Vekâleti'nin yüksek tahsil meselesiyle ciddi bir surette meşgul olması lazımdır. Bu yüksek meslek mekteplerinden ve darülfünundan çıkacak gençler, yalnız muayyen ve mahdut işlerde kendi hesaplarına çalışacak mühendisleri, doktorları, ziraat mühendisleri.. değildir. Belki ve bilhassa bütün milleti alakadar eden büyük inşaat (şimendifer ve şose yolları, madenler, elektrik tesisatı, limanlar, ormanların istismarı [işletilmesi]... ilh) ve istihsal meseleleriyle meşgul olacak, bir kelime ile memleketin umumi ve iktisadî faaliyetlerini idare ve kontrol edecek yüksek mütehasıslardır.

Memleketin muhtaç olduğu yüksek mütehasıslar kadrosunu temin edecek olan bu teknik tahsil meselesine hükümetin müstesna bir ehemmiyet vermesi hayati bir zarurettir. Ecnebi memleketlerine beş on talebe göndermekle bu azim [büyük] ihtiyaç tatmin edilemez. Türkiye Cumhuriyeti, vesait-i nakliye [taşıma aracı] ve sanayinin, ziraatin ve ormancılığın terakki ve inkişafı için bu azim teşebbüsata girişebilecek, bunları başaracak ve teftiş altında bulunduracak kâfi miktarda mütehasıs yetiştirmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh [dolayısıyla], Mühendis Mektebi'ni, arzettiğim esaslara göre ıslah etmek, Avrupa'dan birinci derecede mütehasısları getirerek hakikaten mükemmel bir "Teknoloji

Mektebi" haline getirmek, Halkalı Ziraat, Orman, Sanayi-i Nefise [Güzel Sanatlar] Mekteplerini de aynı esaslar dahilinde teşkilatlandırmak, İktisat Fakültesi yahut Ticaret Mektebi Âlisi [Yüksek Ticaret Okulu]'ni; Brüksel'de yüksek ticaret mühendisleri yetiştiren "Solvo Enstitüsü" haline getirmek, yüksek tahsil sahasında yapılacak icraatın başlıcalarını teşkil edecektir.

Darülfünunumuzun, arzettiğim esaslar dahilinde ıslahı, teklif ettiğim enstitülerin, laboratuvarların tesisi, mütehasıslar tarafından halli icabeden meselelerdir.

IV. MEKTEPLERDE YAPILACAK PEDAGOJİK ISLAHAT

Mektep sistemimizi, arzettiğim esaslara göre büsbütün yeniden tanzim ettikten sonra, aynı zamanda mekteplerin terbiye ve tedris hayatında da pedagojik cezri [köklü] ıslahat yapmak mecburiyeti vardır.

Pedagojik Islahattan Maksat

Mektepler, mesleki ehliyetle beraber gençlerin fikrî ve içtimaî terbiyelerini veren müesseselerdir. Binaenaleyh “pedagojik ıslahat” deyince, mekteplerimizin, bir taraftan gençlere asrı Türk Cumhuriyeti’nin istediği içtimaî [toplumsal] ve ahlaki teşekkülü verebilecek bir hale getirmek, diğer cihetten programları ve terbiye ve tedris usullerini çocuk ruhiyatı ve tecrübî pedagojinin son neticelerine göre ıslah ve tadil etmek anlaşılır. Binaenaleyh pedagojik ıslahatı, fikrî ve içtimaî terbiye noktalarından ayrı ayrı, mevzubahis etmek icabediyor.

Tedrisatı Kitabîlikten Kurtarmak Lazımdır

Fikrî Terbiye

Her şeyden evvel mektep tedrisatını kitabîlikten ve sathilikten [yüzeysellikten] kurtarmak lazımdır. Çocukları doğrudan doğruya tabiî ve içtimaî hadiselerle temasa getirerek onlara malûmatı tabiî muhitlerde, kendi kuvvetleriyle kazandırmaya çalışmalıdır. Hareket ve faaliyete muhtaç olan çocukları atıl [boş] bir surette muallimlerin verdikleri malûmatı hiç zahmetsizce alan ve hıfzeden [saklayan] gramofonlar olmaktan kurtarmalıdır. İlk zamanlar tamamıyla kitabi, sonraları hadsî [sezgisel] ve ayani [gözlemsel]

olan tedrisatın artık bütün mânâsiyle faal olması, yani çocukların derslere yalnız bakarak ve işiterek değil, bilfiil çalışarak ve hareket ederek iştirak etmeleri lazımdır. Faaliyet-i harekiyenin [harekete dayanan etkinliğin], fikrin inkişaf ve terbiyesine hizmeti artık herkes tarafından kabul edilen bir hakikattir.

Çocuğun Zati [Bireysel] Faaliyeti Tedrisatta Nokta-i Hareket [Çıkış Noktası] Olacaktır

Çocuğun zati faaliyeti [bireysel etkinliği], her terbiyenin nokta-i hareketi [çıkış noktası] olmalıdır. Muallimin takrirî [anlatımı], şifahi [sözlü] derslerini mümkün olduğu kadar azaltmalı, bunun yerine talebenin ferdi ya da müşterek sa'y [çalışma] ve faaliyetlerini ikame etmelidir [koymalıdır]. Mektep, sıhhatte olan her çocukta küçük yaştan itibaren tezahür eden [ortaya çıkan] öğrenmek iştihasını, hareket etmek ve yaratmak ihtiyacını tatmin etmelidir. Mektep tedrisatı, çocuğun mektep haricinde, evinde, sokakta, tarlada... kazandığı şahsi tecrübeleri üzerine istinat etmelidir [dayanmalıdır]. Bu tecrübeler, mektep tedrisatının üzerine istinat edeceği, üzerinde işleyeceği gayet kıymetli bir zemindir. Mektebin vazifesi, ekseriya dağınık, eksik veya yanlış olarak öğrenilen bu bilgileri toplamak, birleştirmek, tensik etmek [düzenlemek], tamamlamak ve düzeltmektir. Çocuğun mektep haricinde kazandığı malûmat ve tecrübelerden mektep âzâmi surette istifade edebileceği gibi, çocuklarda, mektepte kazandığı bilgileri her günlük hayatlarında, evlerinde tatbik etmeğe muktedir bir hale gelmelidir. Bunun, mektebi bugünkü mücerret [soyut] vaziyetten kurtarmak, mekteple aile ve hayat arasında zaruri olan rabıta ve münasebetleri tesis etmek hususunda büyük tesiri dokunacaktır.

Programları Hafifletmek ve Malûmatın Nev'ini [Türünü] ve Derecesini Çocukların Seviyesine Göre Tayin Etmek

Bilhassa ilk tedrisatta en mühim mesele, bir taraftan 8-13 yaşlarındaki çocukların öğrenmeğe mecbur oldukları malûmatın nev'ini [türünü] ve derecelerini tayin etmek, diğer cihetten bunları çocukların her yaştaki fikrî seviye ve kabiliyetlerinin inkişafına göre sıralamaktır. Ancak bu suretle çocukların alakalarını celp [çekip] ve malûmatın onlar tarafından hazm ve temessül olunmasını [özümlemesini] temin edebiliriz. Çocuk bedenî ve ruhi nema ve inkişaf esaslarını kendisinde taşır. Tabiat onu, mevcudiyetinin teşekkülü için zaruri olan şeyleri arayıp bulmaya sevkeder. O, fikren mütecessistir [türdeştir], tecrübecidir [deneyse], yapıcı ve yaratıcıdır. Her şeyi kendi gözüyle görmek, kendi kafasıyla muhakeme etmek ister.

Çocuğun tabii alakalarını uyandıracacağız. Öğrenmek ve izlemek ihtiyaçlarını tatmin ettiğimiz nisbette ondan ciddi ve âzâmi cehd [üstün çaba] ve gayret elde edebiliriz. Bu cehd ve gayret de kendi sırasında alakayı tevlid eder [doğurur]. Fakat muhakkaktır ki, cehd ve alaka ancak sükûn, hürriyet ve faaliyet içinde tezahür eder [ortaya çıkar]. Bunlar neşe ve şevkten doğarlar ve bizzat neşe ve şevk yaratırlar. Bunun içindir ki çocukların malûmatı, bizzat faaliyette bulunmak, hadisatı [olayları] müşahade ederek, tecrübeler yaparak ve aynı zamanda kitaplarda teksif edilmiş [toplanmış] olan muazzam tecrübe-i beşeriyetin [insanlığın deneyiminin] neticelerinden istifade ederek kazanmaları lazımdır.

Muhtelif Mevzular Arasındaki Tabî Vahdet ve Tesanüdü [Doğal Birlik ve Bütünlüğü] Tayin Etmek

Mekteplerde, bilhassa ilk tahsil mekteplerinde yapılacak en mühim inkılap, programları hafifletmek, malûmatı bugün olduğu

gibi sunî bir surette; tarih, coğrafya, hesap, tetkiki tabiat [doğa incelemeleri], resim, elişleri gibi, muhtelif şubelere, derslere ayırmak iddiasından vazgeçerek, muhtelif mevzular arasında bulunması zorunlu olan vahdet ve tesanüdü [birlik ve bütünlüğü] temin etmektir. Bilgilerin kazanılmasını güçleştiren bu köhne sistem yerine, nazariyat ve tatbikat ile rüchanı [üstünlüğü] sabit olan “merkezî alaka” tarzını hakim kılmak icabediyor. 1907 senesinden beri Brüksel’deki küçük mektebinde *Doktor Dekrolü* tarafından muvaffakiyetle tatbik edilen bu usul, bütün Garp memleketlerinin sahib-i selahiyat [yetkin] pedagogları tarafından kabul ve tavsiye edilmektedir. Son zamanlarda Brüksel şehrinin bütün mekteplerinde resmen kabul edilmiştir. Avrupa’nın birçok memleketinde, bu usulden mülhem olarak tedrisat yapılmaktadır.

Dekrolü Sisteminin Tekniği

Bu usule göre çocuk, ilk tahsilde öğrenmeğe mecbur olduğu bilgileri müsbet şen’iyetle [gerçek olaylarla] temasa gelerek, şahsi müşahade, mukayese ve ölçü ile kazanacaktır. Malûmatın kazanılmasında üç safha vardır ki, bunlar; fikirlerin teşekkülünün tâbi olduğu ruhi kanunlara göre tayin ve tesbit edilmiştir:

Birinci safha: Müşahade, mukayese, ölçü.

İkinci safha: Yeni müşahade ve mukayesenin, eski müşahadeler, diğer çocukların ve muallimlerin müşahadeleri ve kitapların gösterdiği müşahade neticeleriyle birleştirilmesi, zamanda birleştirme (tarih), mekânda birleştirme (coğrafya), determinizm (hadisatın niçin ve nasılları), teknoloji.

Üçüncü safha: Meydana çıkan fikirlerin resim, modelaj, elişleri, lisan ve yazı ile ifadesi.

Bu surette tanzim edildiği taktirde sa’y [çalışma] hem talebe, hem de muallim için caziptir. Bu usule göre muallim, tarihe ait

malûmatı tarih dersinde, hesaba ve tabiata ait malûmatı hesap ve tabiat tetkiki derslerinde vermeyecektir. Tedrisat bu usulde yapıldığı zaman, iki veya üç hafta gibi muayyen bir zaman zarfında tetkik edilecek bir mevzu intihap edilir [konu seçilir]. Bu mevzunun intihabında muhitin şeraiti [koşulları] nazar-ı itibare [dikkate] alındığı gibi, mevsimler ve günün hadiseleri de bu intihapta esas olabilir. Mevzu yahut merkez-i alaka [ilgi merkezi], o devre esnasında bütün mektep faaliyetlerine “mihver fikir” vazifesi görür. Bütün mevzulara veya derslere (hendese, hesap, coğrafya, tarih) ait olan malûmat, bu mesele muhtelif cephelerinden tetkik edilirken -hesap ve tabiatta olduğu gibi- yekdiğerine merbut [bağlı] olarak tetkik edilir ve öğretilir. Bu surette malûmat, mücerret [soyut] olarak değil, tabî muhitlerinde, talebenin bizzat kendi müşahade ve tetkikleriyle kazanıldığı için hem iyi öğrenilir, hem de akılda iyi yerleşir. Aynı zamanda, çocuklar çok faydalı ve lüzumlu fikirleri, itiyatları; şahsi müşahade, tetkik, muhakeme ve ifade kabiliyetleri kazanırlar.

Dekrolü Usulünün Tatbikine Bir Misal

Bu tedris tarzını müsbet bir misal ile izah edeyim: Mesela yaz mevsiminde tarla işleri, muayyen bir devre zarfında, mektep faaliyetlerine nasıl bir “mihver-i fikir” [düşünce merkezi] vazifesini görebilir?

Çocuklar, kırlarda yaptıkları bir tenezzüh [gezi] esnasında tarlaları ve buralarda yapılan muhtelif işleri müşahade ederler. Bir çiftliği ziyaret ederler ve hayatın bütün tezahürlerine [ortaya çıkışına] şahit olurlar. Mektebe avdetlerinde [dönüşlerinde] müşahade ve ihtisaslarını [izlenimlerini], ana lisanı, resim ve el işleri vasıtalarıyla ifade ve tesbit edeceklerdir. Tetkik edilecek mevzular mütenevvidir [çeşitlidir]. Çiftliğe, çiftliğin havalisi,

çayırdaki inekler, sapan; kıraat saatlerinde, çocuklar çiftliğe ve çiftçiliğe, buğday tarlalarına, çift ve kümes hayvanlarına, hasada... ait parçalar okunacaktır. Yazı, sarf ve kitabet idmanları [dilbilgisi ve yazma alıştırmaları] gayet mantıklı bir surette bu mevzulara raptedilecektir. Bu mevzua temas eden bir manzume veya bir şarkı öğretilicektir. Hesap, hendese [geometri], mikyas [ölçme aleti] dersleri bu müşahadelerde gayet müşahhas nokta-i hareket [çok somut çıkış noktası] bulacaklardır. Tenezzühler [geziler] esnasında mesaha [ölçüm] zinciri bol bol kullanılacak ve çiftlik mahsulatının miktar ve kıymetleri (süt, peynir, yağ, yumurta, arpa, buğday gibi) hakkında muhtelif mümâreseler [alıştırmalar] yapılacaktır. Aynı zamanda tarla mesaisinde, makinelerin faikiyeti [üstünlüğü] bilfiil ve tecrübe ile taayün edecektir [gözlem ve denemeyle ortaya çıkacaktır]. Tabiat tetkiki dersleri de mevzularını, müşahade edilen müteaddit [gözlemlenen çeşitli] hadiselerden (yeldeğirmeni, çiftlik hayvanları, tarla çiçekleri, akarsular...) alacaklardır.

Talebe, bütün bu müşahade ve tetkikler esnasında not alacaklar, muhtelif resimler ve krokiler yapacaklardır. Sonra bunları mektepte tasnif ederek, diğer arkadaşlarınıninkiyle birleştirerek, müşahade ve tetkiklerinin neticelerini sistematik bir tarzda terkip ve tespit edeceklerdir.

El işlerine ayrılan saatler zarfında bir meyvenin çamurdan modelini yapacaklar, tahtadan bir tarak [tırmık] ve sapan, bir yeldeğirmeni; topladıkları böceklerden, taşlardan koleksiyonlar yapacaklardır. Tablolar, resimler, tarihi vesikalar yardımıyla bu havalideki ziraatin, örf ve adetin, hayat şartlarının; mesela yüz sene evvelki hali ile bugünkü vaziyeti arasında bir mukayese yapmak mümkün olacaktır. Bu suretle merkez-i alaka [ilgi merkezi], tarihi de ihtiva edecektir. Daha sonra, arazinin fizik coğrafisi ve

bu havalideki zirai faaliyetin tevlit ettiği [doğurduğu] temadîi [sürekli] münasebetler, muhtelif vesait-i nakliye [taşıt araçları], mahreç iskeleler [çıkış iskeleleri], mahsulatın ihraç edileceği memleketler, piyasa meseleleri tetkik edilecektir.

Merkez-i Alaka [İlgi Merkezi] Tarzının Tatbiki, Memleketin Bütün Hayat ve Teşkilatının Değişmesini İcabettirecektir

Bu merkez-i alaka sisteminin mekteplerimizde tatbiki yalnız programların değil, mektep binasının ve dahili teşkilatının, bütün levazımın esaslı bir surette değişmesini icabettirecektir. Hayat ve harekete ve faaliyete muhtaç olan çocukları mutlak bir hareketsizliğe mahkûm eden sıraların yerine portatif masa ve iskemleler, yalnız muallimin takririni [anlattıklarını] dinlemek, yaptığını görmek için tanzim edilen eski klasik sınıflar yerine, içinde bütün maddi ve fikrî çalışma vasıtaları, vesaikler [belgeler] bulunan, çocukların serbest bir surette çalışabilecekleri geniş iş salonları yapılacaktır. Bunların yanında, bizzat talebenin meşhud sa'y [görülen çalışmalarından] ve faaliyetlerinden vücuda gelmiş müzeler, küçük atölyeler ve laboratuvarlar bulunacaktır. Bunlar, gayri kabil-i tahakkuk [gerçekleşmeyecek] tasavvurlar ve hülyalar [hayaller] değildir. Belki, mesleği için iyi hazırlanmış, hüsn-ü [iyi] niyet sahibi her çalışkan muallimin bizzat talebesinin faaliyeti ile beraber, muhitini de alakadar ettirerek temin eyleyeceği vasıtalarla yapabileceği işlerdir.

Bu faal tedrisat usulünün diğer bir faydası daha vardır. Takriri, dogmatik tedrisatta malûmatın, çocuğun fikrî seviyesine ve idrak derecesine göre intihap edilip edilmediği, çocuk tarafından hazmolunup olunmadığı anlaşılabilir. Halbuki faal tedrisatta bilakis bu derhal meydana çıkar. Çünkü çocuk, ancak anladığı ve hazmettiği malûmat ve fikirden istifade edebilir. Ancak iyice kavradığı

malûmatı tatbik ve istimal edebilir [kullanabilir]. Kitabî ve şifahî tedrisatta dinler, ezberler, tekrar eder ve anlamış görünür.

Tedrisatı Ferdileştirme Zarureti [Öğretimi Bireyselleştirme Zorunluluğu]

Tedrisatı mümkün olduğu kadar ferdileştirmek zarureti vardır. Zekâ, kabiliyet ve kuvvet itibariyle çocukların ve gençlerin ruhi ve bedeni tenevvülerini [farklılıklarını] nazar-ı itibare [dikkate] alarak, her çocuktan aynı işin, aynı zamanda yapılmasını istemek doğru değildir. Bir çocuğun bir ayda yapabileceği bir işi, diğeri bir buçuk ayda yapabilir. Bunun içindir ki, çocukların terfi ve terakkileri [ilerleme ve gelişmeleri] sınıf itibariyle değil, ders itibariyle olmalıdır. Bu tarzda talebesi çok olan devlet mekteplerinde tatbiki müşkül olduğundan, çocukların kuvvetli oldukları derslere az, zayıf oldukları derslere çok dikkat ve sa'yi [emek] sarfeylemeleri suretiyle, sınıfça terfilerini temin etmek mümkündür. Bu suretle talebenin dönmesi [sınıfta kalması], zayıf olduğu bir ders yüzünden bir senenin bütün derslerini tekrar etmesi gibi, gayri tabî, mantıksız haller meydana gelmeyecektir.

Çocukları ve gençleri kabiliyetlerine göre çalışmaya sevk etmek, onların şahsî ve orijinal eserler meydana getirdiklerini, bir şeye temellük [sahip olmak] veya bir şey kazanmak için değil, bir şeyi meydana getirmek, bir his ve fikrî ifade etmek için ceht ve gayret sarfeydiklerini temin etmek lazımdır. Talebenin işlerini, vazifelerini baştan savma yapmalarına kat'iyen mâni olmak, onların böyle bir şevk ve hararetle çalışmalarını, ciddi ve âzâmi ceht ve gayret sarfetmelerini, yaptıkları işleri layikiyle yapmalarını temin eylemek zaruridir. Mektepte kat'iyen müsamaha edilmeyecek olan kusurlardan en mühimi ihmal ve lakaydidir, şevksizlik ve heycansızlıktır. Bu öyle bir hastalıktır ki, mektebin bütün hayatını

uyuşturur, bütün ruhları, dimağları zehirler. Çocuklarda, işlerine karşı bu alaka ve Şevki bütün vasıtalarla temine çalıřmalđ ve hatta bir çocuğun sevmediği bir dersteki noksan sa'yi [çalışmayı] diğer bir mevzua hararet ve heyecanla alakadar olması Şartıyla, Şayan-ı müsamaha [hoş] görülmelidir.

Liselerde Laboratuvar Mesai Usulünün Tatbiki

Hayat ve iş mektebinde, bilhassa orta tahsilde ve liselerde *Dalton Plan*, *Gousinet*[*Kuzinel*]'nin *Usul*, *Projet Metot* [*Proje Yöntemi*] gibi laboratuvar tetkik ve taharri [inceleme ve araştırma] usullerinden büyük mi kyastan [lçden] istifade etmek çk faydalıdır ve lüzumludur. Bütün bu usullerin esası, muallimlerin takriri ve Şifahi derslerinin yerine talebenin Şahsi mesaisini, tetkikat ve taharriyatını ikame etmektir [inceleme ve araştırmasını koymaktır].

Memleketimizin, hatta darülfünuna [niversiteye] talebe yetiştiren liselerin en büyük noksanı, talebeye çalışma usulünü ğretmemesi, gençlerin mütalaalarını tanzim etmemesidir. Mektep bize iyi kötü, az çk bir takım malûmat vermiştir. Fakat malmatımızı tamamlamak, genişletmek için Şahsi tetkik ve mütalaa usulünü ğretmemiştir. Herkes bu elim boşluğu sonradan doldurmak mecburiyetini hissediyor. Muayyen bir mesele hakkında tetkikatta bulunmak, vesikalara müracaat etmek, not almak, notları ve vesikaları tasnif, tertip ve onlardan istifade etmek usulleri, ne muallim mekteplerinde, ne liselerde katiyen ğretilmemiştir. Mekteplerimizde tahsil görmüş bütün gençler parçayı veya kitabı hlase etmek, bir metnin akılda kalması icabeden mühim yerlerini çıkarıp hıfz [saklamak] ve kaydetmek... gibi faaliyetlerin tamamen acemisidirler. Mektepte iken veya mektepten çıktıktan sonra, malûmatını ziyadeleştirmek, derinleştirmek isteyenler, sırf

muallimlerinin kendilerine bu sahada rehberlik etmemeleri yüzünden maalesef tesadüfi bir surette ellerine geçen ikinci, üçüncü derecede faydalı, yahut kıymetsiz ve gayri ilmi bir çok kitaplarla zamanlarını israf ediyorlar, fikirlerini yoruyorlar. İşte mektebin en mühim vazifelerinden biri, gençlerin şahsi mütalaalarını sevk ve tanzim etmek, onlara şahsî çalışma tarzını öğretmektir.

Hatıra gelebilir ki, on üç on dört yaşlarındaki çocuklara ilmi tetkikat ve taharriyat [inceleme ve araştırma] yaptırmak mümkün değildir. Fakat biltecrübe [deneylerle] sabit olmuştur ki, bu yaştaki gençler için laboratuvar mesaisi usulü çok muvafık ve faydalıdır. Ancak şunu söylemek lazımdır ki, hayat ve iş mektebinde, tabii ve içtimaî hadiselerin tetkiki için “laboratuvar” tabirini, tabiiyatçıların anladıkları dar mânâda anlamak doğru değildir. Bundan, kelimenin en geniş mânâsiyle bir “darülmesai” [işlik, atölye] kastediyoruz. Fakat darülmesai de talebenin faaliyetlerinin ancak bir kısmını ihtiva eder. Tetkik ve tecrübe sahası bütün hayattır. Bunlar mektepte, laboratuvarlarda, kütüphanelerde olduğu kadar, belki daha fazla mektep haricinde, sokakta, fabrikalarda, tarlada, çiftlikte, büroda, hastanede, hapisanede... yapılabilir.

Laboratuvar Mesai Usulünün Tekniği

Laboratuvar usulünün tekniği, şematik bir surette şudur: 1) Yapılacak işin esas mevzuu ve meselenin intihabı [problemin seçimi] ve bunun talebeye iyice anlatılması. 2) İşlerin tevzii [dağıtımı], herkesin veya her zümrenin vazifesinin tayini. 3) Müracaat edilecek vesikaların adet ve mahiyetlerinin ve bunlardan ne surette istifade edileceğinin gösterilmesi. 4) İşin ne kadar zaman zarfında biteceğinin tesbiti.

Ferdî talim vasıtasıyla her gencin, malûmatı kendi şahsî tetkik ve tecrübeleriyle kazanmasını ve istidadı olduğu sahada bütün

kabiliyetlerini âzâmi inkişaf ettirebilmesini temin eylemekle beraber; ikinci bir zarureti, yani gençlerde müşterek sa'y [çalışma] ve muayyen gayeler için elbirliği ile çalışmak kabiliyet ve itiyadını tesis etmeyi katiyen ihmal etmemelidir. Zaruri bir surette infiratçı [bireyci] olan "ferdi talim" ile müşterek sa'yi [birlikte çalışmayı], müteakabil [karşılıklı] yardım his ve itiyatlarını tesis eyleyen "zümre talimi"ni yerleştirmek, aynı derecede lazım olan bu iki çalışma usulünü birbiriyle tamamlamak lazımdır. Muallimler ve müdürler, muayyen mevzular için bir sınıf talebesi arasından, iş gruplarının teşkilini teshil ve teşci etmelidir [kolaylaştırmalı ve yüreklendirmelidir]. Her grup âzâsı müşterek tetkikat ve taharriyatta [inceleme ve araştırmalarda] bulunurlar, bir tecrübeyi [deneyi] beraberce yapar ve şahsi tecrübelerinin neticelerini yekdiğerine bildirirler. Sınıfta ve mektepte her fert, herkes için çalışır ve kendi hodbin [bencil] benliğinin dar hududunu aşan müşterek bir esere iştirak ettiğini hisseder. O zaman bugün sınıfları dolduran ve muallimleri rahatsız eden tembel, miskin talebe tipleri artık tarihe karışmış olur. Bugün sınıfları zehirleyen "her fert kendisi için, her koyun kendi bacağından asılır" adi ve iptidai ruh ve zihniyeti ortadan kalkar, ferdi tetkik ve taharri, tazyiksiz hür faaliyet zevki, içtimaî kıymetler yaratmak saadeti- bugün talebeyi ceht ve gayrete sevk etmek için istimal edilen [kullanılan]- arkadaşlarını mahçup etmek arzusunun yerine geçer. Mektep arı kovanı gibi zevk, neşe, saadet ve hürriyet içinde şevkli bir faaliyetle işler.

*Bu Sistemin Tatbikinin Mektep Teşkilatında İcabettirdiği
Değişiklikler*

Bu usulün tatbiki için, ilk mekteplerde olduğu gibi, orta tahsilde ve liselerde de mektebin dahili teşkilatının ve levazımının esaslı

tadilata uğraması, yeni yapılacak mekteplerin bu zaruretleri hesap ederek inşa edilmesi lazımdır.

Bu sistemde, her sınıf için ayrı derslane yoktur. Her ders veya mevzu başka bir salon, yani bu ders için müracaat edilecek bütün vesikaları, yapılacak bütün tecrübeleri mümkün kılan levazımı ihtiva eden bir darülmesai [laboravutar] bulunacaktır. Bütün sınıfların talebesi, münferiden [bireysel olarak] yahut grup halinde, istedikleri darülmesaide, o hafta zarfında yapmağa mecbur oldukları vazifeleri yapmak, yahut kendilerini en çok alakadar eden mevzularla meşgul olmak için, serbest bir surette çalışırlar, istedikleri alet ve edevatı istimal ederler; tecrübeler yaparlar, lüzumunu hissettikleri eşyayı imal ederler [yaparlar]. Aynı suretle, edebiyatla meşgul olan gençler, herhangi bir tarih, coğrafya veya içtimaiyat [sosyoloji] mevzuunu tetkik etmek için kütüphanelerde toplanırlar. Tarihi bir vakayı veya devri canlandırmak için bir piyes tertip ederler. İçlerinden biri bir piyes yazmağı üzerine alır, diğerleri vazifeleri ve rolleri aralarında paylaşırlar.

Tahsilin Her Derecesinde Fikrî İş, El İşiyile Beraber Gidecektir

Ehemmiyet verilecek noktalardan biri de tahsilin her derecesinde, fikir işinin, el işiyile beraber yürümesi ve bilhassa müstahsil [üretici] işe büyük bir ehemmiyet verilmesidir. Bu “müstahsil iş” tabirinin en geniş mânâsında alınması lazımdır. Bu itibarla mânâsı ve gayesi olan her cinsten içtimaî kıymetler yaratmak, müstahsil bir iş yapmaktır. Binaenaleyh, bir piyes sahneye koymak, bir çiçeği yetiştirmek, mektebin duvarlarını tezyin, küçükler için oyuncaklar yapmak, mektep dahilinde veya haricinde muhtaç çocuklar için çorap ve fanila örmek de, hikmet tedrisatında ve tecrübelerinde [fizik öğretiminde ve deneylerinde] kullanılmak üzere bir manivela,

çıkırcık, termometre yapmak, yahut mektebin tarla ve bahçe işleri için kürek, kazma, tarak [tırmık] imal etmek, mahsul yetiştirmek kadar mânâlı, faydalı müstahsil bir iştir.

Mektep Faaliyetlerinde Faidevi [Yararlı] Gayeler Gözetmek

Küçük yaştan itibaren, çocukların mektebî faaliyetlerine faidevi gayeler [yararlı amaçlar] göstermek, bugün mekteplerde olduğu gibi el işlerini -ayrı bir ders gibi- sırf el işi olarak değil, bir fikrin veya hissin ifadesi, ferden veya müştereken hissedilen bir ihtiyacın tatmini için yaptırmak lazımdır. Bu suretle çocuk ve genç, yaptığı işle candan baştan alakadar olacak, işi sevecek ve ona hürmet edecek ve yarın içine atılacağı cemiyetteki müstahsil rolünü daha genç yaştan itibaren hissedecek ve ona göre hazırlanacaktır. Bunun için çocukları ve gençleri, mektebin pratik işlerine; nizam ve intizam ve temizliğin muhafazası, bahçeye, bostana, hayvanat-ı ehliyeye [evcil hayvanlara] bakmak; gıdaları hazırlamak, ütü, çamaşır, dikiş, biçki, eşya ve aletin tamir veya imali gibi işlere vasi mikyasta [geniş ölçüde] iştirak ettirmek zaruridir.

Bu işleri yapacak olanlar, yalnız ilk mektep veya sanat mektepleri talebesi değil, aynı zamanda orta mektep ve lise talebesidir. Bu işlerin muayyen meslek ve sanatlarla alakası yoktur. Bunlar, çocukların ve gençlerin fikrî, bedenî olduğu kadar, içtimaî ve ahlakî terbiyeleri için lazım olan faaliyetlerdir.

Tedrisatı Amelî [Pratik] Sanat Mevzularına Raptetmek [Bağlamak]

Bundan başka, bütün bu mekteplerde tedrisatı az çok amelî [pratik] sanat mevzularına raptetmek de lazımdır. Şüphesiz bu, asıl sanat mekteplerinde âzami; umumi terbiye ve tahsil mekteplerinde asgari olacaktır.

Bu tahsil sistemi neticesi genç, daha küçük yaştan itibaren içtimaî ve iktisadî bir terbiye alacak, bu suretle mektep hayatı müstahsil hayata bir medhal [başlangıç] olduğu gibi, müstahsil hayat, mektep hayatının bir temadisi [devamı] olacaktır ve mekteple hayatın samimi ittihadı [birleşmesi] tahakkuk edecektir.

İmtihan Sistemimizin Esasından Değişmesi Zaruridir

Mekteplerde yapılacak pedagojik ıslahat arasında, imtihan sistemine hususi bir alaka göstermek mecburiyeti vardır. İmtihanların, çocukların zekâları, fikrî seviyeleri, hakiki bilgileri ve aynı zamanda hususi istidatları hakkında sarih [açık] ve doğru malûmat vermemekle beraber, senenin muayyen zamanlarında onları fena halde yorması vesair terbiyevî ve ruhî mazeretleri bizi bu köhne muayane ve tetkik [değerlendirme] sistemini terke mecbur eder. Esasen tatbikini teklif ettiğim tedrisat tarzı, kendiliğinden bunu lüzumsuz, mânâsız kılar. Çünkü bu sisteme göre, ancak bir sınıfın veya devrenin malûmatını öğrendiği tahakkuk edenlerdir ki, daha yüksek devreye geçeceklerdir.

Çocukların ve Gençlerin Şahsiyet ve Hürriyetleri Hakkında Malûmat Verecek bir Mektep Karnesine İhtiyaç Vardır

Çocukların ve gençlerin zekâları, şahsi ve hususi istidatları, ruhî hususiyetleri, derece-i sa'yileri [çalışma dereceleri], sıhhi vaziyetleri hakkında bizi haberdar edecek bir karneye, hüviyet cüzdanına ihtiyaç vardır. Gençleri bütün hayatları müddetince takip edecek olan bu karnenin içinde bulunması faydalı ve zaruri olan malûmat şunlardır:

1. [Kimlik bilgileri]: İsmi, ailesi, yaşı, doğduğu yer, resmi.

2. *Sihhi kısım*: İrsi ve şahsi sabıkaları (evvelce geçirdiği hastalıklar, bedeni neması [büyümesi] ve hususiyetlerine dair malûmat), aldığı tıbbi ihtimamlar, takip ettiği gıda rejimi.

3. *Antropometrik kısım*: Vücudun ölçüleri (ağırlık, boy, göğüs ve karın mesahaları).

4. *Fizyolojik ve psikolojik kısım*: Aza-i havas [duyu organları] (lamise [dokunma], basara [görme], samia [işitme], same [koku], zaika [tad]). Ruhi melekeler (hafıza, muhakeme, zekâ, dikkat).

5. *Pedagojik notlar*: Ahlaki vaziyeti, çalışma şekli ve derecesi, ruhi tipi, seciyesi, hususi istidadı.

Bu Karnenin Temin Edeceği Faydalar

Bu karnenin yapacağı hizmetler büyüktür. Evvela muallimler (çünkü her çocuk bir sınıftan diğerine, bir mektepten ötekine geçtikçe tabiyatiyle muallim değişecektir) talebesini daha iyi tanıyacak, terbiye ve tedrisatını onun zekâsının nev'i ve derecesine göre tanzim edebilecektir. Aynı zamanda, birçok bedenî ve ruhî gayri tabiilikler, maluliyetler [sakatlıklar] derhal meydana çıkacak ve vakit geçirmeden tedavi olunmak imkânı hasıl olacaktır. Bundan başka karne gencin müstakbel meslek ve sanatını intihap [seçme] hususunda gayet faydalı bir müşire [gösterge] vazifesi görecektir.

Şüphesiz bu defterin tanziminde birçok müşkülata tesadüf edilecektir. Evvela kâfi dereceden münevver olmayan aileler, bir nevi namus ve izzet-i nefis [onur] meselesi telakki ederek, evlatlarının irsi ve şahsi sabıkalarını [geçmişini] bildirmek istemeyeceklerdir. Binaenaleyh, karnenin bu kısmının sıhhatine fazla itimat etmek

mümkün olmayacaktır. Bu aynı zamanda, bilhassa mektepler için yetişmiş doktorların mevcudiyetini zaruri kılacaktır. Sonra, dört beş yüz mevcudu olan mektep talebesinin ciddi bir surette tıbbi ve fizyolojik muayenelerini yapmak pek uzun sürecektir. Diğer cihetten, talebenin psikolojik ve pedagojik muayene ve tetkiklerinin itimada şayan bir surette yapılabilmesi için, herhalde tecrübî ruhiyat [deneysel psikoloji] ve tecrübi pedagoji usul ve tarzlarına alışmış kuvvetli muallimlere ihtiyaç vardır.

Fakat müşkülât ne kadar ziyade olursa olsun, ihtiyaç ve zaruret o derece büyüktür. Bir taraftan mektep doktorluğu sanatı ilerleyip mektep doktorları çok miktarda yetiştikçe, diğer taraftan muallim mekteplerimiz yeni pedagojinin esaslarına, tavsiyelerine göre ıslah ve tadil edildikçe ve mektep harici terbiye ve tahsil vasıtalarının çoğalması neticesi ailelerin seviyeleri ve idrakleri yükseldikçe, bunun zamanla mümkün olacağı bedihidir.

V. İÇTİMAÎ TERBİYE

Kızların ve Erkeklerin Müşterek Tahsil ve Terbiyeleri Meselesi

Pedagojik ıslahat meyanında kızların tahsili ve müşterek terbiye [kız erkek karma eğitim] meselelerini ehemmiyetle nazar-ı itibare almak mecburiyeti vardır. Yekdiğerine [birbirine] sıkı bir surette merbut [bağlı] olan bu iki mesele aynı zamanda halledilecektir.

Müşterek tahsil ve terbiye meselesi Şimal [Kuzey] memleketlerinde (Norveç, İsveç, Danimarka), İskoçya, Amerika'da tahsilin bütün derecelerinde tamamen tatbik edilmektedir. Diğer memleketlerde yalnız ilk ve yüksek tahsilde kısmen tatbik olunmaktadır.

Müşterek tahsil ve terbiyeden anlaşılması lazım olan mânâ şudur: Kız ve erkek çocukları aynı mektepte, aynı sınıfta birleştirmek ve onlara aynı terbiye ve tahsili vermek.

Müşterek Terbiye Bir Halk Cumhuriyeti İçin Zaruridir

Bir halk cumhuriyeti devleti için bu bir içtimaî zarurettir. Filhalka [gerçekten de] biri erkeklere, diğeri kadınlara mahsus iki adalet, iki hakikat, iki ilim olmadığı gibi, tabiatıyla iki terbiye sistemi de olamaz. Mektep mademki ailenin devamı ve hayata hazırlıktır; binaenaleyh [dolayısıyla] çocuk, ne ailenin ne de cemiyetin timsali [simgesi] olmayan suni bir muhitte yaşatılamaz.

Kadınlar Fikren Erkeklerden Aşağı Seviyede Değildir

Müşterek tahsil ve terbiye aleyhtarları, kadınların erkeklere nazaran fikren daha aşağı bir seviyede olduklarını iddia ederlerse de, zekâ ve kabiliyetin cinsiyete tâbi olmadığı bugün ilmen ve

tecrübeten sabit olmuştur. Kadınların melekâtı [yetenekleri] şüphesiz tamamen erkeklerinkinin aynı değildir, fakat ona muadildir [denktir]. Erkek çocukların umumiyetle muhakeme ve mantık itibariyle kızlara faik [üstün] olmalarına mukabil, kızların umumiyetle hassasiyet, temsil ve temessül [taklit ve somutlaştırma] kabiliyetleriyle erkekleri geçmektedirler. Kızların bünyelerinin erkeklere nazaran daha zayıf olması da bir mâni teşkil etmez. Berî [serbest] kuvvetlerle fikrî kabiliyetler arasında hiç bir münasebet olmadığı tahakkuk etmiş bir keyfiyettir.

Kızların Erkeklerle Beraber Aynı Tahsili Takip Etmelerine Mani Yoktur

Diğer cihetten kız ve erkek çocukların, zekâlarının, ihtiyaçlarının ve bilhassa mukadderatlarının aynı olmadığı ve binaenaleyh aynı tahsili takip edemeyecekleri fikri ileri sürülüyor. Fakat bu iddia hakikate mutabık [uygun] değildir. Kız çocuklara, cinsi hususiyetleri dolayısıyla müstakbel anne ve ev kadını olmak itibariyle mukadderatının icabettirdiği bazı hususi malûmatı ve itiyatları kazandırmakla beraber, onlara erkek çocuklarla beraber aynı tahsili vermek mecburiyetindeyiz. Mesela zirai muhitlerde, erkek çocuklara vereceğimiz zirai tahsil ve terbiye aynı suretle kızlar için de faydalı ve zaruridir. Öyle bir ziraat memleketindeyiz ki, kadınların büyük bir ekseriyeti, Cihan ve İstiklal harplerinin neticesi eksilen erkeklerin boşluğunu doldurmak için bizzat çift ve tarla işleriyle uğraşmak mecburiyetindedir.

Bugünkü İctimai Şerait [Toplumsal Koşullar] Esasen Bunu Zaruri Kılıyor

Bugünkü cemiyetin hayat şartları da esasen kadınların erkeklerle beraber aynı tahsil ve terbiyeyi almalarını emrediyor. İcti-

mai ve iktisadî zaruretler neticesi, yalnız ev işleri ve çocuklarının terbiyeleriyle meşgûl olan kadınlar azalıyor, evinin haricinde bir meslek ve sanat tutanların adedi gittikçe çoğalıyor. Binaenaleyh, tahsil ve terbiyenin erkekleri olduğu gibi kadınları da küçük yaştan itibaren, bu müstakbel mesleklere hazırlaması lazımdır.

Hiç şüphesiz kızlarımızın, yirminci asır Türk kadınına layık münevver bir anne, mükemmel bir ev kadını olması için muhtaç olduğu bilgilerin verilmesi hususu da kat'iyen ihmal edilemez. Genç neslin iyi yetiştirilebilmesi için her şeyden evvel, aile ocağını mükemmel bir terbiye muhiti haline getirmeğe muktedir annelere ihtiyaç vardır. Bir taraftan yetişkin kadınlarımızı mektep harici faaliyetler, konferanslar, sinemalar, sergiler, müzeler, risale ve mecmualarla irşad [aydınlatmaya] ve ikaz etmeye çalışırken, bilhassa müstakbel neslin, müstakbel validelerine ev kadınlığı ve annelik mesleğini hakkiyle, ilmi bir surette öğretmek için mümkün olan her şeyi yapmak mecburiyetindeyiz. Ve istiyoruz ki, müstakbel nesli yetiştirecek olan kadınlarımız; dikiş ve biçki, tabahat [aşçılık], aile iktisadı, ameli hıfzıssıhha [pratik sağlık bilgileri], fenni çocuk bakımı gibi kabiliyetleri bütün mânâsiyle kazansınlar. Bir kelime ile, bir ev iktisadını maharetle idare edebilecek, bir evi bütün mânâsiyle şenlendirecek bir seviyeye yükselsinler. Kızlarımız, bu yeniliklerin bir kısmını esasen tasavvur ettiğimiz hayat ve iş mektebinde, hususi bir tahsile muhtaç olmaksızın, umumi ve müşterek tahsil ve terbiyeleri esnasında kazanacaklardır.

Sadece Ev Kadını Olmak Üzere Mukadderatı Evvelden Taayyün Etmiş [Belirlenmiş] Bir Kadın Zümresi Tanıyamayız

Ancak, ev kadınlığı ve annelik mesleklerini öğrenecek, münhasıran [sadece] kızlara mahsus ev kadını mekteplerine muarızız [karşımız]. Çünkü, halk cumhuriyeti, sadece ev kadını olmak üze-

re mukadderatı evvelden taayyün etmiş [belirlenmiş] bir kadın zümresini kabul edemez.

Diğer cihetten, erkeklerin de ev işlerine karşı büsbütün alakasızlık göstermelerini ve bütün ağır işleri kadınlara yüklemelerini doğru ve faydalı bulmuyoruz. Eski zamanların içtimaî teşkilatı, erkeğin bu hodbinliğini [bencilliğini] kısmen meşru gösterebilirdi. Fakat bugün vaziyet büsbütün değişmiştir. Umumiyet itibariyle, bilhassa halk kütleleri içinde, erkek ve kadının ikisinin de ev haricinde çalışmağa mecbur oldukları veya olacakları bu asırda ev işlerini de aralarında taksim etmeleri lazımdır ve bu, müşterek tahsil ve terbiye lehine diğer bir delildir.

Müşterek Terbiye Ahlaki Terbiye Cihetinden de Bir Zarurettir

En nihayet ahlaki mesele geliyor. Bazı mutaassıp [tutucu] ve maziye merbut [geçmişe bağlı] kimseler kızların erkeklerle beraber terbiye edilmesini, aralarında gayri meşru hallerin ve münasebetlerin vukua gelmesi cihetinden tehlikeli ve gayri ahlaki buluyorlar. Halbuki hakikatte tamamen bunun aksi oluyor. Filhakika [gerçekten de] kız ve erkeklerin ayrı muhitlerde terbiye edilmeleri, yekdiğerinden mümkün olduğu kadar uzak yaşatılmaları, onların cinsi temayüllerini müfrit [aşırı], mariz [hasta] ve ekseriya gayri tabii [doğal olmayan] bir şekilde inkişafını mucip olmaktadır.

Halbuki kız ve erkek çocukların küçük yaştan itibaren beraber büyütülmeleri ve terbiye edilmeleri neticesi onlar, ihtirasların henüz uyanmadığı ve hislerin saf veya kör bir halde olduğu bir zamanda yekdiğeriyle tanışırlar. Birbirleriyle daha temiz bir muhabbet ve mütekabil [karşılıklı] hürmet hisleriyle bağlanırlar. Bu şekilde terbiye edilen kız ve erkek çocuklarda, yekdiğerinden uzak yaşatılan çocuklarda ve gençlerde görülen romantizm bedbiniyetine [karamsarlığına] ve acemiliğe tesadüf edilmez.

Binaenaleyh [dolayısıyla], Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti'nin, tahsilin her derecesinde, müşterek terbiye sistemini kabul ve tatbik etmesi, gençlerin fikrî terbiyeleri cihetinden olduğu kadar içtimaî ve ahlaki tecrübeleri itibariyle de çok hayırlı bir inkılap olacaktır. Müşterek tahsil ve terbiye esas itibariyle kabul edildikten sonra, şüphesiz muhitin hususiyetlerine, mektebin derecesine, gecelik ve gündüzlük olmasına göre bazı ameli tedbir almak mecburiyeti hasıl olacaktır. Bu, meselenin teferruatıdır.*

Bir Cemiyetin Siyasi ve İçtimaî Nizamı ile Terbiye Sistemi Arasında Sıkı Bir Tâbiyet Münasebeti [Bağlılık İlişkisi] Vardır

Saltanat ve Meşrutiyet idarelerinden devraldığımız mekteplerde gençlerin ahlaki terbiyeleri ve içtimaî teşekkülleri [toplumsallaşmaları] meselesine lazım olduğu kadar ehemmiyet verilmemesi, daha doğrusu gençlere o idarenin mahiyet ve gayeleriyle mütenasip [uyumlu] bir terbiye verilmesi kadar tabii bir şey olamazdı. Filhakika [gerçekten de] bir cemiyetin siyasi ve içtimaî nizamı ile terbiye sistemi arasında çok sıkı bir tâbiyet [bağlılık] münasebeti vardır. Terbiyenin, mektebin asıl gayesi, bu nizamı olduğu gibi yaşatacak, devam ettirecek insanlar yetiştirmektir. Bunun içindir ki bizde, Mutlakiyet devrinde müstebit [baskıcı] ve otoriter olan biriyle, çok devam etmeyip ve esaslı surette birleşmek zaman ve fırsatını bulmadan yerini Cumhuriyet nizamına terk eden Saltanat-ı Meşruta [Meşrutiyet] devrinde ise, evvelki tazyik ve

* Layıhanın tabiiyatını [doğallığını] muhafaza için aynen dercedilmiş olan kadın terbiyesi hakkındaki bu fikirler, diğerleri gibi bittabi [doğal olarak] layıha sahibine aittir. Gerek bunlara ve gerek layıhanın diğer bazı fikirlerine Maarif Vekâleti iştirak etmemektedir (Mecmua [editör]).

şiddetini kaybederek, yarım hürriyetperver, yarım anarşik bir hale gelmişti.

Fakat mahiyet ve bünye itibariyle aynı olduğu halde, ancak derece itibariyle yekdiğerinden ayrılan bu iki devrin mekteplerinde de çocuklar, hayvani veya insani, sert veya müşfik her halde vesayet altında yaşamışlardır. Bütün hareketleri daima murakabe altında, kendilerinin haricinden gelen emir ve nehiyle [yasakla] hareket etmişler, şahsi veya müşterek mesuliyetleri altında çalışmak hakkı ve imkânı kendilerine asla verilmemiş, mektep hayatına iştirakten daima uzaklaştırılmışlardır. Çünkü mutlakiyet idaresi, yüksekten gelen emirleri bir esir inkıyadı [bağlılığı] ile kabul ve tatbik eden, vaziyetlerine göre ezmeyi veya ezilmeyi kabul eden bendegân [kul] ve sadık tebalar istiyordu.

Saltanat-ı Meşruta [Meşrutiyet Yönetimi] için ise lazım olan, menfaatlerine muvafık olduğu iddia edilen ve meydana gelmesine kendilerinin pek cüz-i ve zahiri [pek az ve görünüşte] bir iştiraki olan kanunları her şeyin fevkinde [üstünde] tutan, kendiliklerinden bir işe girişmeyen, müesses bir silsile-i meratip arzına tevfikân [kurulu sıra düzenine uyarak], içtimaî mevki ve servet itibariyle kendinden yüksek olanlara hürmet ve itaat hisleri besleyen, aşağı olanları hakir gören insanlar yetiştirmektir. Her iki devrin mekteplerinde de korku ve uhrevi [öbür dünyada] mükâfat his ve arzusu üzerine müstenit [dayalı] dini bir itikat, kuvvetini şahsi menfaatten ve hodbin düşüncelerden alan bir bezirgân [tüccar] ahlakı hakimdir.

Devir değişti, Meşrutiyet yerini Halk Cumhuriyetine terketti. Fakat maalesef mekteplerimizde, eski İmparatorluk ruhu ile karışık Meşrutiyet zihniyeti hakim olmakta devam ediyor. Ekseriyetle, inkılabımızın azametini [büyüklüğünü] kavramamış olan

muallimlerimiz, hâlâ hikmetini icra etmiş ve maziye karışmış bir cemiyet için gençler yetiştirmeye -şüphesiz gayri şuuiri bir surette [bilinçsizce]- devam ediyorlar. Halbuki Halk Cumhuriyetinin istediği gençler, büsbütün başka zihniyet ve kabiliyette olan insanlardır. Cumhuriyet nizamında, ancak iş ve menfaat-ı umumiye [kamu yararı] üzerine müstenit [dayanan] yüksek bir ahlak hakim olacaktır.

Mekteplerde Geniş Bir Cumhuriyet Havası Estirmek Lazımdır

Bir milletin mukadderatına bizzat sahip ve hakim olabilmesi ve kendi kendini idare edebilmesi için, o milleti teşkil eden vatandaşların bizzat kendi kendilerine hakim olmaları ve kendi kendine idare edebilmelerini, lüzumunda şahsi hodbin menfaatlerini [kişisel çıkarlarını], cemiyetin umumi ve yüksek menfaatlerine, arzularıyla feda edebilmeleri lazımdır. Cumhuriyet devletini kurmak, tekâmül ettirmek gibi çok şanlı ve mesuliyetli bir vazifeyi üzerlerine alacak olan gençlerde bulunması lazım gelen yeni ruh, yeni ideal ve yeni ahlak; eski mekteplerin bütün hodbin [bencil] ve infiratçı [bireyci] hisleri müfrit [aşırı] inkişaf ettiren, serbest düşünce ve serbest tenkit kabiliyetlerini körleştiren, bütün yüksek insani ve gayri endiş [endişesiz], his ve heyecanları boğan, müteaffin [çürümüş] ve müstebit [baskıcı] muhitlerinde kazanılmaz.

Bugün yapacağımız ilk iş, bu köhne muhiti değiştirmek, mektepte geniş ve feyizli bir Cumhuriyet havası estirmektir. Bu vazifeyi yapabilmek, yeni nesle böyle ahlaki ve içtimaî teşekkül verebilmek için, mektebin üzerine istinat ettiği ve kuvvet aldığı iki esas; *harici inzibat* ve *rekabeti mektep* hayatından derhal ve kat'î bir surette def ve tard etmek [kovmak] zarureti vardır.

*Mektep Hayatında Rekabetin Yerine Teavün ve Tesanüdü
[Yardımlaşma ve Dayanışmayı] Koymak*

Talebeyi, yekdiğerine [ötekilere] düşman gruplara ayırmak, onları aynı süratle terakki ve inkişaflarına mani olan, zekileri hodbin [bencil] yapan, istidatsızların ise cesaretlerini ve her türlü yükselme arzu ve ümitlerini kıran rekabet, bütün mektebin havasını zehirleyen yedi başlı bir ejderhadır. Bu iptidai hissini Cumhuriyet mekteplerinde yeri yoktur. Bunun yerine teavün ve tesanüt [yardımlaşma ve dayanışma] hislerinin hakim olması lazımdır. Sınıf, aynı malûmatı kazanmak için yekdiğeriyle rekabet eden, kendi seviyelerini yükseltecekleri ve şahsi istidatlarını inkişaf ettirecekleri yerde, birbirlerini geçmeğe çalışan düşmanlardan mürettep [oluşan] bir mücadele meydanı değil, belki cazip ve canlı mevzular etrafında toplanmış, onları muhtelif cephelerden tetkike koyulmuş gençlerden mürettep [oluşturulmuş] bir darülmesai [çalışma yeri] olmalıdır. Müşterek menfaat, herhalde sınıfın birincisi olmak adi hissinden bin defa daha asil ve velud [üretken] bir müşevvik [özendirici] ve münebbihtir [uyarıcıdır].

Hemcinsine hizmet etmek ateşi, her mevcut beşerin [insanın] âmik [derin] ruhunda mevcuttur. Hatta rekabetin hakim olduğu bir muhitte bile bütün faaliyetin hakiki menbağıdır. Bir mektepte tasnif [eleme] ve rekabet sistemi hakim olduğu zaman, parlak talebeler, arkadaşlarının arasında tembellerin ve ahmakların bulunmasından dolayı çok memnundurlar. Çünkü bunlar, rekabeti azaltarak onların vazifelerini kolaylaştırırlar. Fakat bütün âzası aynı gaye ve hedefe müteveccih [yönelik] olan bir cemaatte tembelle müsamaha edilmez. Bütün arkadaşları onları, âzâmi ceht ve gayret sarfetmesi için teşci ederler [cesaretlendirirler]. En nihayet hareket ve faaliyet göstermeğe muvaffak olurlar. Binae-

naleyh, Cumhuriyet mekteplerinde tard ve tedip ettiğimiz [kovup uzaklaştırdığımız] rekabet yerine, müşterek menfaat ve tesanüt hislerini, infiratçı [bireyci] faaliyet yerine müşterek sa'yı ikame [çalışmayı koymak] mecburiyeti vardır.

Müstebit İnzibatın [Baskıcı Disiplinin] Yerine Self Guvernement'i [Kendi Kendini Yönetmeyi] Hakim Kılmak

Aynı zamanda harici ve müstebit [dıştan gelen ve baskıcı] bir inzibat yerine, dahili ve şuurlu inzibatı (Self Guvernementi) hakim kılmak zaruridir. Yani, sınıfı küçük bir cemiyet ve mektebi talebesinin yaşlarına ve kendilerine tevdi edilecek [bırakılacak] mesuliyetlerin derecesine göre az çok müstakil, küçük cumhuriyetlerin federasyonu farzederek, cumhuriyet tarz-ı idaresinin [yönetim biçiminin] icabatını küçük bir mikyasta mektepte tatbik etmek lazımdır. Bu demektir ki, talebeyi mektebin hayat ve idaresine iştirak ettiriyoruz. Sınıfı ve mektebi onlara rağmen ve onların iştiraki olmaksızın değil, belki bizzat alakadarları vasıtasıyla idare ettiriyoruz.

Bu sistem, tahsilin bütün derecelerinde -az çok teferruat farkıyla- tatbik edilmelidir. Mektebin maddi mânevi hayatının tanzimi, sınıfların temizliği ve tezyini [süslenmesi], müzenin ve kütüphanenin tertip ve muhafazası, müsamereler ve müsabakalar tertibi, talebenin temizlik, sıhhat ve devam muayeneleri, mektep eşyasının ve talebe tarafından yapılan eserlerin istatistiğinin tanzimi, talebenin ahlaki vaziyetlerinin, sa'y [çalışma] ve gayretlerinin tetkik ve murakabesi... gibi bütün, munhasıran [salt] muallimlerin selahiyetinde olan idari meselelerle bizzat talebe meşgul olacaktır. Bu muhtelif vazifelerle meşgul olmak üzere talebe tarafından muayyen çocuklar intihap edilecektir. Bunlar kendilerine tevdi edilen

[bırakılan] vazifelerin hüsn-ü ifasından [yerine getirilmesinden] sınıf önünde mesuldürler. Talebe arasında vukua gelen ihtilafları hal ve fasletmek [çözümlemek], umum tarafından vaz'edilen [konulan] kaide ve nizamlara riayet etmeyenleri cezalandırmak hakkı, yine talebe tarafından intihap edilen [seçilen] hususi bir mahkemenin, yahut bütün talebenin heyet-i umumiyesinin [genelinin] hak ve vazifesidir. Mektepte, hatta bir talebenin tardı [okuldan uzaklaştırılması] gibi gayet mühim hadiseler de dahil olduğu halde, bizzat bütün talebe veya onun mümessillerinin rey veya mütalaaları alınmadan hiç bir şey yapılamaz, hiç bir şeye karar verilemez. Muallimler ve inzibat meclisleri içtimalarında daima mektebin ve sınıfın murahasları [temsilcileri] bulunur.

Bu vaziyet dahilinde muallimlerin emir vermelerine lüzum kalmaz. Onlar sadece çocuklara rehberlik etmek, nasihatler vermek, yeni ve faydalı fikirleri ilham etmek, hülasa onları kendi tecrübe ve bilgilerinden istifade ettirmekle iktifa ederler. Talebenin, mektebin hayat ve idaresine iştiraki, riayet edeceği kaideleri bizzat vazetmesi [koyması], muallimlerle talebenin bu mesut teşrik-i mesaisi [işbirliği] neticesi mektepte saf ve yükseltici bir hürriyet ve itimat havası eser; yalancılık riyakârlık [ikiyüzlülük], miskinlik, tabasbus [yaltaklanma], vazifeye riayetsizlik, inzibatsızlık... gibi ruhi ve ahlaki hastalıkların sâri [bulaşıcı] mikropları bu hava içerisinde yaşayamaz. Bu suretle gençler, hür ve şuurlu bir inzibat, ferdi ve müşterek mesuliyet, teşebbüs ve takip his ve itiyatları gibi Halk Cumhuriyeti vatandaşlarında bulunması zarurî ahlakî ve içtimaî kabiliyetleri kazanırlar.

Mektepte gençlerin ahlakî terbiyelerini ve içtimaî teşekküllerini temin edecek, onlarda teavün ve tesanüt [yardımlaşma ve dayanışma] hislerini, müşterek sa'y [çalışma] kabiliyetlerini

inkişaf ettirecek faaliyetler eksik değildir. Bunların en mühimleri meyanında, mekteplerin muayyen zamanlarda tertip ettikleri müsamereleri, ilmi ve edebi bayramları ve mektep kooperatiflerini gösterebiliriz.

İlmi ve Edebi Bayramlar

Müşterek sa'yin, teavün ve tesanüt [birlikte çalışmanın, yardımlaşma ve dayanışma] hislerinin hakim olacağı mekteplerde tatbikini istediğimiz bu ilmi ve edebi bayramların, son senelerde mekteplerimizde moda haline gelen, daha ziyade nümayiş [gösteri] kabilinden yapılan müsamerelerle, mahiyeti, mânâsı ve hazırlanış şekli cihetinden hiçbir münasebeti yoktur. Adana mekteplerindeki, İstanbul'dakinin adeta bir nüsha-i saniyesi [ikinci kopyası] olan bu yavan müsamereler, ekseriyetle mektep müdürlerinin yahut gayretli bazı muallimlerin ilhamı ile ve onların teşebbüs ve idaresi altında tertip olunur. Yapılacak işleri tespit eden, oynanacak piyesi bulan yahut hazırlayan ve yazan, rolleri tevzi eden, bu tevzi muamelesi esnasında izzet-i nefis ihtilaflarını [onur kırılmalarını] halleden, hep muallimdir. Talebe hep mihaniki [mekânîk] bir surette çalışır. Kendiliğinden orijinal hiçbir şey yaratmaz.

Bu müsamerelerin hazırlanması esnasında, bizim anladığımız mânâda müşterek sa'y, büyük bir hararet ve heyecanla tatbik edilmez. Talebeyi harekete getiren saik [güdü] , umumiyetle müşterek bir eseri mükemmel olarak meydana getirmek arzu ve endişesi değildir. Daha ziyade yekdiğerini [ötekini] geçmek, teferrüt etmek [benzersiz kılmak] iddiasıdır. Onlar, müşterek eserin muvaffakiyeti için her sahada lazım olan âzâmi ceht ve gayretlerini sarfetmezler. Ancak, kendi rol ve vazifelerine taalluk

eden [ait olan] sahada kuvvetlerini teksif ederler [yoğunlaştırır- lar]. Vazifeleri paylaşmamak, anlaşılamamak yüzünden yarıda kalmış, neticelenmemiş müsamereler yok değildir. Bu müsamereler, o kadar muayyen ve malûm faaliyetlere inhisar etmekte, o kadar hususiyetten, tenevvudan [çeşitlilikten], mahalli çeşniden mahrum bulunmaktadır ki, bunlardan bir ikisini görmek insanı diğerlerini görmekten müstağni kılabilir [alıkoyabilir].

Alalede Müsamerelerle Bu İlmi ve Edebi Bayramların Farkı

Bizim istediğimiz müsamereler, talebenin muayyen bir devre- deki faaliyetlerinin neticesi ve eserlerini gösteren ve her mektebin kendi hususiyetini, şahsiyetini taşıyan kıymetli ilmi, edebi ve bedîî [güzel] bayramlardır.

Müsamere namına yapılacak iş; yalnız herhangi bir piyes temsil etmek, birkaç şarkı söylemek, şiir okumak ve bazı canlı tablolar tertip etmek değildir. Bizzat talebenin tetkik ve mütalaa ettikleri bir devre-i tarihiyeyi [tarihsel dönemi] veya bir inkılap [devrim] safhasını canlandıracak bir piyesin sahneye konması, talebenin yaptıkları muhtelif eşyanın, levazım-ı tedriyesinin [öğretim araçlarının], çiçek ve böcek koleksiyonlarının, muhitlerinin ve memleketin iktisadî faaliyetlerine ait tertip ettikleri istatistiklerin müşterek sa'yleriyle meydana getirdikleri tarihî, coğrafî, etnografî, ticarî, ziraî müzelerin teşhiri, talebe tarafından muhiti alakadar eden bir mevzu üzerine bir muhasebe, hikmet [fizik] ve kimya, mekânîk ve ulm-u tabiyeye [doğa bilgisine] ait bir çok tecrübeler [deneyler]... bu bayramların programlarının en kıymetli kısımlarını teşkil edecektir.

Burada talebe için asıl istifadeli olan cihet, bu bayramların hazırlanma tarzıdır. Çünkü bunlar bazen haftalarca süren ferdi ve

müşterek mesaiyi icabettirir. Evvela program müştereken tespit edilir. Sonra vazifeler talebe arasında taksim olunur. Bazıları piyes yazmak, diğerleri sahneye koymak, bir üçüncü kısım, fenni tecrübeler için lazım olan aletleri hazırlamak veya imal etmek. Başkaları teşhir edilecek eşyayı ve eseri tertip ve tasnif etmek, programları hazırlamak ve süslemekle meşgul olurlar. Ekseriya böyle müşterek bir eseri meydana getirmek zevk ve heyecanı, bütün mektebin ruh ve zihniyetini şayan-ı hürmet [saygıdeğer] süratle değiştirmeye kâfi gelir. Ve bu hummalı faaliyetler esnasında ümit edilmeyen netice, kabiliyetler ve istidatlar meydana çıkar.

Mektep Kooperatifleri, İctimai ve İktisadi Terbiye

Çocukların içtimaî ve iktisadî terbiyelerini yapacak vasıtaların en mühimlerinden biri, hiç şüphesiz mektep kooperatifleridir. Cumhuriyet mekteplerinin bu vasıttan âzâmî istifade etmeleri lazımdır. Mekteplerde çocuklara kooperatif teşkil ettirmenin başlıca üç faydası vardır.

Evvela, çocuklar sa'y ve istihsalin [çalışma ve üretimin], ticaretin en asli şekli olan kooperatifçilik hakkında daha genç yaşından itibaren muayyen fikirler alırlar. Bir kooperatifin nasıl tesis ve idare edileceğini ve ne gibi hayırlı neticeler verdiğini bizzat kendi faaliyet ve tecrübeleriyle öğrenirler. Bu, gençler memleket için başlı başına bir kazançtır.

Sonra, mektep kooperatifleri, maalesef tedrisat vesaiti cihetinden pek fakir olan ve daha bir çok zamanlar bu vaziyette kalmağa mahkûm olan mekteplerde, bilhassa ilmi tedrisatın şahsi ve faal bir surette yapılabilmesi için muhtaç olduğu vesaiti temin etmesi itibariyle çok faydalı ve lüzumludur. Filhakika, tasavvur ettiğimiz ve istediğimiz Cumhuriyet mektepleri, yalnız ders kitaplarının

değil, her cinsten haritaların, tecrübe alet ve cihazlarının, laboratuvar ve atölyelerin ve bunlar için lazım olan mevad-ı iptidaiye [hammaddelerin] ve kimyeviye'nin, sanayi ve ziraat numunelerinin, sinemanın, gramofonun, telsiz, telgraf ve telefonun mebzul [bol] mütalaa kitaplarının, musiki aletlerinin, hatta küçük mikyasta bir matbaanın bulunacağı iş ve hayat müessesesidir. Bir çiftçi için sapan ne kadar lazımsa, hakiki bir muallim için bunlara o derece şiddetle ihtiyaç vardır. Maalesef daha uzun zamanlar, Maarif Vekâletinin ve vilayet bütçelerinin bunların büyük kısmını temin edemeyeceği muhakkaktır. Fakat yine aynı suretle muhakkaktır ki, mekteplerin istediğimiz gibi, hakiki birer hayat ve iş mektebi olabilmeleri için bütün bu vesait kat'î ihtiyaç vardır. Binaenaleyh, mektep kendi vesaiti ile bizzat çocukların teşkil edecekleri kooperatiflerle bunları tedarik etmek mecburiyetindedir ki, bunu yapmağa muktedirdir.

Birçok memleketlerde bunun tecrübesi yapılmış ve büyük muvaffakiyetler elde edilmiştir. Fransa'da yalnız bir teftiş muntazasında bir sene zarfında mektep kooperatifleri 100.000 (yüz bin) frank toplamışlar, 180 mektep müzesi, bir rasadat-ı cevviye [hava gözlem] istasyonu, 8 sinema tesis etmişlerdir. Bütün bu işlerin büyük bir kısmı, çocukların her ay muntazaman verdikleri otuz kırk santim ile elde edilmiştir. Bu kooperatif sistemi, Fransa'nın bütün mekteplerine teşmil edildiği taktirde Maarif Nezareti'nin [Eğitim Bakanlığı'nın] senelik ilk tahsil bütçesinin vesait-i tedrisiye için 45 milyon ziyadeleşeceği [artacağı] hesap ediliyor. Bu sistemin Türkiye mekteplerine tatbikini tasavvur edecek olursak, tahsil gören tahminen 300.000 (üç yüz bin) talebenin ayda beşer kuruş vermesiyle bir senede toplanacak yekûn iki milyon lira kadar eder ki, bununla vesait-i tedrisiye [öğretim araçları] ihtiyacımızın büyük bir kısmını tatmin edebiliyoruz.

Kooperatiflerin bütün menabi-i serveti [gelir kaynağı] yalnız âzâsının [üyelerinin] verdikleri birkaç kuruştan ibaret değildir. Evvela, mektebin eski talebesinin kooperatife âzâ kaydolunmak hakları vardır. Sonra, kooperatif, mekteple alakadar olan kimseler tarafından verilen eşya ve paraları kemal-i [büyük bir] memnuniyetle kabul eder. Müsamereleler hasılatını, mektepte imal edilen eşyanın, meyve ve sebze bahçesinden alınan mahsulün, yumurtaların veya peynir ve yağın satış bedellerini bunlara ilave etmelidir. Daha sonra, çocukların tenezzühleri [gezileri], tatil zamanları esnasında topladıkları maden ve taş parçacıkları, kartpostallar, memleketin muhtelif yerlerine ait resimleri, oralarda yetişen mahsullerin, imal edilen şeylerin numuneleri... mektep müzesini zenginleştirecektir. Çocukları herkes memnun etmek ister. Mahallenin veya kasabanın marangozu, demircisi, muhtelif sanatkârları onlara kendi işlerine ait numuneler hediye edeceklerdir. Bu vesile ile mektep, ailelerin ve bütün muhitin alaka ve teveccühünü celbetmiş [ilgisini çekmiş] olacaklardır ki, bu da mektebin halk nazarında büyük bir nüfuz ve itibar kazanmasını temin etmesi cihetiyle başlı başına bir kazançtır.

Kooperatiflerin bir *üçüncü* faydası daha vardır ki, belki hepsinden daha mühimdir. Bu da talebenin içtimaî ve iktisadî terbiyelerine hizmet etmesi, onların ahlaki ve içtimaî iyi itiyatlar [alışkanlıklar] almalarını temin etmesidir. Bu itiyatla mektepte kooperatifler *self government*'in mütemmimi [kendi kendini yönetmenin tamamlayıcısı] vazifesini görürler. Filhakika mektepte kooperatif tesisi ve idaresi demek, bütün talebenin umuma [topluma] faydalı bir işi başarmak için birleşmeleri, müttehit [birlikte] hareket etmeleri demektir. Sınıfın, mektebin bütün çocukları heyet-i umumiye [genel kurul] halinde içtima ederler [toplanırlar].

Kooperatifin nizamnamesini [tüzüğünü] hazırlarlar, taahhüdatların [mali yükümlülüklerin] miktarını bizzat tespit ederler, fahri âzâ bulurlar ve kaydederler, müzakerelerin zabıtlarını tutarlar. Kooperatifin idaresi için reis, kasadar, kâtip intihap ederler [seçerler]. Nazikane müzakere ve münakaşa etmeyi, birbirlerine danışmayı, hakiki hayatın arz ettiği meselelere benzeyen meseleler üzerinden anlaşmayı ve bunların halli için birleşip müştereken çalışmayı öğrenirler. Tabii âzâdan olan muallim bu içtimalarda hazır bulunur. Yalnız cemiyet âzâsının tam bir hürriyet içinde karar verebilmeleri için bazen içtimaları terk eder. Bu hiç şüphesiz gayet kıymetli ve kendi kendini idare ve müşterek çalışma mümaresesidir [alıştırmasıdır] ve talebeye hür ve şuurlu bir inzibat [öz disiplin], ferdi ve müşterek mesuliyet, teşebbüs ve takip hissi ve itiyatlarını kazandırır.

Kooperatifçilik, bütün mektep faaliyetlerinin hepsinden fazla çocuğu hareket ettirir, onu kendi inifratçılığında [bireyciliğinden] çıkarır ve faaliyetine kendi şahsi arzu ve ihtiyacından başka bir hedef gösterir, ona terakki ve inkişafında alakadar olduğu bir cemaatin mesul bir ferdi olduğunu anlatır. Cemaatin heyet-i mecmuası [topluluğun tümü] tarafından konulan kaide ve nizamlara, hür ve müdrük [bilinçli] bir surette itaati öğretir. Onu, şahsi hodbinliğinin [bencilliğinin] dar hududunu aşan gayelere, umumi menfaat ve içtimaî terakki [toplumsal ilerleme] gayesine iştirak ettirir. Bütün sınıfta ve mektepte yeni bir ruh, yeni bir zihniyet doğar, müşterek bir vicdan tebellür eder [belirir]. Çocuklar kendilerini diğerlerine ve bütün cemaate ve bu küçük cemaati bütün millete bağlayan mukavin [yakın] ve tesanüt rabıtlarını [dayanışma bağlantıları], ferdî ve içtimaî vazife ve mesuliyetlerini kuvvetli hissederler. Yalnız kendilerini değil, kendilerinden sonra

bu sıralar üzerinde oturacak olanlar için de çalıştıklarını bilirler ve bununla iftihar ederler.

Talebeyi Mektep Haricinde Menafi-i Umumiye İşleriyle [Topluma Yararlı İşlerle] Alakadar Etmek

Yalnız mektep dahilindeki işlerde değil, mektep haricinde bazı faaliyetlere iştirak ettirmek suretiyle çocukların ahlaki ve içtimaî teşekküllerini [gelişimlerini] temin etmek mümkündür. Talebenin, menafi-i umumiyeye [toplum yararına] müteallik [ait] meselelerin (fukaraperver [yoksul sever] cemiyetleri, Himaye-i Etfal [çocuk koruma], ıslahhaneler, darülacezeler, süt damlası, Hilal-i Ahmer [Kızılay]) faaliyetlerine bilfiil iştirak etmeleri, civar köy veya mahallelerdeki muhtaçlara yardım etmeleri, kendilerinde en yüksek insanlık hislerinin inkişafını ve içtimaî vicdanlarının kuvvetlenmesini temin eder.

VI. MUALLİMLERİN YETİŞTİRİLMESİ MESELESİ

Maarif Vekâleti'nin, muallimlerin yetiştirilmesi meselesini ciddi tetkiklerden sonra, bir taraftan memleketin imkân ve ihtiyaçlarından, diğer cihetten tecrübî pedagojinin zaruretlerinden mülhem olarak [ilham alarak] çok sağlam ve ilmi esaslara rapdetmesi [bağlaması] lazımdır.

İptidai Muallimliği [İlkokul Öğretmenliği] Basit Bir Meslek Değildir

İlk mektep muallimliği, umumiyetle zannolunduğu gibi basit bir meslek değildir. Muallimlerimizin, tasavvur ettiğimiz hayat ve iş mekteplerinde vazifelerini muvaffakiyetle yapabilmeleri ve aynı zamanda buldukları köy ve kasabanın ruhu olabilmeleri için, geniş malumata, yüksek bir terbiye-i fikriyeye [düşünsel eğitime], sağlam bir mesleki ehliyet ve içtimaî teşekküle malik [sosyalleşmiş] olmaları zaruridir.

Bu Meseleyi Hem Keyfiyet [Nicelik], Hem De Kemiyyet [Nitelik] İtibariyle Düşünmeğe ve Halletmeğe Mecburuz

Bugün Türkiye'de mevcut olan 9.000 kadar ilk mektep muallimlerinin, ihtiyacın dörtte birine bile kâfi gelmediği muhakkaktır. Kaldı ki bunların ancak yarısı muallim mektebinden mezundurlar. Bu vaziyete göre muallimlerimizin ilmi vukuf, mesleki ehliyetleri hakkında bir fikir edinebiliriz. Binaenaleyh aynı zamanda hem iyi, hem de çok muallim yetiştirmek meselesini temin edecek çareler bulmak, tedbirler almak mecburiyeti vardır.

Bunun için yapılacak şey, bir taraftan mevcut muallim mekteplerini, daha doğrusu onlardan ibka edeceklerimizi [yerinde bırakacaklarımızı], yeni pedagoji esaslarına göre ıslah etmek, diğer

cihetten mevcut muallimlerin ilmi ve mesleki seviyelerini yükseltmek ve aynı zamanda -muvakkat bir zaruret olmak üzere- muallim mektepleri haricinde diğer vasıtalarla, daha kısa yollardan, az zamanda çok muallim, bilhassa köy muallimleri yetiştirmektir. Çünkü, mevcut muallim mektepleri tamamiyle ıslah edilmiş olsa bile yalnız başına memleketin muallim ihtiyacını tatmin edemeyeceği bedihidir [açıktır]. Kız ve erkek mekteplerinin her sene çıkardığı mezunları beş altı yüz kadar tahmin edebiliriz. Halbuki bu mevcut, yeni açmağa mecbur olduğumuz mekteplerin muallim ihtiyaçlarını tatmin etmek şöyle dursun, mevcut boşlukların bir kısmını dahi doldurmağa kâfi değildir.

Mevcut Muallim Mekteplerinin Islahında Düşünülecek Noktalar

Mevcut muallim mekteplerinin ıslahı meselesinde başlıca şu esaslardan mülhem olmak lazımdır:

1. *Orta tahsil bitirenleri almak ve üç sene okutmak:* Evvela, ilk muallim mekteplerine -bu müessesenin yeni mektep sistemimizdeki mevkiini nazar-ı dikkate alarak- ilk tahsili değil, orta tahsili bitirenlerden almak, tahsil müddetini bugün olduğu gibi beş sene değil, üç sene olarak tespit etmek lazımdır. Müesseselere kabul edilen gençler, ilk ve orta tahsilde kuvvetli ve umumi bir terbiye-i fikriye [düşünce eğitimi] aldıkları ve mesleklerini hakiki istidatlarına göre tayin eyledikleri için, muallim mekteplerinin tedrisatından daha çok istifade edeceklerdir. Bu suretle muallim mektepleri bugün olduğu gibi, ilk üç hatta dört senesinde ilk tahsilde görülen usulleri, aynı usulleri biraz tevsi ederek [genişleterek] tekrar etmekle iktifa edecek, belki gençlerin bilgilerini çoğaltmakla beraber bilhassa derinleştirmek ve onların şahsi tetkik ve mütalaa kabiliyetlerini tezyid [artırma] imkânını bulacaktır.

2. *Muallim mekteplerine yüksek bir talim heyeti temin etmek mecburiyeti*: Bu gayeye vâsıl olabilmek [ulaşabilmek] için, muallim mekteplerine hakikaten yüksek bir talim heyeti [yetkin bir öğretim elemanı ekibi] ve mebzul [bol] tedris vasıtaları temin etmek lazımdır. Memlekette öyle muallim mektepleri vardır ki, müdür ve muallimleri ekseri İstanbul İlk Muallim Mektebi'nden mezundurular. Bu müesseselerde talebe, terbiye ve ruhiyat derslerini, yirmi otuz sene evvel yazılmış ahlak kitaplarından takip ediyorlar. Bütün diğer dersler de az çok aynı vaziyettedirler. Zaten başka türlü olmasına imkân yoktur. Bilhassa ilk muallim mekteplerine muallim yetiştirecek orta muallim mektebi mevcut değil iken. Binaenaleyh [dolayısıyla], yapılacak ilk iş, bugün mevcut olan kız ve erkek 24 muallim mektebini, yedi maarif muntıkasında toplamak, teksif etmektir. Mühassıslar tarafından çizilen planlara göre yapılan ve bütün vesait [araçlara] malik olan bu binalara, Avrupa'da tetkikatta bulunmuş, müterakki mekteplerde bilfiil staj görmüş kuvvetli bir heyet-i talimiye [öğretim kadrosu] ile yeniden tesis edeceğimiz bu mekteplerdedir ki istediğimiz muallimleri yetiştireceğiz.

3. *İlk muallim mektepleri muhtelit [kız-erkek karma] olacaktır*: Bütün diğer mektepler gibi muallim mektepleri de muhtelit [kız-erkek karma] olacaktır. Kız ve erkek namzetler, aynı bina dahilinde, aynı tedrisatı takip edeceklerdir. Bu suretle mektepler bir manastır veya kışla olmaktan kurtularak tam mânâsiyle terbiyevî ve içtimaî bir muhit haline gelecektir. Bunun, malûm olan pedagojik ve içtimaî faydalarından başka müstakbel mürebbîleri yekdiğerlerine [birbirine] tanıtmak ve aralarında aile teşkilini teshil etmesi [evliliği kolaylaştırması] itibariyle faydalıdır. Bütün mekteplerin, talebesi olduğu kadar talim ve tedris heyeti de muhtelit olacağından, bilhassa köy ve kasaba ilk mekteplerinde,

bir muallimin refikası [karısı] ile beraber çalışması her cihetten lüzumlu ve hayırlı bir iştir. Aynı zamanda kız ve erkek muallim mekteplerinin müşterek olması bütçe noktasından da faydalıdır. Gerek mektep binası, levazım-ı tedrisiye [ders aletleri] ve bilhassa laboratuvar ve atölyelerden yapılacak tasarruf mühim bir yekûn tutacaktır. Şüphesiz bu mekteplerde kızların yatacakları, hususi surette istirahat edecekleri, hususi işleri için çalışacakları ayrı yerler bulunacaktır. Mektep binaları yapılırken, bu noktalar tabiatıyla düşünülecektir.

4. *Ecnebi lisanına büyük bir ehemmiyet vermek lüzumu:* Muallim mekteplerinde, ecnebi lisanı meselesine bilhassa ehemmiyet verilecektir. O suretle ki, esasen orta mektepten bir lisanda okuduğunu anlayacak derecede kabiliyetle gelen bir genç, muallim mektebinin ilk iki senesinde çalıştıktan [okuduktan] sonra, son seneye geçtiği zaman her hangi bir pedagoji ve psikoloji eserini tamamiyle anlayarak okumağa ve tercüme etmeğe muktedir bir hale gelsin. Bilhassa bizim gibi ilim ve irfanın bütün şubelerinde, okunacak pek az kıymetli eserlere malik olan ve her hangi bir meslekte az çok yükselmek için mutlak surette ecnebi lisanlarıyla yazılmış kitap ve mecmualara muhtaç bulunan bir memlekette, bu lisan meselesini -şimdiye kadar olduğu gibi- ihmal etmek affedilmez cinayet olur. Bir gencin lisede sekiz on sene, muallim mekteplerinde beş sene mütemadiyen Fransızca veya Almanca tahsil ettiği halde alelaide bir kitabı okuyup anlayabilecek bir hale gelememesi çok şayan-ı teessüf ve taacüb [üzücü ve şaşırtıcı] bir haldir. Bu, bize lisan tedrisatımızı cezri [köklü] bir surette değiştirmemizi, ıslah etmemizi emreliyor. Tecrübe ile ve mantıkla sabittir ki, bir genç senede, haftada beş altı saat meşgul olmak şartıyla, her hangi bir lisanı mükemmel surette öğrenebilir.

5. *Hıfzıssıhha derslerine, muallimin sıhhat mücadelesinde köy ve kasaba halkına rehberlik edebilmesini temin edecek bir istikamet vermedir:* Muallim mekteplerinde hıfzıssıhha [sağlık bilgisi] derslerine, bilhassa köy ve kasaba muhitlerinde muallimlerin, ahaliye sıhhat mücadelesinde rehberlik edebilmesini temin eyleyecek bir istikamet vermek lazımdır. Memleketin sıtma, verem, frengi, trahom, deri ve saç hastalıkları yüzünden nüfusça ve binaenaleyh iktisatça ettiği zararlar o kadar büyüktür ki, bir an evvel bu vaziyete nihayet verebilmek için bizzat muallimleri, talebesiyle beraber hükümetin tertip ve tanzim ettiği faal sıhhat mücadelesine iştirak ettirmek kat'î ve acil bir zarurettir. İşte muallim mekteplerinde, müstakbel mürebbiler [eğitimciler], yalnız şahsi ve mektep çocuklarına ait hıfzıssıhha malûmatı almakla iktifa etmeyecekler, aynı zamanda kendilerini bu sıhhat mücadelesindeki rollerine hazırlayacak ameli ve esaslı içtimaî hıfzıssıhha kuruna tabi olacaklardır.

6. *El işlerine, alat-ı tedrisiye imal edecek [öğretim araçları üretebilecek] bir istikamet vermek:* Muallim mekteplerinde el işleri derslerinin, bütün tahsil derecelerinde riayet edilmesi icabeden pedagojik ve içtimaî esaslardan mülhem olacağı [esinleneceği] tabiidir. Ancak, müesseselerin mesleki hususiyetlerini, muallimlerin müstakbel ihtiyaçlarını nazar-ı itibare [dikkate] alarak, tedrisatlarını müsbet ve müşahhas [somut] kılmak için kullanmağa mecbur olduğu tedris vasıtalarını muhitte bulacağı mevad-ı iptidaiye [hammedde] ile bizzat imal edebilecek bir hale gelmelerini temin etmelidir. Bunun için ise, el işleri faaliyetlerine bu istikameti vermek zarureti vardır.

7. *Tatbikat mekteplerinde yeni tedris usulleri tatbik edilecektir:* Muallim mekteplerine mülhak [bağlı] tatbikat mekteplerinde [uygulama okullarında], an'anevi [geleneksel] tedrisatın dar çerçevesini

kıran, en müterakki [gelişmiş] terbiye ve tedrisat usullerini tatbik etmek lazımdır. Avrupa ve Amerika'nın müterakki mekteplerinde muvaffakiyetle tatbik edilen ve bütün selahiyattar [yetkin] pedagoğlar tarafından tevhid edilen [birleştirilen] bu usuller, esas itibariyle aynı ruhi ve terbiyevi hakikatleri kabul ederek, teferruatta yekdiğerinden ayrılmaktadırlar. *Dalton Plan, Dekrolü, Kuzine, John Dewey, Ferrier* usulleri isimlerini alan bu terbiye sistemlerini muntıkanın muhtelif mekteplerinde tatbik -mesela bir muntıkadaki muallim mekteplerine mülhak tatbikat mektebinde bu usullerden biri tatbik edilecektir- ve elde edilen neticeleri mukayese eylemek, hem terbiye ilminin terakkisi namına, hem de bilhassa memleketimizde en müsmir [verimli] olacak terbiye ve tedrisat sistemini tayin etmesi noktasından çok faydalı olacaktır. Böyle beş altı senelik bir tecrübe devresinden sonra, bütün devlet mekteplerimizde tatbik edilecek usul tesbit edilecektir.

8. *Terbiye-i bedeniye [beden eğitimi], resim ve musiki dersleri ilmi esaslara raptedilmelidir [bağlanmalıdır]:* Muallim mekteplerinde bedeni terbiye, musiki ve resim tedrisatını da çok ilmi esaslara rapdetmek lazımdır. Bu, sıhhatimiz ve bedii [estetik] terbiyemiz için mühim olan bu mevzuları hakkiyle tedris edebilecek [öğretebilecek] muallimlerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Mekteplerimizde jimnastik derslerini bugünkü gibi talebeyi sıkı, monoton bir askeri talim şeklinden kurtararak, bilhassa *Dalkroz* sistemine, musiki ile müterafık [birlikte] ritmik jimnastiğe ehemmiyet verilmesini lüzumlu buluyorum. Her mektebin, bilhassa muallim mektebinin bir korosu ve bandosu bulunmalıdır. Her namzedin, bir alet-i musikiyi [müzik aletini], tercihan herkes tarafından tedariki ve kolaylıkla nakli kabil olan keman çalmasını bilerek mektepten çıkması zaruridir.

9. *İzcilik faaliyetlerine gençlerin ahlaki ve içtimai terbiyelerine hizmet edecek bir istikamet verilmelidir:* Muallim mekteplerinde, izcilik faaliyetlerini de ihmal etmek doğru olmaz. Ancak bugünkü nümayiş [gösteri] mahiyetinden kurtararak, gençlerin fikrî, bedii [estetik], ahlaki ve içtimaî terbiyelerine hizmet edecek bir surette tanzim edilmelidir.

10. *Derslerin ameli [pratik] sanat mevzularına raptı [bağlanması] lazımdır:* Muallim mekteplerinde derslerin ameli [uygulamalı] sanat mevzularına raptı, başlı başına mühim bir meseledir. Hakim faaliyet-i iktisadiyesi [iktisadî etkinliği] ziraat ve sanayi-i ziraiye [tarıma dayalı sanayi] olan mıntıkalarındaki muallim mekteplerinden yetişen muallimlerin, ilk mekteplerde çocuklara, ilmi ve fenni ziraatın esas bilgilerini öğretecek bir vaziyette bulunması zaruridir. Bir muallim, her halde toprakların cinsini, evsafını ve kabiliyetlerini, kuvve-i inbatiyelerini [verim gücünü] tetkik edecek, toprağı gübreleyecek, ziraat makinelerini kullanacak kabiliyette olmalıdır. Aynı zamanda, hangi muhitte icra-i faaliyet ederse etsin [etkinlik yürütürse yürütsün], mektepte bir zil, dahili telefon, elektrik tesis etmesini, telsiz, telgraf veya telefondan istifade eylesesini de bilmelidir. Bunun içindir ki, politeknik bir tahsile herhalde muallimlerin herkesten fazla ihtiyaçları vardır.

11. *Muallim mekteplerinin bir veya ikisinde ana mektepleri muallimleri yetiştirmek üzere sınıf-ı mahsuslar [özel bölümler] açılacaktır:* Ana mekteplerine büyük şehirlerde bugün büyük bir ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç gittikçe ziyadeleşecektir. Bu mektepler, bugün olduğu gibi lalettayin [gelişi güzel] muallimlere bırakılamaz. Bunun için ayrı, hususi bir hazırlık lazımdır. Muallim mektepleri talebesi arasında bu meslek için kendisinde istidat görenler, yahut hariçteki muallimlerden arzu edenler, bu sınıf-ı mahsus [özel sınıf] tedrisatını takip edeceklerdir.

Bu yedi muntika muallim mekteplerinden, her sene çıkacak 1000 kadar muallim, şüphesiz memleketin bütün muallim ihtiyacını tatmin etmez. Ancak bu muallim mekteplerinden yetişecek muallimleri ilk mekteplere baş muallim sıfatıyla vermek suretiyle hiç olmazsa 1000 tane yeni ruh ve zihniyeti hakim kılmak, yeni terbiye ve tedris usullerini tatbik ettirmek imkânını temin ettirmiş olacaktır.

Muallim Mektepleri Haricinde Muallim Yetiştirmek

Görülüyor ki, memleketin acil olan iptidai muallimi ihtiyacını daha beş on sene yalnız muallim mekteplerinin çıkaracağı gençlerle temin etmek mümkün olmayacaktır. Bunun için bir taraftan muallim mekteplerimizi ıslah ederken, aynı zamanda az çok bir orta tahsil malûmatına malik olan münevver unsurlardan istifade etmek mecburiyeti vardır. Bu şeraiti haiz olan [bu koşulları taşıyan] vatandaşlardan muallimliğe talip olanları- maarif muntıkaları merkezlerinde toplayarak- bir senelik bir muallim mektebi tahsili geçirttikten, yahut dört beş aylık bir kursa tâbi tuttuktan sonra, köy ve kasaba mekteplerine muallim tayin etmelidir.

Muhtelif Vasıtalarla Mevcut Muallimlerin Seviyelerini Yükseltmelidir

Diğer cihetten, bugün vazife başında bulunan -muallim mektebinden mezun olsun olmasın- ilmi ve mesleki seviyeleri herhalde çok yüksek olmayan bütün muallimleri yükseltmek için birtakım tedbirlere müracaat edilmesi zaruridir. Bunların en başında, Maarif Vekâleti'nin yeni pedagoji cereyanları, müterakki terbiye tarzları, muhtelif derslerin usul-ü tedrisleri [öğretim yöntemleri] hakkında mütehasıslar tarafından tertip ettireceği "muallim rehberleri" vardır.

Muallim Rehberi

Bu rehberler, en basit muallimlerin dahi anlayacakları bir tarzda yazılmış ve tertip edilmiş olmalı, muallimlerin nasıl ders vereceğini, bunun için hangi eserlere, vesikalara, tecrübelere müracaat edileceğini, müsbet ve müşahhas [somut] misallerle izah eylemelidir. Mesela, tabiat tetkikinin usul-ü tedrisine dair bir risalede, memleketin her mıntikasında bulunan eşya, nebatat [bitki] ve hayvanatın hiç olmazsa bir tanesini numune alarak, tabiatı çocuğa nasıl tetkik ettireceğini pratik olarak göstermek lazımdır. Muallim, gözünün önünde böyle beş on tane numune bulursa- eğer umumi malûmatı varsa- diğer mevzuları da bunlara kıyasen müşahade ve tetkik ettirebilir. Diğer dersler için de aynı ameli mahiyette risaleler tertip etmek lazımdır. Bunlar, programların bugünkü vaziyetine göredir. Bunlardan başka tasavvur ve tavsiye edeceğimiz şekilde, mesela Dekrolü sistemindeki “merkez-i alaka” [ilgi merkezi] tarzında tedrisatın ne suretle cereyan edeceğini müsbet misallerle gösteren rehberlere ihtiyaç vardır. Bu şekilde tedrisat yapmağa muktedir muallimler -yeni muallim mektepleri mezunları yetişinceye kadar- bu rehberler sayesinde mekteplerinde müterakki tedrisat usullerini tatbik edebileceklerdir.

Pratik Mahiyette Bir Mektep Mecmuasına İhtiyaç Vardır

Bu rehberlerden başka, yine muallimlere müterakki terbiye ve tedrisat meseleleri hakkında nazari ve ameli malûmat veren, onların her günlük mesailerini teshil [kolaylaştıran] ve tanzim eden, pedagojinin yeni keşfiyelerinden [buluşlarından], yeni usullerinden haberdar eyleyen bir ameli [uygulamalı] “mektep mecmuası”na şiddetle ihtiyaç vardır. Muallimler, tesadüf ettikleri müşküllerin suret-i hallerini [çözüm yollarını], tedrisatlarını can-

landırmak için yapmağa mecbur oldukları faaliyetleri, müracaat edecekleri eserlerin isimlerini, resim ve el işleri numunelerini, öğretilecek şiir ve musiki parçalarını, yapacakları mütenevvi tecrübeleri [değişik deneyleri], ziraat ve sanayi işlerini... hep bu mecmuada bulacaklardır.

Maarif Vekâleti tarafından neşredilen ve daha ziyade nazari ve ilmi kıymeti olan eserler de onların ilmi ve mesleki seviyelerini yükseltecektir.

Muallim Mekteplerinde Laboratuvar Mesai Sistemi Hakim Olacaktır

Muallim mekteplerinde bütün mânâsı ile laboratuvar mesai sistemi hakim olacaktır. Bütün ilmi ve edebi mevzular kitaptan değil, bizzat talebenin şahsi müşahede, tetkik ve mütalaaları, ferdi veya müşterek tecrübelerle kazanılacaktır. Muallim mekteplerinde usul-ü tedris [öğretim yöntemi] meselesinin, hususi bir ehemmiyeti vardır. Filvaki [gerçekten], bugün ilmi seviyesi yüksek bazı muallim mekteplerinde namzetlere pedagoji derslerinde müterakki terbiye ve tedris usullerinden bahsediliyor. Tetkik-i tabiat [doğa incelemeleri] derslerinin kitaplardan değil, çocukları tabiatla temasa getirerek, eşya ve hadisatı müşahede ve tetkik ettirerek verilmesi lazım geldiği söyleniyor. Fakat diğer muallimler yine bildiklerini okuyorlar. Hikmet [fizik], kimya, ulum-u tabiye [doğa bilimleri] dersleri yine kitabî bir surette veriliyor. Muallim namzetleri, tabiatla nasıl temasa girileceğini, tabii ve içtimaî hadiselerin nasıl tetkik edileceğini bizzat öğrenemedikleri için, bütün hüsnüniyet [iyi niyet] ve arzularına rağmen tayin edildikleri mekteplerde bu yeni usulleri tatbik edemiyorlar. Çünkü, bütün

bu pedagojik tavsiyeler zihinlerde mücerret [soyut] birer hayal halinde kalmışlardır; itiyat haline geçememişlerdir.

Pedagojik Konferanslar-Kongreler-Mütalaa Cemiyetleri

Muayyen zamanlarda, bir mıntıkanın bütün muallimlerinin iştirakiyle -mıntıka eminlerinin veya müfettişlerin nezareti altında- yapılacak pedagojik konferanslar, kongreler, teşkil edecekleri mütalaa cemiyetleri, onların seviyelerini yükseltmek hususunda çok faydalı olacaktır. Bu mıntıka kongreleri ve konferansları, ancak senede bir iki defa toplanabilir. Fakat her kasaba veya şehrin muallimleri arasında teşkil edilecek olan mütalaa cemiyetleri on beş günde bir içtima edebilirler. Bu kongre ve konferanslarda mevzubahis ve münakaşa edilecek meseleler, muallimlerin her günkü tedris hayatlarında tesadüf ettikleri müşküllere, yeni terbiye usullerinin tatbikine ait mevzulardır. Mütalaa cemiyetlerinde ise, muallimler Maarif Vekâleti tarafından neşredilmekte olan, terbiyevi eserler hakkında teati-i efkâr [görüş alışverişi] ederler, müteakiben yekdiğerini tenvir ve irşad ederler [karşılıklı birbirlerini aydınlatıp yol gösterirler]. İçlerinden ecnebi lisanına vukufu olan birisi, diğerk arkadaşlarını yeni neşriyattan, yeni terbiyevî fikir ve cereyanlardan haberdar eder.

Seyyar Sergiler Tertip Etmek Lüzumu Vardır

Muallimlerin tedrisatlarını canlı ve müşahhas [somut] kılabilmeleri için birçok tedris vasıtalarına ihtiyaç vardır. Fakat maalesef bugün mekteplerimizin mühim bir kısmı -hatta büyük şehirlerde bile- bunların en basitlerinden mahrumdur ve vilayet bütçeleri ekseriya bunları teminden acizdir. Binaenaleyh daha uzun zamanlar muallimler bunları bizzat kendi vesaiti ile tedarik etmeleri

zaruridir. Muallimler bunları yapabilmeleri için hiç olmazsa numunelerini görmelidirler. İşte bunun için yerli mevad-ı iptidaiye [hammadde] ile yapılması mümkün olan basit tedrisat vesaitleri numunelerini hamil olan [öğretim araçları örneklerini taşıyan] seyyar sergiler, mıntıkanın muhtelif mahallerinde dolaştırılacaktır. Bunlar mekteplerde lüzumuna göre bir veya bir kaç hafta kalacaklardır. Bu müddet zarfında muallimler, yalnız başlarına, yahut buna muktedir değıseler kasabanın ustaları yardımıyla bu numunelerin aynını imal edeceklerdir. Esasen seyyar sergiyi idare eden zevat, bu hususta onlara lazım gelen izahatı verecek, yardımda bulunacaktır. İş bittikten sonra seyyar sergi diğeri bir köy veya kasabaya hareket edecektir.

Bir Orta Muallim Mektebine İhtiyaç Vardır

İlk muallim mektepleri ile orta mektepler ve ilk sanat mekteplerine muallim yetiştirecek bir *Orta Muallim Mektebine* ihtiyaç vardır. Paris'teki erkekler için *Sen Kulo*, kızlar için *Fontana Oruz* mekteplerinin vazifelerini görecek olan bu müessese, tabiatıyla muhtelit [kız erkek karma] olacaktır ve her şeyden evvel kuvvetli ilmi ve edebi tahsil verecektir. Bizde, bir kaç sene evvel tecrübe edilen Orta Muallim Mektebi, dört şubeyi ihtira ediyordu. Gerek muallim mekteplerinde ve gerek orta mekteplerde derslerin fazla akademik olmamasını ve muhtelif mevzular arasında vahdet ve tesanüdün [bütünlük ve dayanışmanın] temini için-ayniyle Fransa'da olduğu gibi- dört şube yerine ikilisini muvafık bulurum. Aynı zamanda bir sanayi-i tatbikiye [uygulamalı sanayi] şubesinin bulunmasını da inkişafına çok ehemmiyet vereceğimiz sanat mektebine ehliyetli muallimler yetiştirmesi itibariyle çok lüzumlu görüyorum.

Orta Muallim Mektebinde Resim, El İşleri, Terbiye-i Bedeniye ve Musiki Muallimleri Yetiştirecek Sınıf-ı Mahsuslar [Özel Bölümler] da Bulunacaktır

Bugün orta mektepler, ilk muallim mektepleri, liseler, sanayi mektepleri için musiki, resim, el işleri, terbiye-i bedeniye [beden eğitimi], ev iktisadı, hıfzıssıhha [sağlık bilgisi] muallimleri yetiştiren bir müessese mevcut değildir. Hem bu dersler, hem de umumi ve seyyar kütüphaneler ve çocuk kütüphanelerinin idaresi için mütehasıslar yetiştirmek üzere Orta Muallim Mektebi'nde hususi kurlar ve sınıflar açmak lazımdır.

Orta Muallim Mektebine Kabiliyetini İspat Eden Bütün Muallimler Girecektir

Orta Muallim Mektebi'ne, lise tahsilini bitirenler girebilecekleri gibi, bilfiil vazife başında olan ilk mektep muallimlerinden müstaid [yetenekli] olanlar, kabiliyetlerini ispat ettikleri takdirde girebileceklerdir. Bu suretle bir iptidai muallimi [ilkokul öğretmeni], hayatının sonuna kadar iptidai muallimi kalmağa mahkûm olmayacak, bütün terakki [ilerleme] ve teali [yükselme] kapıları, önünde açık bulunacaktır. Hayatının herhangi bir devresinde, daha yüksek bir tahsilde, tedrisatta bulunmak kabiliyetini ispat ettiği takdirde, bunun için hazırlanmak üzere daha yüksek bir mektebe girecektir.

VII. MAARİF VEKÂLETİ MERKEZ VE MUHİT [TAŞRA] TEŞKİLATI

Maarif Vekâleti Memleketin Fikrî Hayatının Rehberi ve Nâzımıdır [Düzenleyicisidir]

Arz ve teklif ettiğim cezri [köklü] ıslahatın muvaffakiyetle tatbiki için, her şeyden evvel kendisinden gaspedilen bütün hakları kendisine iade edilen büyük bir “Milli Terbiye Vekâleti”ne [Milli Eğitim Bakanlığı’na] ihtiyaç vardır. Maarif Vekâleti, memleketteki bütün ilim ve irfan hayatının rehberi, nazımı ve ilham menbaı [kaynağı] olmak mecburiyetindedir. Ve bütün terbiye ve telkin vasıtalarını ciddi kontrolü altında bulundurmaya ıztırarındadır [zorundadır].

Tevhid-i Tedrisat [Eğitim Birliği] meselesinin kısmen halledilmiş olması bu sahada büyük bir terakki eseridir. Fakat maalesef son zamanlarda, muhtelif amillerin [etmenlerin] tesiriyle bir gerileme hareketi hissedilmektedir. Bugün yine muhtelif vekâletler, kendilerini alakadar eden mesleki tedrisatı deruhte etmiş [üstlenmiş] bulunuyorlar.

Her şeyden evvel bu ikilik ortadan kalkmalıdır. Memlekette tahsil ve terbiye ile alakadar olan bütün müesseseler, bütün mekteplerle beraber tiyatrolar, sinemalar, darüelhan [konservatuvar]... hep Maarif Vekâleti’nin, daha doğrusu *Milli Terbiye Vekâleti*’nin idare, yahut nezaret ve kontrolü altına girmelidir. Maarif meselesi, memleketin umumi, içtimaî ve iktisadî ihtiyaçları düşünülerek halledileceği içindir ki, hiçbir vekâlete istediği tarzda ve istediği kadar mektep açmak ve idare etmek selahiyeti verilemez.

Memlekette maarif sistemi bir küldür [bütündür]. Bunun cüz’leri [parçaları], muayyen nispetler dahilinde yekdiğerine

merbutturlar [birbirine bağılıdırlar]. Bu kısımlar ancak heyet-i umumiye [genel] içindeki muayyen mevkillerini muhafaza etmek şartıyla faydalı ve lüzumludur. Maarif sisteminin bu vahdetini [birliğini], muhtelif tahsil derecelerinin yekdiğerine olan rabıta ve nisbetlerini [birbirine bağılılık ve oranlarını] düşünmeden, lallettayin [gelişigüzel] münferit bir surette teknik mektepler açılmaz. Binaenaleyh, evvela Maarif Vekâleti bütün haklarını istirdat etmeli [geri almalı] ve bütün mânâsıyla büyük bir “Milli Terbiye Vekâleti” haline gelmelidir.

Sonra Maarif Vekâleti, sadece birtakım kalemlerin içtimasından [büroların toplamından] ibaret kalmamalı, yalnız evladî [çocuk eğitimi ile] meselelerle meşğûl olmamalı, bütün ilim ve irfan hayat ve faaliyetinin nazım, nur ve ilham merkezi olmalıdır. Bunun için Maarif Vekâleti’nin merkez ve muhit [taşra] teşkilatında bazı değişiklikleri zaruri buluyorum.

Binaenaleyh, Maarif Vekâleti’nin arzettiğim şekilde büyük bir “Milli Terbiye Vekâleti” olabilmesi için, merkez ve muhit [taşra] teşkilatlarının şu esaslara göre tanzimi zaruri olacağı fikrindeyim:

Maarif Vekâleti Merkez Teşkilatı

Maarif Vekili, Büyük Millet Meclisi’nin, Maarif Vekâleti’ndeki siyasi mümessilidir [temsilcisidir]. Maarif Vekili, Maarif işlerinin, devletin umumi siyasi umdelerine ve tespit edilmiş veya edilecek olan maarif programına mutabık olarak yürümesine nezaret eder, maarif hareketinin heyet-i umumiyesine [bütününe] istikamet verir.

Müsteşar, vekilin teknik müşaviridir; maarifin teknik ve idari meselelerinin esaslı hatlarını kavramış, hem pedagoğ hem idareci bir zattır. Kendisinde büyük bir terbiyevî ehliyetle beraber, idareci ve teşkilatçı kabiliyeti bulunması, işlerin yolunda gitmesi

için zaruridir. Mekteplerin idari ve ilmi unsurlarının tayin veya azillerinin tasdiki- vekil ile beraber- müsteşarın vazifesidir. Bu itibarla, bilhassa idaresi altında olan unsurları; mektep muallim ve müdürlerini, müfettişleri, maarif müdürlerini iyi tanınması, onlar hakkında esaslı fikri bulunması çok lüzumludur. Esas itibariyle maarif vekillerinin de sık sık değişmeleri doğru değildir, fakat müsteşarların sık sık değişmesi hiç münasip değildir.

Bir İlmi Heyetin Teşkili Lüzumu

Maarif Vekâleti'nde en yüksek ve sahib-i selahiyet [yetkili] bir terbiyevi makam olmak üzere bir "İlmi Heyet" [Bilim Kurulu/ Talim ve Terbiye Kurulu]'in teşkili zaruridir. Bu heyetin ilk vazifesi, maarif inkişaf programının tanzimidir. Mekteplerin programlarını yapmak veya değiştirmek, terbiye ve tedrisat meselelerine dair bütün maarif müesseslerine direktifler vermek, açılması icabeden mekteplerin cins ve derecelerini tayin etmek... Maarif Vekâleti'nin "Heyet-i Fenniyesi" [Teknik Kurulu] makamında olan bir ilmi heyetin; münhasıran ve suret-i kat'iyede [öncelikle ve kesinlikle] onun vazife ve selahiyeti dahilindedir.

Nasıl ve kimlerden teşekkül edeceğini tafsilen [ayrıntılı olarak] arzettiğim bu ilmi heyetin, Maarif Vekâleti'nde daimi surette çalışacak bir *daimi bürosu* bulunacaktır. Bu daimi büro âzâsı, ihtisaslara göre, muayyen meseleler üzerinde çalışacaklar, Garp aleminin terbiye cereyanlarını günü gününe takip edecekler, cihanın [dünyanın] büyük pedagogları ve terbiye müesseseleriyle daimi temasta bulunacaklar, lüzumunda tetkik ve tetebbu seyahatine çıkacaklar, yeni usul ve cereyanlardan mekteplerimizde tatbik edilmesi mümkün ve lüzumlu olanlarını tesbit edeceklerdir. Fakat maarifin umumi esaslarına ait olan meseleler ancak heyet-i umumiye [genel kurul] içtimasında müzakere edilir ve verilecek karara göre hareket olunur.

Teftiş İşlerini İلمي Esaslara Rapdetmek [Bağlamak] Lazımdır

Vekâletin en mühüm vazifelerinden biri, teftiş işlerini çok sağlam esaslara rapdetmek ve bunun için mevcut Heyet-i Teftişîye [Teftiş Kurulu]’yi tevsi ve itnam etmektir [genişletip tamamlamaktır].

Teftiş meselesi, bugün olduğu gibi, sadece idari olarak düşünülmemelidir. Bizim gibi maarif sahasında çok geri kalmış bir memlekette müfettişler, muallimlerin seviyelerini yükseltmek, onları müterakki terbiye ve tedris usulleri ile ünsiyet ettirmek [tanıştırmak] hususunda çok kıymetli bir rehber ve mürşit [rehber] vazifesini görmek mecburiyetindedirler.

Binaenaleyh, mekteplerde müdürlerin ve muallimlerin vazifelerini yapıp yapmadıkları, binaların ve tedris vasıtalarının kâfi olup olmadığı, talebenin derece-i say [çalışma düzeyi] ve mektebe devamları gibi işleri teftiş ve mekteplerin maddi ve mânevi faaliyetlerini Maarif Vekâleti’ne bildirmekle muvazzaf [görevli] idare müfettişleri yanında, diğer *rehber müfettişlere* ihtiyaç-ı kat’i [kesin gereksinme] vardır. Bu müfettişlerin vazifesi, mektep müdür ve muallimlerinin sadece kusurlarını ve noksanlarını görüp merkeze bildirmek değil, belki bunları tashih etmek [düzeltmek], onlara müterakki [gelişmiş] terbiye usullerini tanıtmak ve tatbik ettirmektir. Bir rehber müfettiş, lüzum gördüğü takdirde, bir mektepte günlerce kalır, tedrisatı takip eder, mektebin mânevi hayatını bizzat yaşar. Ancak bu suretle müdür ve muallimlerin kıymet ve ehliyetlerinin, mektebin terbiye ve tedrisat hayatının sağlam ve ilmi esaslar üzerine istinat edip etmediği hakkında doğru bir fikir edinebilir. Bu ilk tetkikattan sonradır ki, faaliyetini teksif ve temerküz ettirecek [yoğunlaştırıp biriktireceği] sahayı tespit edebilir.

Mesela, otokratik bir inzibatın hakim olduğu bir mektepte *self government* [kendi kendini yönetme] sisteminin tatbiki için müdürü ve muallimleri faaliyete sevk eder, onlara bizzat rehberlik eder. Günlerce onlarla beraber çalışır. Diğer birinde mektep kooperatifinin nasıl tesis edileceğini gösterir. Diğer birinde tedrisatta laboratuvar usulünün nasıl tatbik edileceğini, mektep müzesinin ne suretle meydana getirileceğini göstermek için günlerce muallimler ve talebeyle beraber çalışır. Hülasa rehber müfettiş, mekteplere sadece bir tenkitçi ve kusur çıkarıcı sıfatıyla değil, bilhassa islahatçı ve teşkilatçı sıfatıyla gider. Müdür ve muallimleri ürkütmez. Kendisi her yerde itimat ve hürmetle karşılanan ve faaliyetinden istifade edilecek olan hakiki bir mürşit [yol gösterici] ve rehber gibi kabul edilir.

Bu rehber müfettişlerin merkezleri, teşkilini teklif ettiğim maarif mntıklarıdır. Ancak bu rehber müfettişlerin yalnız bırakılmaması, maiyetinde kadın erkek birçok müfettiş muavinlerinin bulunması zaruridir. Bu muavinler, rehber müfettişin hem yardımcısı olacaklar, hem onun yanında, nezareti altında yetişeceklerdir.

Bu müfettişlerin kimlerden intihap edileceği ve nasıl yetiştirileceği meselesini “Avrupa İlim ve İrfanından İstifade” kısmında arzedeceğim.

Memurin ve İhsaiyat [Personel ve İstatistik] Bürosu

Bugünkü İlk ve Orta Tedrisat [Genel] Müdürlüklerinin lağvı [kaldırılması] ile yerine bir “Memurin ve İhsaiyat [Personel ve İstatistik] Bürosu” koymak daha faydalı olur fikrindeyim. Bu müdüriyetler, bugünkü şekilleriyle kendi başlarına, idareleri altında bulunan mekteplerin ilmi hayatlarına müdahale ediyorlar, onlara pedagojik istikametler veriyorlar. Halbuki bu müdahaleler doğru

değildir. İlmî ve terbiyevî istikamet vermek, doğrudan doğruya ilmi heyetin vazifesidir.

Mezkûr [adı geçen] heyet tarafından tespit edilen bu esasların doğru ve tam tatbikatına nezaret ve bilhassa mekteplerin muallim ve müdürlerini intihap meseleleriyle meşgul olacak bir "Memurin [Personel] Bürosu"na ihtiyaç vardır. Bu memurin bürosunun ilk ve orta tahsil, liseler, muallim mektepleri, sanat ve meslek mektepleri ile meşgul olacak muhtelif kalemleri [şeflikleri] bulunacaktır. Bu kalemler, muallimlerin tercüme-i hallerini [özgeçmişlerini] tanzim edecekler, her sene vefat eden veya istifa eyleyen muallimlerin miktarı ile bunların hangi sebeplerden dolayı mesleklerini terk ettiklerini tespit eyleyecektir. Bu suretle boş kalan muallimlikleri doldurmak ve yeni açılacak mektepler için ne kadar muallime ihtiyaç olduğu anlaşılacaktır. Diğer cihetten, her muntıkada tahsil yaşına giren çocukların miktarını, bunlardan ne kadarının mektebe devam ettiğini tespit eyleyecektir. Mektepler, bütün ihtiyaç ve noksanlarını bu büroya bildirecekler, bu da diğer büroları bundan haberdar edecektir.

Bütün maarif müstahdemlerinin [çalışanlarının] tayini, terfi ve azilleri ile doğrudan doğruya meşgul olacak olan bu bürodur. Ancak bu sahada verilecek bütün bu kararlar, büronun ve kalemlerin şeflerinin, müsteşarın riyaseti altında-ilmî heyet bürosu şeflerinin iştirakiyle-muayyen zamanlarda yapacakları içtimalarda kesb-i katiyet eder [kesinleşir].

Terbiyevî Neşriyat [Eğitsel Yayın] Bürosu

Maarif Vekâleti'nde, bütün neşriyat işlerini tanzim ve idare edecek olan bir "Terbiyevî Neşriyat Bürosu"na kat'î ihtiyaç vardır. Bu, hiç şüphesiz Maarif Vekâleti'nin en faal bir dairesi olacaktır.

Üzerinde çalışacağı zemin çok bâkir [el değmemiş], ihtiyaç o nispette büyüktür. Çünkü, Maarif Vekâleti, yalnız mekteplerin, muallimlerin değil, bütün halkın ilim ve irfan ihtiyaçlarını tatmin edecek faaliyette bulunmak mecburiyetindedir.

Bu büronun, mektebe ait faaliyetlerinin başlıcaları şunlardır:

Beynelmilel [uluslararası] pedagoji âleminin mütecellid [seçkin, klasik] eserlerinin (Russo, Rable, Pestaloci, Herbart... ilh) çocuk ruhiyatı ve tecrübi pedagojiye ait en yeni ve kıymetli neşriyatın bir plan dairesinde lisanımıza nakli Talebenin faaliyetini, teşebbüs ve ihtira [buluş] kabiliyetini inkişaf ettirdiği tecrübe ile sabit olan, müstakbel terbiye ve tedrisat usüllerinden bahs [bahseden] eserlerin tercümesi ve bunlardan bilhassa, malûmatı yüksek olmayan muallimlerin istifade edebilecekleri ameli [uygulanabilir] mahiyette olanların intihabı [seçilmesi]... Bir mektep müzesi nasıl tesis edilir? Dalton Plan, Kuzine, Dekrolü ve John Dewey usulleri mekteplerde nasıl tatbik edilir? Mekteplilere tabii ve içtimaî hadiseler [doğal ve toplumsal olaylar] nasıl tetkik ettirilir? İlmi ve fenni tecrübeler basit aletlerle nasıl yapılır? Bir çocuk kulübü, mektep kooperatifi nasıl tesis ve idare edilir? Talebe mektep haricinde menafi-i umumiyeye [toplum yararına] ait işlere nasıl alakadar ve iştirak ettirilir? Muhitin mecmua-i nebatat [bitki toplulukları] ve hayvanatı [hayvanları], ırkî ve arzî hususiyetleri, mahalli coğrafya ve tarihi nasıl tetkik ettirilir? Talebenin ruhi hususiyetleri, bedeni ve ruhi inkişafı nasıl tetkik ve takip olunur? Aileler mekteble nasıl alakadar ettirilir ve kazanılır? gibi mevzulara dair yazılmış pratik eserler, muallimlerimizin mektepteki vazifelerini hakkiyle ifa etmelerini, mektebi cemaat hayatına raptedebilmelerini ve buldukları muhitlerin harsî [kültürel] ve iktisadî seviyesini yükseltebilmelerini teshil edecektir [kolaylaştıracaktır].

İşte, Neşriyat Bürosu'nun en mühim faaliyeti, muallimlerimizin şiddetle muhtaç oldukları bu ilmi eserleri, pratik rehberleri, bir plan dairesinde muntazaman neşretmek olacaktır.

Bunlardan başka bir seneden beri Maarif Vekâleti tarafından çıkarılmakta olan ve çok kıymetli malûmatı ihtiva eyleyen "Maarif Vekâleti Mecmuası"nın muhteviyatı [içeriği] daha ziyade zenginleştirilerek ve tenevvü ettirilerek [çeşitlendirilerek], her iki veya üç ayda bir muntazaman neşredilmelidir.

Aynı zamanda, bilhassa ilk mektep muallimleri için, her günkü faaliyetlerini tanzim ve seddedecek [düzenleyip sınırlayacak] malûmatı, muhtelif ders numunelerini, ilmi ve fenni tecrübeleri, tarihi ve coğrafi kıraatları, talebeye verecekleri vazife, tetkik ve müşahade mevzularını, el işleri, resim, musiki ve terbiye-i bedeniye [beden eğitimi] faaliyetlerini ihtiva eden, nazari olmaktan ziyade ameli mahiyette haftalık bir "mektep mecmuası"na şiddetle ihtiyaç vardır.

Mektep Kitapları Meselesini Kat'î Bir Surette Halletmelidir

Mektep kitaplarının telifi, ta'bi ve tevzii [yazılması, basılması ve dağıtımı] meselesi baştan aşağıya ıslaha ve çok sağlam esaslara raptedilmeğe muhtaçtır. Mevcut mektep kitaplarımızın büyük bir ekseriyeti tertip ve tanzimi, ilmi ve terbiyevî kıymeti, tabı ve fiyatı itibariyle kat'iyen matluba muvafık [beklendiği gibi] değildir. Birkaç müellif [yazar] ve birkaç kitapçı, talebenin ve maarifin zararına mektep kitaplarını fiilen inhisara [tekellerine] almış bulunuyorlar. Çocukların ruhî hususiyetleri, fikrî inkişaf kanunları kat'iyen [kesinlikle] ihmal ediliyor. Gelişigüzel, tertipsiz ve tasnifsiz olarak yazılan kitaplar o kadar pis tâbedilmiştir ki, talebede mütalaa zev-

ki uyandırmak şöyle dursun, onları mütalaadan uzaklaştırmakta ve nefret ettirmektedir.

Maarif Vekâleti bu vaziyete bir an evvel nihayet vermek, hem çocukları, hem kitap müelliflerini, kitapçıların ihtikârından [vurgunlarından] kurtarmak için mektep kitaplarının telif ve ta'bi meselesini üzerine almak mecburiyetindedir. Bunun için bütün mektep kitaplarında aradığı ilmi ve terbiyevî şeraiti tespit ve ilan ederek bütün alakadarları bu işe iştirak ettirmek ve meydana gelen eserlerin en mükemmellerini kabul ederek müelliflerini kitapçılardan daha iyi tatmin etmek ve bunları bizzat kendi ta'bi ve tevzi ettirmek [basıp dağıttırmak] mecburiyetindedir.

Vekâlet kendi vesaiti [teknik altyapısı] ile bu işi başarabilecek bir vaziyettedir. Daha doğrusu bu vaziyete gelebilir. Bunun için her şeyden evvel Matba-i Âmire [Devlet Matbaası], Evkaf [Vakıflar] Matbaası ve diğer matbaaları bir idare altında birleştirmek ve bunları mükemmel yeni makineler ve asrî vesaitle teçhiz ederek münhasıran [donatarak öncelikle] bu işlere tahsis etmek lazımdır. Bu suretle Maarif Vekâleti, her cihetten mükemmel olarak tertip ve nefis bir surette ve aynı formda tabedilen bu kitapları, kitapçılarından daha ucuza sattığı halde bile ziyan etmeyecek ve bu faaliyet kendisine bütçe itibarıyla ayrı bir yük olmayacaktır. Şüphesiz bu neşriyat faaliyetlerini ve ta'bi işlerini idare edecek mütehasıslar, Avrupa ve Amerika'da yetişecekler, yahut bu memleketlerde tetkikatta bulunacaklardır.

Çocuk ve Genç Edebiyatı Vücuda Getirmek Zaruridir

Çocuk ve genç edebiyatı vücuda getirilmesi neşriyat bürosunun en başlıca vazifelerinden biridir. Çocukları ve gençleri muzır [zararlı] ve adi neşriyatın alçaltıcı ve ahlak bozucu tesiratından

[etkisinden] kurtaran, onları eğlendirerek birçok bilgiler kazandıran neşriyata büyük bir ihtiyaç vardır. Çocuklara mahsus olmak üzere alelade insanlar tarafından yazılan, bedî [estetik] ve edebi kıymetten mahrum olan eserler, yeni nesillerin edebi zevklerini mahvetmektedir. Mektepler için tertip edilen kıraat [okuma] kitapları ise, bunlardan bin kat daha yabis [kuru], ruhsuz ve edebi kıymetten mahrumdur. Binaenaleyh [dolayısıyla], çocuklarımızın ve gençlerimizin gerek mektepte kıraat, gerek mektep haricinde roman ve hikâye olarak okuyacakları kitapları, memleketimizin ve bütün memleketlerin klasiklerinin layemut [ölümsüz] eserlerinden intihap etmeliyiz [seçmeliyiz]. Binaenaleyh, Maarif Vekâleti bir “Çocuk ve Gençler Kütüphanesi” tesis etmeli ve seri halinde Türk ve Cihan edebiyatının en yüksek ve ölmez eserlerini, nefis kitaplar halinde tab ve neşretmelidir.

Çocuklar ve Gençler İçin Bir Mecmuaya da İhtiyaç Vardır

Aynı zamanda, çocuklar ve gençler için birer mecmuaya da şiddetle ihtiyaç vardır. Onları âdi mizah ve resimli gazetelerden kurtarmak, onlara asrın ilim ve sanatını, fikir ve his âlemini tanıtmak, medeni zevkleri taddırmak için zaruridir. Böyle mecmuaların, memleketimizde şahsi teşebbüs ve sermayelerle neşriyatlarını devam ettiremedikleri tecrübeyle anlaşılmıştır. Maarif Vekâleti bu işi bizzat deruhte etmeli [üstlenmeli], yahut bu vazifeyi yapmak isteyen selahiyettar şahsiyetlere esaslı ve devamlı bir surette madeten ve mânen yardım etmelidir. Mükemmel şerait [koşullar] dahilinde neşredilecek ve Vekâletin vesaiti [aracılığı] ile bütün mekteplere tamim edilecek olan bu mecmuaların satışları herhalde otuz kırk binden aşağıda olmayacaktır.

Aynı zamanda *mektepe temsilleri* için de bir seri vücuda getirilmesi lazımdır.

Maarif Vekâleti'nde İnşaat, Vesait-i Tedrisiye [Öğretim Araçları], Terbiye-i Bedeniye [Beden Eğitimi] Meseleleriyle Meşgul Olacak Bir Daireye İhtiyaç Vardır*

Maarif Vekâleti'nde, mektep binaları, tedris vasıtaları, mektep hıfzıssıhhası [okul sağlığı], çocuk kulüpleri ve sinemaları, umumi ve seyyar kütüphaneler, spor ve terbiye-i bedeniye [beden eğitimi], oyun yerleri... meseleleriyle meşgul olacak "İnşaat, Hıfzıssıhha, Levazım Müdüriyeti" bulunmalıdır.

Mektep binalarını, alelade mimarlara -hatta en yüksek kabiliyetlilere- yaptırmak büyük bir hatadır. Türkiye Maarifi, son zamanlara kadar bu azim [büyük] hatayı işlemiş ve bunun cezasını çekmiştir ve hâlâ çekmektedir. Son on beş sene zarfında yapılan mektep binaları -hatta en güzelleri ve mükemmelleri de dahil olmak üzere- tetkik edilecek olursa, asrî pedagoji telakkisine nazaran eksiklikleri derhal meydana çıkar. Bu sahada da maalesef kendi memleketimizde mektep açan ecnebler, hatta Hıristiyan unsurlara nazaran çok geri kalmış bir haldeyiz. Mesele Robert Kolej'e karşı koyacak bir mektep binamız yoktur. Daha birkaç seneye gelinceye kadar Adana vilayeti dahilindeki Dört Yol'da her türlü vesait malik büyük kârgir Ermeni Darüleytamı'na [Öksüz Yurduna] mukabil, bizim cami köşesine sığınmış harap bir iptidai mektebimiz [ilkokulumuz] vardı. Hatta yeni yapılan Adana İlk Muallim Mektebi bile, mektep olmak için lazım olan şeraitten hiç birine malik olmadığı gibi, tarih-i inşasından [yapılış tarihinden] iki üç sene sonra sıvaları dökülmekte ve dökemeleri çökmekte idi.

* Düzenleyenin notu: Bu bölümün editör tarafından kısaltılarak basıldığını kuvvetle tahmin ediyoruz.

Esasen yeni yapılan mektep binamızın adedi parmakla sayılacak derecede azdır. Türkiye’de, bilhassa İstanbul’da mektepler, şu paşanın konağından, öteki beyin köşküne taşınmaktan göçebe, seyyar bir hale gelmiştir. Halbuki şimdiye kadar kira için verilen paralarla her mektep kendi binasına sahip olabilirdi.

Türkiye Cumhuriyeti Maarifi’nin muayyen bir bina siyaseti olmalıdır. Artık bu vaziyete kat’i bir surette nihayet vermek zamanı gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Maarifinin muayyen bir bina siyaseti olmalıdır. Bundan sonra yapılacak mektep binaları, asrımızın en müterakki [gelişmiş] mektepleri örnek alınarak yapılmalıdır. Bunun için ise, mektep mimarisi sahasında mütehassıslara ihtiyaç vardır. Bunu tabiatıyla -diğer sahalarda olduğu gibi- genç ve müstait [yetenekli] mimarlarımıza Avrupa ve Amerika yeni mekteplerini tetkik ve mektep mimarisi tahsil etmeğe göndermek ve şimdiden Avrupa ve Amerika’dan mütehassıslar getirtmek suretiyle tatmin edebileceğiz.

Fakat yalnız mütehassıs kâfi değildir. Paraya da ihtiyaç vardır. Zannetmiyorum ki, bütçenin bugünkü vaziyeti dahilinde, Maarif Vekâleti yalnız kendi mali vesaiti ile muhtaç olduğu mektep binalarını yaptırabilsin. Bunun en pratik çaresi, zannediyorum bazı karşılık, teminat-mesela Maarif Vekâleti’ne ait arazi ve emlak- mukabilinde büyük bir şirketle mukavele akdetmek [sözleşme yapmak], muayyen seneler zarfında, muayyen mahallerde tespit edilecek miktarda muhtelif tipte mektepler, hatta kulüpler, tiyatro ve sinemalar, müzeler... inşa ettirmektir. Büyük mikyasta yapılacak olan bu inşaat esnasında, ecnebi mütehassısların ve mütehassıs işçilerin yanına Türk mimarlarından ve işçilerinden mühim bir miktarda terfik edilmesi [görevlendirilmesi] çok fay-

dalı ve lazımdır. Çünkü bu surette mükemmel mektep binaları ile beraber, aynı zamanda bu sahada kıymetli mütehassıslar da elde etmiş oluruz.

Bu müdüriyetin [dairenin] bina meselesinden başka, mekteplerin bütün levazımı, terbiye ve tedris vasıtaları, sinema, tiyatro, hıfzıssıhha, oyun ve spor müesseseleriyle meşgul olacak -mütehassıs şefler idaresinde- muhtelif kalemleri [birimleri] olacaktır. Bunlar müterakki memleketlerde bu sahalarda yapılan teşkilat ve tesisattan, elde edilen terakkiyattan günü gününe haberdar olacaklar ve bu hayırlı yeniliklerden mekteplerimizi istifade ettirecek vasıtaları ve imkânları hazırlayacaklardır.

İnşaat ve Levazım Müdüriyeti [Dairesi] bu muhtelif vazifeleri, tesisini teklif ettiğim "Terbiye Müzesi" ile müştereken yapacağı için, herhalde yükün ağırlığı altında boğulup kalmayacaktır.

Bütün Halkın Seviyesini Yükseltmek Vasıtaları Temin Etmek Vazifesini Üzerine Alan Ayrı Bir Müdüriyet Lazımdır

Maarif Vekâleti'nde bir "Mektep Harici Tahsil ve Terbiye Müdüriyeti"ne [Halk Eğitimi Dairesi] ihtiyaç vardır. Hilafet ve Saltanatın tazyik ve istibdadı neticesi, bugün halkı okumak yazmaktan mahrum bir memlekette bu mesele hususi bir ehemmiyet alır. Bir memleketi harsen [kültürce] ve iktisaden inkişaf ettirmek için, sadece bir kısım münevverler, güzide bir sınıf yetiştirmek kâfi değildir. Bütün halkın seviyesini yükseltmek mecburiyeti vardır. Muallim mekteplerimizi çoğaltıp tahsil çağında olan bütün çocuklarımızı okutacak muallimleri yetiştireceğimiz zamanı bekleyemeyiz.

Bugün Türkiye’de ilk ve orta tahsil gören talebenin yekûnu 400.000 kadar tahmin ediliyor. Demek Türkiye, on üç milyon kadar ahalisinden -tahsil müddetini geçirip de cahil kalanlar müstesna- tahsil yaşında olan talebenin tahminen dörtte üçü mektebe gitmiyor. Her türlü tahsil ve terbiyeden mahrumdur. Maarif Vekâleti bu çocukların hepsi değil, hiç olmazsa yarısı için mektep açabilmek için asgari 10.000 muallime muhtaçtır ki, bunlara daha uzun zaman malik olamayacaktır. Binaenaleyh, gerek tahsilden istifade edemeyen bu çocukların ve gençlerin ve gerek cahil halkın asgari bir terbiye almalarını temin için -vâsi mikyasta [geniş ölçüde] tatbik edilecek- mektep harici terbiye [halk eğitimi] vasıtalarına ihtiyaç vardır.

Başlı başına bir etüd mevzu teşkil edecek mühim ve şümüllü olan bu mesele, bu hususta müracaat edilecek bütün vasıtalar burada tetkik ve zikredilemeyecek kadar geniş ve çoktur. Bunun için bir taraftan Amerika, Danimarka, Almanya... gibi bu sahada çok ileri gitmiş memleketlerin mektep harici terbiye teşkilatlarını tetkik ederken, diğer cihetten içtimaî vaziyetleri bizim gibi olan inkılap yapmış ve bu meseleyi en ciddi ve pratik bir surette halletmiş memleketlerde bu sahada yapılan faaliyetlerden haberdar olmak lazımdır.

İstenilen yalnız okuma ve yazma öğretmek değildir. Gaye, içtimaî, siyasî ve iktisadî terbiyesini yapmak, en ücra köylerin çiftçilerini de Cumhuriyetin şuurlu vatandaşları haline getirmektir. Bunun için halk dersanelerinden, seyyar kütüphanelerden, sinema ve tiyatrolardan, konferanslardan, bütün diğer vasıtalar-
dan istifade etmek mecburiyeti vardır.

Mektep haricinde halkın seviyesini yükseltmek vazifesi muallim cemiyetleri ve Türk Ocakları gibi müesseselerle beraber bilhassa kışlalarıdır: Mektepten gayri vasıtalarla halkın harsî [kültürel] ve iktisadî se-

viyesini yükseltmek vazifesi, Muallim Cemiyetleri, Türk Ocakları, diğer cemiyetlerin ve bilhassa kışlalarıdır.

Muhakkaktır ki, bizde okumak ve yazmak meselesini -büyük mikyasta- az masrafla ve âzâmi sürat ve suhuletle [kolaylıkla] hal-letmek Ordunun elindedir. Hizmet-i askeriye müddetini iki kısma ayırmak; birinci devreyi fikrî, içtimaî ve iktisadî terbiye devresi olarak kabul ederek; ikinci devrede münhasıran [öncelikle] askerlik talimleriyle uğraşmak yahut buna yakın diğer bir şekil bulmak mümkündür. Büyük bir ekseriyeti ümmi [okumaz yazmaz] olan ve memleketin muhtelif köşelerinden gelen kur'a efradı [askere alınanlar] bu ilk terbiye devresinde okuyup yazmak öğrenecekleri gibi, aynı zamanda yeni usul ziraati, kooperatif teşkil ve idare etmeyi biltecrübe [deneyerek] öğrenecekler, her Cumhuriyet vatandaşına lazım olan asgari bir siyasi terbiyeyi alacaklardır. Bu talim ve tedris vazifelerinin bir kısmını mevcut zabitlerimiz [subaylarımız] yapacakları gibi, diğer kısmı için de mıntıkada bulunan her cinsten muallimlerden ve ziraat mütehasıslarından istifade edilecektir.

Hülasa, kışlaları yalnız askerlik öğreten bir yer değil, aynı zamanda fikrî, içtimaî ve iktisadî terbiye alınan bir tenvir [aydınlatma] ve irşad [yol gösterme] muhiti haline getirmek, sinemalardan, tiyatrodan, konferanslardan ve bütün irşad ve propaganda vasıtalarından istifade etmek zarureti vardır. Ancak bu mektep harici mütenevvi [çeşitli] terbiye faaliyetleriyledir ki, memlekette hurafeye ve cehalete karşı muvaffakiyetli bir mücadele yapabiliriz.

Maarif Vekâleti Muhit [Taşra] Teşkilatı

Maarif Mıntıkları [Eğitim Bölgeleri]

Maarif Vekâleti'nin muhit [taşra] teşkilatında da bazı esaslı ıslahat yapmak zarureti vardır.

Fikrimce, bütün memleketi, mümkün olduğu kadar tabî vaziyet ve iktisadî faaliyetlerindeki yakınlığı nazarı itibare alarak, mesela yedi maarif muntikasına [eğitim bölgesine] ayırmalıdır: Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Sivas, Erzurum, Diyarbakır. Şüphesiz bu saydığımız şehir isimleri, sırf bir fikir vermek için zikredilmiştir. Herhalde bu muntıkların, çok esaslı bir tetkikten sonra tespit edilmesi zaruridir. Muntıkların adedi yedi olduğu gibi on dahi olabilir.

Her muntika büyük bir salahiyete malik [geniş yetkiye sahip] bir muntika emininin [bölge eğitim yöneticisinin] ve bir rehber müfettişin idaresi altında bulunacaktır. Muntika emini, bütün muntikanın idari kısmının, rehber müfettiş de pedagojik kısmının en yüksek amir ve nazımıdır. İkisi de doğrudan doğruya Maarif Vekâleti'nin mümessilidirler. Bütün muntika dahilinde bu zatların kararlarını nakzedecek [yok sayacak], veyahut onların tatbikatına mâni olacak hiçbir makam yoktur. Bazen, icabettiği takdirde muntika eminliği ve rehber müfettişlik vazifeleri bir şahısta içtima edebilir.

Muntika Eminleri ve Rehber Müfettişler Bütün Vasıtalara Malik Olacaklardır

Muntika emininin [bölge eğitim yöneticisinin] ve rehber müfettişin, bütün muntıkları dahilinde sür'at ve suhuletle icra-i faaliyet edebilmeleri [kolaylıkla çalışabilmeleri] için icabeden bütün vasıtalara malik olacaklardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

Küçük fakat muntazam son sistem bir matbaa, küçük mikyasta bir terbiye müzesi (merkezi müzeye merbut), bir tiyatro, bir kulüp, bir otomobil (mümkün olduğu takdirde iki üç otomobil), telsiz, telgraf ve telsiz telefon tesisatını, sinema makinesi ve küçük bir matbaayı ihtiva eden bir *maarif treni* tertip etmek, çok hayırlı neti-

celer verecektir. Bu en mükemmel propaganda vasıtası sayesinde rehber müfettiş, hat [yol] boyundaki kasaba ve şehirlere değil, muntıkanın bütün kasaba ve köylerine rahatlıkla gidebilecek, muallimleri yeni terbiye ve tedrisat usulleri hakkında tenvir ve irşad edecek [aydınlatıp yol gösterecek], beraberinde götüreceği seyyar sergilerde yeni tedrisat vasıtalarını teşhir ile onlara bizzat orada tertip ve tabettireceği küçük risaleleri [kitapçıkları] dağıtılacak, telsiz telefonla konser dinletecektir. Yalnız muallimlerle meşgul olmayacak, bütün köy ve kasaba halkını toplayarak onlarda Cumhuriyet devletinde halkın hak ve vazifeleri hakkında konferanslar verecek, sinemalarla, temsillerle onlara yeni ziraat ve çalışma tarzlarını gösterecek, onlarda Cumhuriyet aşk ve heyecanını, medeni yaşama ve çalışma zevk ve arzusunu uyandıracaktır.

Maarif müdürlerinden ve teşkil edilecek olan maarif emînlerinden başka rehber müfettişlere şu sebeplerden ihtiyaç vardır: Maarif müdürleri ve muntıka emînleri, maarifin daha ziyade idari işleri ile meşgul olacaklardır. Halbuki rehber müfettişler, muallimlerin seviyelerini yükseltmek, onlara en mütakâmil [gelişmiş] terbiye ve tedrisat usullerini bilfiil öğretmek, muallimler arasında ilmi ve mesleki bir hayat uyandırmak, onları tetkik ve mütalaa-ya sevk etmek, tedrisatı muhitin iktisadî faaliyetlerine raptetmek, mektep harici terbiye [halk eğitimi] işlerini idare etmek gibi ilmi ve terbiyevi faaliyetlerde bulunacaktır.

Her Maarif Mıntıkasında Orta Mektep, Lise, Muallim Mektebi ve Sanat Mektepleri Grup Halinde Teksif Edilecektir

Her maarif mıntıkası merkezinde imkân ve ihtiyaca göre müteaddit [birden çok] ilk ve orta mekteplerle, lise, muallim mektebi, sanat mektepleri bir grup halinde teksif edilecektir [bir

arada toplanacaktır]. Bütün bu mekteplerin heyet-i umumiyesi [tümü], büyük bir *mektep mahallesi*, muallimler de büyük bir mütesanit [dayanışma halinde] bir *maarif ailesi* teşkil edeceklerdir. Bu muhtelif derece ve cinsten mekteplerin gerek muallim, gerek terbiye ve tedris vasıtaları itibariyle yekdiğerlerine [birbirlerine] büyük yardımları dokunacaktır. Laboratuvar, atölye, kütüphane, müze... gibi büyük masraflarla vücuda gelecek tesisatın hepsini her mektep için ayrı ayrı yapmak mecburiyeti hasıl olmayacaktır. Bu mıntıklarda yeniden inşa edilecek olan mektep binaları, buradan mezun olacak genç kız ve erkeklerin icra-yı faaliyet edecekleri [etkinlik gösterecekleri] muhitlerle ferdi ve içtimaî hıfzıssıhha [sağlık] kaidelerinin ve medeni bir hayatın propagandacıları olabilmelerini temin edebilecek tarzda yapılacaktır. Gençlere, aralarında spor, musiki, mütalaa, izcilik, kooperatif cemiyetleri teşkil ve idare etmek hakkını vermek, onları bu müesselelerin dahili idarelerine iştirak ettirmek suretiyle, kendilerinde vazife ve mesuliyet, teşebbüs-ü şahsi [kişisel girişimcilik], iştirak-ı mesai [çalışmaya katılma] ve tesanüt [dayanışma] zevk ve itiyatları kazandırılacaktır.

Hülasa, bu mıntika merkezlerinde, tesis için çalıştığımız müstakbel [gelecekteki] cemiyetin küçük bir numunesini meydana getireceğimizden ve bu cemiyetin bütün fikrî, içtimaî ve iktisadî faaliyetleri burada bulunacağından, bu tesanüt, mektep aleminin doğrudan doğruya merkezi, bilvasıta [aracısız] bütün mıntikanın zihniyeti, telakkisi ve yaşayış şartları üzerine çok mühim ıslahat-kâr [düzeltici] bir tesiri olacaktır.

VIII. GARP İLİM VE İRFANINDAN İSTİFADE MESELESİ

Arz ve teklif ettiğim *Cumhuriyet Maarifimizin On Senelik İktisaf Programı*'nı evvela çizebilmek, sonra muvaffakiyetle tatbik edebilmek için, büyük mikyasta [ölçüde] Garp ilim ve irfanından istifade mecburiyeti vardır. Bu şüphesizdir, ancak âzâmi istifade tarzını tayin ve tespit etmek lazımdır.

Meşrutiyet'ten beri Avrupa'ya tahsile birçok gençler gönderildi. Fakat bu iş o kadar tesadüfî, gelişigüzel, plansız yapılmıştır ki, elde edilen neticelerin, sarfedilen para ve zamana nispet edildiği takdirde, pek cüz'î olduğu meydana çıkar. Muhtelif maarif nazırları, bu gençlerin intihabında [seçiminde] -umumiyetle- ne kadar isabetsizlik göstermişse, gerek tahsilleri esnasında ve gerek memlekete avdetlerinde [dönüşlerinde], o derece alakasızlık göstermiştir. Tahsile gittikleri halde Avrupa şehirlerinde senelerce kumar ve sefahatle vakit geçiren gençler, yahut riyaziye [matematik] tahsil ettiği halde, kendisine ulum-i diniye [din bilgisi] veya Fransızca muallimliği verilen muallimler nadirattan [az sayıda] değildir. Vakı'a [gerçi] tasdik etmeğe mecburuz, son senelerde bu işler oldukça düzelmiştir, bu kadar aykırı şeyler şüphesiz vaki olmuyor. Ancak Avrupa'ya talebe göndermek meselesi yine doğru ve sağlam bir esasa raptedilmemiş [bağlanmamış], planlaşmamıştır. Fikrimce, Maarif Vekâletimizin bir "Avrupa'ya talebe gönderme siyaseti" olmalıdır.

Avrupa'ya Talebe Göndermek Meselesinde Riayet Edilecek Esaslar

Namzetlerde Aranacak Kabiliyetler

Bu meselede nazar-ı dikkate alınacak esaslı noktalar şunlardır:

1. Evvela ihtiyaçları tespit etmek: Yani on senelik bir devre zarfında Maarif Vekâleti'nin ne kadar ve ne cinsten muallim ve mütehassısa ihtiyaçı olduğunu tayin etmek, bütçede tahsisatın azlığı dolayısıyla bunların hepsini aynı senede göndermek mümkün değilse de bir sıra dahilinde müteakip [izleyen] senelere taksim etmek.

2. Bu gençlerin tahsil için gidecekleri müesseseleri iyice tayin etmek.

3. İntihap edilecek [seçilecek] gençlerin yalnız malûmatı [bilgi birikimi] değil, aynı zamanda kabiliyet ve zekâsı, hüviyet ve şahsiyeti, seciyesi [karakteri], ciddi bir tetkik ve tahkike tabi tutulmak.

4. Talebeye kâfi derecede tahsisat [burs] temin etmek.

Büyük bir hürriyet, aynı zamanda büyük bir mesuliyet vermek: Şüphesiz bu, onların tahsilleri esnasında Vekâlet müfettişleri tarafından kontrol edilmeyecekleri demek değildir. Tahsile giden her talebe, muayyen bir zaman zarfında kendisinden ne beklendiğini ve memlekete dönünce derhal hangi mevkiî işgal edeceğini, daha giderken bilecek ve müstakbel vazifesine hakkiyle hazırlanacaktır. Aynı zamanda anlayacaktır ki, muvaffakiyetsizlik, vazifesinde ihmal, kendi için büyük bir mesuliyet ve ağır cezaları müstelzim olacaktır [gerektirecektir].

Garp Memleketlerine Gidenler Hangi İşler İçin Gönderilecektir?

Bu esaslar tespit edildikten ve plan çizildikten sonra, kimlerin hangi ihtisaslar için gönderileceği meselesini halletmek icabediyor. Garp memleketlerine iki nevi insan göndermek mecburiyetindeyiz: 1) Teklif ettiğim maarif programını çizecek olan mütehassıs-

ların tetkik ve tettebbu seyahatleri, 2) Doğrudan doğruya maarifin muhtelif sahalarında mütehasıslar yetiştirmek için.

İlmi Heyet Âzâsının Tetkik Edeceği Mevzular

Maarif inkişaf programını meydana getirmek vazifesini üzerine alan ve muhtelif maarif erkânından, terbiyecilerden, muallimlerden, müfettişlerden, mimar ve doktorlardan mürekkep olan heyetlerin tetkik edecekleri mevzuların başlıcaları şunlardır:

Muhtelif memleketlerde, bilhassa medeniyette en ileri gitmiş müterakki [gelişmiş] memleketlerde maarif teşkilatları/Müterakki terbiye tedrisat usulleri (John Dewey, Kuzine, Kerchensteiner, Dekrolü, Dalton Plan..)/Self government tatbikatı/Mektep binaları ve tedris vasıtaları, mekteplerin sıhhi teşkilatları/Köy mektepleri ve zırai tedrisat/Mektep kooperatifleri/Teftiş meselesi/Muhtelif muallim yetiştirme sistemleri/Teknik tahsil (meslek ve sanat mektepleri)/Mektep harici tahsil/Darülfünun teşkilatları/Kütüphaneler/Çocuk kulüpleri/Terbiye müzeleri ve alelumum müzeler/Terbiye- i bedeniye [beden eğitimi], resim, el işleri/Ev iktisadı tedrisatı ve bunlara müteferri [benzer] meseleler.

Tetkik Seyahatlerinden Âzâmi İstifade Temini İçin Riayet Edilmesi Lazımgelen Esaslar

Bu meseleleri tetkik etmek üzere Avrupa ve Amerika'ya gidecek olan zatların ve heyetlerin vazifelerinde âzâmi muvaffak olabilmeleri için şu esaslara riayet etmelerini zaruri buluyorum:

1. Memlekette ayrılmazdan evvel, tetkik edecekleri meseleleri, bilhassa müterakki terbiye ve tedris usulleri ve teşebbüsleri hakkında mümkün olduğu kadar esaslı malûmat edinmek, bu hususta

Türkçe ve ecnebi lisanında yazılmış kitap ve mecmuaları tedarik edip tetkik ve mütalaa eylemek ve en mühim noktalar üzerinde notlar almak (Maarif Vekâleti bir risale neşrederek, bu usuller hakkında malûmat vermeli ve başlıca hangi kitap ve mecmulara müracaat edilmesi lazım geleceğini bildirmelidir).

2. Bu müterakki terbiye cereyanlarını en mükemmel temsil eden mektep enmuzeçlerinin [örneklerinin] hangileri olduğunu öğrenmek, muhtelif memleketlerde bu cihetten tetkike şayan olan terbiye ve tahsil müesseselerinin, ehemmiyet ve kıymet sırasıyla bir listesini yapmak ve yanlarına hususiyetlerini işaret etmek, belli başlı terbiyecilerin adreslerini öğrenmek.

3. Herkes, bilhassa kendi ihtisası dahilindeki meseleler hakkında iyi dokümanite olmalı [belge toplamalı] ve gitmezden evvel tetkik edeceği noktaları tespit ve tasnif etmelidir.

4. Aynı tipten olan muhtelif mektepleri -her birinde pek az zaman kalarak- tetkik etmektense bir mektep intihap ederek [seçerek] onu uzun zaman ve etrafiyle tetkik eylemek.

5. Teferruat içinde boğulmamak, ihesai [sayısal] tetkike kalışmamak, tecrübenin istinat ettiği terbiyevi fikir ve telakkileri [görüşleri] anlamak, tecrübenin neticeleriyle en ziyade alakadar olanların bu husustaki şahsi mütalaalarını öğrenmek.

6. Bir mektebi, bir maarif müessesesini gezerken, herkesin başka bir zaviyeden tetkik etmesi, ihtisasına ait hususiyetler üzerinde tevakkuf etmesi [yoğunlaşması].

7. Leyli [yatılı] mekteplerde, mektebin terbiyevî hayatını, inziyat [disiplin] sistemini kavrayabilmek için asgari bir hafta -mektep ailesinin bir ferdi gibi- mektebin umumi hayatına karışmak.

8. Tetkik edilen müesseselerin hayat ve faaliyetlerini aksettirecek, yaşatacak muhtelif vesikalar toplamak (resim, elişleri model-

leri, şarkı notaları, talebenin vazife ve iş defterleri, binanın mühim yerlerini ve levazımını, talebenin faaliyetlerini gösteren muhtelif fotoğraflar, mektep gazeteleri ve mecmuaları, kooperatif ve inzibat nizamnameleri [disiplin yönetmelikleri] ve faaliyetleri...).

Bu şerait dahilinde yapılacak işle, altı aylık metodik [düzenli] bir tetkik ve tetebbu [inceleme ve araştırma] seyahatinden çok müsmir [verimli] neticeler almak mümkün olacaktır.

Muhtelif İhtisaslar İçin Gönderilecek Gençler

Avrupa ve Amerika'ya göndereceğimiz diğer kısım gençler, vazife başında olan ilk muallim mektepleri muallimleri, müfettişler, lise ve darülfünün muallimlerinden intihap edilecek [seçilecek] en kabiliyetli ve güzide unsurlardır. Bunlardan ilk mektep muallimleri, en müterakki usullerin tatbik edildiği mekteplerde, mesela Belçika'da *Dr. Dekrolü*'nün, Fransa'da *Gousinet* (Kuzine)'nin idare ettikleri mekteplerde, Amerika'da *John Dewey*'nin usulü tatbik olunan müesseselerde, İngiltere'de *O. Neill*'in mektebinde, Almanya'da *Kerchensteiner* sistemini tatbik eden mekteplerde, Hamburg mekteplerinde altı ay, yahut bir sene staj göreceklendir.

Müfettişler ve muallim mektepleri muallimleri, bütün bu yeni terbiye sistemleri tatbik edilen mektepleri tetkik ettikten, en mükemmel muallim mekteplerinde bir iki ay kaldıktan sonra, terbiye [eğitimbilim] enstitülerinde çocuk ruhiyatı ve tecrübî [deneysel] pedagoji hakkındaki esaslı malûmat ve tecrübeleri kazanacaklardır. Lise muallimleri, Avrupa ve Amerika'nın -hususî veya resmi- lise derecesindeki mekteplerinde (mesela İngiltere'de *Bidels Skul*'da) yeni terbiye ve tedrisat usulleriyle ünsiyet peyda edeceklerdir [yatkinlık kazanacaklardır].

Rehber müfettiş olarak yetişecekler, mütekâmil [gelişmiş] terbiye ve tedrisat usullerinin tatbikatını yeni mekteplerde öğrenmekle ve muhtelif memleketlerin heyet-i teftişiyeye [teftiş kurulu] teşkilatlarını tetkik etmekle beraber, yüksek terbiye enstitülerinde ve darülfünunlarda kuvvetli bir nazari [kuramsal] tahsil alacaklardır.

Darülfünun ve Yüksek Terbiye Enstitüsü profesörü olmak üzere yetişecekler, Garbın en büyük üniversitelerinde ve terbiye enstitülerinde, büyük profesörlerin maiyetinde [yanında] çalışacaklar ve yüksek bir kültür sahibi olacaklardır.

Bunlardan başka, Maarif Vekâleti'nin ihdas edeceği [kuracağı] yeni müdüriyetleri, terbiye müzesini, umumi ve seyyar kütüphaneleri tesis ve idare edecek mütehasısların yetişmesi için Avrupa ve Amerika'ya kâfi miktarda genç gönderilecektir.

Aynı zamanda muayyen ihtisaslar için (musiki, resim, el işleri, terbiye-i bedeniye [beden eğitimi], sanayi mektepleri tedrisatı, ziraat ve sanayi mühendisleri...) yetiştirmek üzere, lise ve sanat mektepleri veya darülfünun [üniversite] mezunlarından lüzumu kadar genç tahsile gönderilecektir.

Hülâsa; Maarif Vekâleti'nin ve teşkilini teklif ettiğim Maarif Mıntıklarının ihtiyaçlarını tatmin edecek kadar gencin aynı sene de değilse bile müteakip bir iki sene zarfında tahsile veya ikmal-i tahsile [öğrenimlerini tamamlamaya] gönderilmeleri zaruridir. Ne kadar çok miktarda gönderilecek olursa, ziyandan o kadar tasarruf edilecektir. Herhalde âzâmi beş sene zarfında bu maarif mıntıklarının kadroları, Avrupa ve Amerika'da, arzettiğim şerait dahilinde [koşullarda] tetkikatta [incelemede] bulunmuş ve tahsil görmüş gençlerle dolmalıdır.

Maarif Vekâleti bu gençleri göndermezden evvel, Avrupa ve Amerika mekteplerinde tahsilde bulunmuş veya bu memleketlerin maarif müesseselerini tetkik etmiş zatların rey ve mütalaalarını [onay ve görüşlerini] alarak gönderilecek müesseseleri tespit etmelidir. Aynı zamanda bu müesseselerin intihabı [seçimi] hususunda *John Dewey, Dekrolü, Kerchensteiner, Kuzine, Ferriyer...* gibi yeni terbiye cereyanlarının selahiyettar mümessillerinin [yetkin temsilcilerinin] fikir ve tavsiyelerini almak her halde çok faydalı olacaktır.

Maarif-i umumiye [eğitimin genel] inkişaf programının tanzimini beklemeden, ilmi heyetin ilk umumi içtimaında [toplantısında] bu Garp memleketlerinin ilim ve irfanından istifade meselesini halletmek ve önümüzdeki sene iptidasından [başından] itibaren gençleri Avrupa ve Amerika'ya göndermek lazımdır. Bunun için 1926 Maarif Bütçesine kâfi derecede tahsisat konulmalıdır.

IX. TERBİYE MÜZESİ

Maarif Vekâleti'nin vücuda getirmeğe mecbur olduğu müesseselerden en mühimi, hiç kuşkusuz "Terbiye [Eğitim] Müzesi" dir. Memleketimizde mütekâmil [gelişmiş] terbiye ve tedrisat usullerinin tamimi [yayılması] için, sağlam esaslar üzerine kurulan ve iyi idare edilen, zengin bir terbiye müzesine ihtiyaç-ı kat'î [kesin gereksinme] vardır. Tesisini teklif ettiğim müzenin şu kısımları bulunacaktır:

Müzenin Kütüphanesi

Müzenin asri teşhizata malik [modern donanımına sahip] gayet zengin bir kütüphanesi olacaktır. Burada, Türkçe ve bütün ecnebi lisanlarda neşredilmiş çocuk ve genç edebiyatı, mecmualar ve gazeteler, muallimler için rehberler ve bütün pedagoji mecmuaları ve neşriyatı, hülasa terbiye ve tedrisat meselelerini alakadar eden bütün asar-ı matbu [basılmış eserler] ve mevkute [sürelî yayın] bulunacaktır. Nazari bilgilerini ziyadeleştirmek, asrın pedagoji hareketlerini takip etmek, herhangi hususi bir terbiye meselesi (mektepe binaları, mektepe hıfzıssıhhası, muhtelif derslerin usulü tedrisi [öğretim yöntemi], inzibat [disiplin] meselesi, resim ve musiki tedrisatı...) hakkında tetkikat yapmak, mektepe kitapları yazmak, terbiye veya çocuk mecmuaları çıkarmak, muhtelif terbiye meselelerine dair konferans vermek isteyenler bu kütüphanede kendilerine lazım olan bütün vesikaları ve materyalleri bulacaklardır.

Müzenin Sergi Dairesi

Bu kısımda daimi bir surette teşhir edilecek olan vesikalar ve eserler umumiyetle şunlardır: Muhtelif memleketlerin müterakki

[gelişmiş] mekteplerinde kullanılan son sistem terbiye ve tedris vasıtaları, koleksiyonlar, asri mektep binalarının fotoğrafları, planları ve mümkün olduğu takdirde küçük kıt'ada [ebatta] mücessem [üç boyutlu] numuneler, mektep hıfzıssıhhasına [okul sağlığına] ve sıhhi tesisata ait malûmat ve fotoğraflar, talebenin el işleri (resim, demir, tahta, kil, mukavva, deri... işleri), vazife [ödev] (tarih, tahrir, coğrafya...) numuneleri, mektep cemiyetleri, kulüplerin ve kooperatiflerin fiyatlarına ait vesikalar, fotoğraflar ve nizamnameler...ilh) bulunacaktır.

Mektep müzesini kasabanın umumi müzesi haline koymak mümkündür. Biraz himmet ve gayretle mektep müzesini, kasabanın umumi müzesi haline koymak, burada, zirai muhitlerde kıymeti olmayan tarihi eserleri ve vesikaları toplamak, muhafaza etmek, bunu aynı zamanda bir ziraat, sanayi ve ticaret müzesi yapmak, gerek o kasabada ve gerek memleketin diğer mıntıklarında mahsulat [ürün] ve mamulatin [üretim] numunelerini teşhir etmek mümkündür.

Türkiye İçin Hususi Bir Kısım: Bu kısımda ayrıca Türkiye'ye mahsus bir daire tanzim etmek lazımdır. Burada bir taraftan memleketimizde maarifin tekâmül ve terakki seyrini takip edecek, eski terbiye telakki [gelişip yükselme] ve usullerini canlandıracak vesikalar (eski mektep binaları, sınıflar, muallimin ve talebenin vaziyetleri, programlar, mükellefiyet ve cezalar... ilh) bulunacağı gibi, aynı zamanda maarifimizin bugünkü vaziyetini gösteren ve tespit eden vesikalar, maarif teşkilatımızın, mekteplerimizin vaziyeti, bunlara devam eden talebelerin ve muallimlerin miktarı, talebenin faaliyetleri ve işleri, tedris usulleri ...ilh hakkında malûmat, istatistikler, grafikler, fotoğraflar, nümuneler bulunacaktır.

Müzenin Atölyesi

Müzeye merbut [bağlı] bir imalathaneye ihtiyaç vardır. Burada, Garp memleketlerindeki numune ittihaz edilerek [örnek alınarak], memleketteki mevadd-ı iptidaiye [ham madde] ile en ucuz bir surette imali mümkün olan muhtelif terbiye ve tedris vasıtaları yapılacaktır. Bu suretle Cumhuriyetin mektepleri için lazım olan alet-i tedrisiyenin [ders aletlerinin] büyük bir kısmı memleket dahilinde daha az para ile tedarik edilecektir. Bu atölyede, muayyen zamanlarda mekteplerin, bilhassa el işleri muallimlerinin staj yapmaları, alet-i tedrisiye imalini öğrenmeleri, çok faydalı olacaktır. Şüphesiz ilk zamanlarda bu kısmı idare edecek mütehassısların Avrupa veya Amerika'dan getirilmesi zaruridir. Bunların maiyetlerinde [yanlarında] çalıştırılacak olan yerli usta ve muallimler, az zaman zarfında bu kısmı bizzat idare edebilecek bir hale gelecektir.

Müzenin Kulübü

Bu müzenin içinde yahut ona merbut [bağlı] olarak, kütüphanesiyle, sinemasiyle, tiyatrosuyla, oyun yerleri ile... çocuk ve genç kulübü bulunması birçok cihetten faydalıdır. Bu kulübün, hem müzenin bulunduğu şehrin çocuklarını ve gençlerini haricin muzır tesirlerinden, pis edebiyatından, ahlak bozucu sinemalarından ve eğlence yerlerinden kurtarması itibariyle, hem de memleketin bütün mıntıklarında bu gibi müesseseleri tesis ve idare edecek kabiliyette mütehassıslar yetiştiren bir mektep olması itibariyle ehemmiyeti vardır. Bu suretle gençlerimizi, aynı zamanda W.M.C.A. gibi ecnebi ve dini propaganda müesseselerine devam etmekten müstağnı kılmış [uzak tutmuş] oluruz.

Müzenin Tevzi ve Muamelat [Dağıtım ve İşlemler] Dairesi

Yalnız müzenin bulunduğu şehrin mekteplerinin değil, memleketin bütün mekteplerinin, terbiye müzesinden âzâmi istifadesini temin etmek lazımdır. Yani müzede, muhtelif asri [modern] terbiye vasıtalarından memleketin muhtelif muntıklarındaki mektepleri istifade ettirebilmek için, seyyar sergilerin ve seyyar kütüphanelerin tesisi ve sevki, Avrupa ve Amerika'dan celbedeceği, çocuklara ve gençlere mahsus terbiyevi filmlerin münavebe ile [dönüşümlü olarak] muhtelif mekteplere gönderilmesi... gibi pratik işlerle uğraşacak ayrıca bir sevk ve tevzi dairesi bulunması zaruridir.

X. YÜKSEK TERBİYE ENSTİTÜSÜ

İlk Hamlede Yapılacak İşlerden Biri de Bir Yüksek Terbiye Enstitüsü Açmaktır

Mekteplerimizde pedagoji meseleleri şimdi nadiren [çok az] bile ilmi ve sistematik bir tarzda tetkik ve tetebbu edilmiş [incelenmiş, araştırılmış] değildir. Türkiye’de terbiye hareketlerinin ilhamcısı ve nazımı [esin kaynağı ve düzenleyicisi], müterakki [gelişmiş] terbiye usullerinin tecrübecisi ve tamimcisi [denemecisi ve yayıcısı] selahiyattar bir makam, bir müessese yoktur. Bu yokluk, maarif hayatımızda bilhassa maarif ıslahatı mevzubahis olduğu zamanlarda, feci bir surette kendini göstermektedir. Bu vaziyete nihayet verme zamanı artık gelmiştir.

Memlekette çocuk ruhiyatı, tecrübi pedagoji ilimlerini tenvir edecek bir müesseseye ihtiyaç vardır: Bu müessesenin vazifesi, memlekette ilmi bir pedagoji hayat ve hareketi uyandırmak, yeni ve mütekâmil [gelişmiş] tedrisat usullerini, çocuk ruhiyatı ve tecrübî pedagoji ilimlerini neşir ve tamim etmek [yayınlamak ve yaymak], aynı zamanda bu sahalarda Türk muallimlerinin, Türk çocukları üzerinde yapacakları tecrübelerle hem devlet mekteplerinde büyük mikyasta tatbik edilecek terbiye ve tedris usullerini tespit etmek, hem de Türkiye Cumhuriyeti’nin beynelmilel [uluslararası] pedagoji ilminin terakkisine [yükselmesine] -ufak dahi olsa- hizmet edebilmesini temin eylemektir.

Yüksek Terbiye Enstitüsü, bu vazifesini çocuk ruhiyatı, tecrübî pedagoji, nazari ruhiyat [kuramsal psikoloji], mektep teşkilatları, tedrisat usulleri, terbiye ve içtimaiyat [eğitimbilim ve sosyoloji] dersleriyle ve laboratuvarlarıyla, aynı zamanda kendisine merbut [bağlı] ve mülhak [katılmış] olan ilk ve orta mektep, ilk muallim mektebi ve

liseden mürekkep [oluşturulmuş] muhtelif tipte “tecrübe mektepleri” [deneme okulları] vasıtasıyla yapacaktır. Bu tecrübe mekteplerinde, bütün devlet mekteplerinde tatbiki arzu edilen terbiye usulleri tatbik ve tecrübe edilecek, verdiği neticeler kayıt ve tespit olunacak, ondan sonra ya aynıyla, yahut tadil edilerek bütün mekteplere tamim ve teşmil edilecektir [yayılp genelleştirilecektir].

Muallim Mektepleri için Terbiye ve Ruhیات Muallimleri, Maarif Müfettişleri Mesleki Terbiyelerini Bu Müessesede Alacaklardır

Bugün ilk muallim mekteplerimizdeki terbiye ve ruhiyat muallimlerinin ve maarif müfettişlerinin vaziyetleri malûmdur. İçinde pek kıymetli unsurlar bulunduğuna şüphe etmediğimiz bu zatlar, -umumiyet itibariyle- ya sadece ilk muallim mektebi tedrisatını takip etmiş, tabiyatıyla sathi malûmatlı, yahut darülfünun şubelerinden mezun, zaruri bir surette nazari ve akademik insanlardır. Bu iki kısmın da çocuk ruhiyatı ve ona merbut olan muhtelif meseleler hakkında esaslı malûmatı olmadığı gibi, mesele alelade, çocukların ruhi hususiyetlerini tetkik etmek, zihni kabiliyetlerini ölçmek, şahsi istidatlarını tayin eylemek gibi işleri bilfiil yapmaktan acizdirler.

İşte Yüksek Terbiye Enstitüsü, ilk ve orta muallim mektepleri için muhtaç olduğumuz müdürleri, kuvvetli pedagoji ve ruhiyat muallimlerini; tedrisatın seviyesini yükseltmek hususunda pek müessir bir rol oynayacağını zannettiğim ilk tedrisat ve umumi müfettişleri yetiştirmek hususunda büyük bir hizmet ifa edeceklerdir.

Orta Muallim Mektebi talebesi de ruhiyat ve terbiye derslerini bu müesseseden görecekler, terbiye tatbikatını bu müessesenin kontrolü altında yapacaklardır. İlk muallim mektepleri de bu müesseseden kısmen istifade edeceklerdir.

Terbiye Enstitüsü Asri Terbiye Cereyanlarının Tamimi ve Terbiyecilerin Mütalaa ve Münakaşaları için Bir “Terbiye Mahfili” [Buluşma Yeri] Olacaktır

Bu müessese aynı zamanda, memlekette asri terbiye cereyanlarının tamimini isteyen, pedagoji meselelerine şiddetle alakadar olan muallimlerin, terbiyecilerin tanışacakları, fikirlerini karşılaştıracakları, yekdiğerinden müteakabilen [birbirlerinden karşılıklı] istifade edecekleri, günün mühim terbiyevî meselelerini münakaşa edecekleri, tetkikat ve taharriyatta [inceleme ve araştırmada] bulunacakları çok kıymetli bir terbiye mahfili [buluşma yeri] vazifesini göreacaktır.

Terbiye Enstitüsü, bütün bu arzettiğim hususiyetlerinden dolayı, Maarif Vekâleti'nin her hususta kendisinden fikir danışacağı selahiyattar bir ilmi heyet ve müessese olacaktır.

Enstitüde Bir Mesleki İstikamet [Yönlendirme] Şubesi Bulunacaktır

Terbiye Enstitüsü'nde bulunmasını zaruri gördüğüm bir kısım da “Mesleki İstikamet ve Istifa” [seçme ve yönlendirme] meseleleriyle meşgul olacak bir şubedir. Malûm olduğu üzere, bir insanın hangi meslek için ne gibi malûmat ve kabiliyetlere ihtiyacı olduğunu tayin eylemek meselesi, zamanımızı pek haklı bir surette meşgul etmektedir.

Son senelere gelinceye kadar muallimler ve aileler, çocukların zihni kabiliyetleriyle onları hazırladıkları meslekler arasındaki rabıta [bağlantı] ve münasebetleri düşünmüyorlardı. Meslek intihabı [seçimi] umumiyetle tesadüfi ve gayri ilmi bir surette oluyordu. Bunun neticesi, birçok insanlar, müstait [yetenekli] olmadıkları mesleklere giriyorlar ve bilnetice [sonuçta] kendilerinden beklenen hizmetleri yapamadıklarından maada [başka] bu yüzden birçok

kazalara sebebiyet veriyorlar. Aynı zamanda, mesleklerinde muaffak olamadıklarını gören gençlerin cesaretleri kırılıyor ve tabiyatıyla iştahsız ve şuursuz bir surette çalışıyorlar.

İşte bunun içindir ki, bir taraftan bir gencin hangi sanat ve mesleğe müstait [yetenekli] olduğunu, diğer cihetten muayyen bir mesleğin ne gibi bilgiler ve kabiliyetler istediğini ilmi bir surette tayin ve tesbit etmek ve bir kelime ile herkesi âzâmi müsmir [verimli] kılmak, yerli yerine koymak için çalışılıyor. Amerika'da başlayan ve memleketlerin iktisadî inkişaf ve itilalarıyla [yükselmeleriyle] alakadar olan bu hareket, eski Avrupa memleketlerine kadar sirayet etmiştir. Artık her yerde "Mesleki İstikamet Yurtları" tesis ediliyor. Bu yurtlar bir meslek arayan veya sanat değiştiren gençlere meccani [ücretsiz] olarak istedikleri malûmatı veriyorlar, onların mesleki kabiliyetlerini tetkik ve muayene ediyorlar.

Mesleki istikamet tayini meselesi bir taraftan sanayi alemini, diğer cihetten mektepleri alakadar eder: Bir cihetten sanayi alemi, diğer taraftan mektep alemi ve herhalde mektebin iktisadî inkişafını alakadar eden bu tekniğin, memleketimizde intişar ve tamimini [yayılmasını] çok lüzumlu ve zaruri bulduğum içindir ki, Yüksek Terbiye Enstitüsü'nde böyle bir "Mesleki İstikamet Darülmesai-si" teşkilini teklif ediyorum. Fransa Maarif Vekâleti'nde, Teknik Tedrisat Müdüriyet-i Umumiyesi [Genel Müdürlüğü]'ne mülhak [bağlı] böyle bir yurt üç seneden beri faaliyette bulunmaktadır.

Yüksek Terbiye Enstitüsü'ndeki kürsüleri ve faaliyet şubelerini idare edecek zatları, Avrupa'ya göndereceğimiz gençler yetişinceye kadar, Garp aleminin tanınmış kıymetli mütehasıslarından intihap etmek [seçmek] lazım gelecektir. Bu hususta yapılacak masrafa bakmamalıdır ve en yüksek [yetkin] profesörleri celb etmeye [getirmeye] çalışmalıdır.

